

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Seria nouă • miercuri 12 iunie 1991

24(72)

Vin alegerile!? (I)

Așa cum ne-a fost prezentată, prin glasul domnului Dijmărescu, intenția executivului de a promova, la toamnă, alegeri anticipate nu pare a fi consecința logică a unei auto-analize lucide și ferme ci, mai curind, rezultatul unor presiuni exterioare. Și când spunem exterioare nu ne gândim la presiunea din afara guvernului, adică din rindurile opoziției parlamentare sau extraparlamentare, ne gândim la presiunea comunității europene care condiționează ajutorul economic și financiar acordat României de suplimentarea dovezilor de democratizare a vieții noastre politice. Reinnoirea mai grabnică a legislativului și executivului ar putea fi, în ochii „casei europene” un argument. Dar în ochii noștri? Să ne amintim că acum câteva luni întocmirea raportului relativ la evenimentele din 13—15 iunie 1990 a constituit în ochii aceleiași comunități europene o dovadă convingătoare, pe când noi știm foarte bine că de formală a fost această dovadă, că de lipsit de orice consecință a fost respectivul raport parlamentar, în ambele lui variante. Obișnuința tipic comunistă de a „bifa”, exclusiv formal, realizarea unui proiect a funcționat ireproșabil în cazul aceluși raport și avem motive să ne temem că va funcționa la fel și în cazul acestor alegeri pseudo-anticipate. Și iată de ce. Primo: din câte am înțeles din intervenția Președintelui Iliescu, prezumtivele alegeri din toamnă vor avea loc ca urmare a adoptării până atunci în Parlament a noii constituții, ceea ce înseamnă că ele nu vor fi, de fapt, alegeri anticipate ci alegeri la momentul legalmente cerut. Ne întrebăm însă ce fel de Constituție va fi aceea adoptată de un Parlament care, din capul locului, și-a depășit atribuțiile hotărînd într-o chestiune în care nu se poate hotări — dacă e să fim cu adevărat democrați — prin reprezentanți ci doar prin sufragiu universal, adică printr-un referendum. E vorba de forma de stat a României: republică parlamentară, republică prezidențială sau regat constituțional. Acest referendum n-a avut loc, în schimb aflăm că discuțiile parlamentare au epuizat deja celelalte teze ale viitoarei Constituții. Să presupunem, totuși, că referendumul se va ține și că rezultatul lui va fi (foarte probabil): Republică parlamentară sau chiar, cum vor parlamentarii noștri de azi, prezidențială.

Ar schimba acest referendum tardiv lucrurile? Nicidecum. Ar pune doar în evidență modul neserios în care a lucrat Constituanta pentru că un parlament care hotărăște pe bază de presupuneri și prezumții vis-à-vis de o problemă de interes fundamental pentru existența statului de drept nu e un parlament credibil. S-ar putea însă ca referendumul să nu se țină și atunci caracterul formal al activității Constituantei va fi și mai evident. Am „bifat” de dragul credulilor de aici și din „Casa europeană” un Raport, hai să „bifăm” acum și o Constituție! Ce fel de democrație ar fi aceasta?! A „formelor fără fond”? Mulțumim, o cunoaștem, am trăit-o și ne-a ajuns! Sentimentul nostru e că unora le-a rămas Calendarul blocat la ziua de 1 aprilie. De altfel, nici nu ne miră, pentru că un parlament în care, pe lângă Cațavencu, Trahanache, Farfuridi și Pristanda, multiplicați virtuos, mai găsim și un partid zis „liber schimbist”, n-are cum fi, în chip obiectiv, altceva decît un parlament de 1 aprilie. Cinstit ar fi fost să se autodizolve în chiar clipa primei ședințe. Să nu uităm însă esențialul: parlamentul acesta naștinea 1-a ales! Oare trăim toți sub zodia lui 1 aprilie?! Cu siguranță acum nu. Dar am trăit atunci, în mai '90, probabil din pricina euforiei anesteziante a ieșirii din cușcă.

Râmnic

Dacă te vei urca la izvoarele
Râmniculu vei putea trece.
Nu te va aștepta decât tăcerea
Rece a începuturilor abia

O undă te va sui în aerul tămăduit.
Alta îți va da naștere. Colinde
Ascuțite ca trompetele vor marca
invierea.

Râurile, oamenii și zeii se bucură
De asemenea secrete tumulte

Pentru a marca în cosmosul dublu
Începutul unei posibile mântuiri.
Multe nu ajung la scopul prescris,
Ci, întârziind în desfătări spațiale,
Se lasă furate de coborârea în
asemănare.

Numai tu, în sărata cristalizare,
Treci din sânge în exil ca o vie
Alunecare în singurata alhimie.

Vintilă Horia
Villalba, 11 XI 90

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Leticia Oprisan

chenar

Funia ●
Parul ●

Cu vreo două, trei săptămîni în urmă, într-un interviu acordat „Tineretului liber“, Andrei Pleșu era sincer (și sumbru) amuzat în fața realității că, ea, cultura, pare a fi singurul domeniu în care s-a decis (ori s-a ajuns la) instalarea economiei de piață. Concurența dintre stat și particular, bunul plac ca gestiune, brucă de moștenire oficială, paralele cu amestecul sponsorială, etc. tot atîtea realități ce continuă să facă din cultură cel mai propice teatru de operațiuni al politicului. Un laborator ideal, cu cobai mai grași, armăsari trăpași, variante multe, simple ori cornute, cu stole făclii, c-o fi, c-o păți. Sintem în poligon. Sintem UN poligon. Cultura e masa de biliard (intern, internațional) cu catifea verde, bile albe, tac negru și ceară roșie. Jucătorii, în smoking sau blugi, fiecare cu vodca, țuica sau ginul lui, ară intinsul plusat, închizînd un ochi, împingînd pe furis cite-o bilă cu cotul, mai un zimbet, mai o încrunțare, mai un virf de băț infipt în postav, totul e rotire-n jurul mesei, plesniri și căderi de rotocoale lemnoase în punza de la colț. Și puncte. Și formații geometrice. Biliard, ce mai. Acuma, încal de n-am avut parte de război civil pe stradă (amintiți-vă c-am scăpat de beirutizarea Dimboviței! vă dați seama ce-ar fi fost cu „militiile rivale“ de la înălțimile de Golan de la Ciurel și pînă la Abator?) măcar să devenim martiri ai gardiei naționale! Așa că războiul a început, cultural văzînd lucrurile. Comandouri tipografice, gherile editoriale, ofensiva „vehicilor structurii“, blocajul și sabotajele rețelei de librării, sufocarea tirajelor la CLDC, mafia distribuției de tipărituri, ș.a.m.d. „Aici e războiul, soro!“ am exclamat, elucidînd, în fine, luni, trei iunie, auzindu-l pe Paul Everac prefatînd „Casa mare“ de Ion Druță. O dezgropare de tomahawk în toată regula. Noi n-avem nevoie de Shakespeare, zice Everacul, vrem dramaturgie națională. Lasă că, pentru everaci, dramaturgie națională va să zică, dramaturgia lui Everac. (Nu știu cum se face, dar, cel puțin la noi, în Fanarul dulce, naționalismul se oprește exclusiv la stomacul celui care-l propagă: dacă lui îi merge bine, atunci i-e bine țării). Autosufocare, deci: dacă nu ne omoară nimeni, atunci să ne prindem singuri latul de gît. Să piece Shakespeare, evazionistul și să vină Păcală cu „fluturii pe lampă“! Să plece „estelii“ atemporali, să rămînă „fondul sănătos“ al sumanului minoritic. Pînă una, alta, războiul cultural oferă simulacrul războiului civil. Eu nu cred în partide, în cartelări, sindicate și mitinguri în remanieră, guverne de coaliție, etc. Eu văd, pur și simplu, că sintem împărțiți în două. Pe scurt: conservatori și liberaliști (n-am spus „liberaliști“!). Proclinatorii și prodemocrații. Frîne și ambreiaje. Bătrîni (la cap) și tineri (la fire). Dincolo de grupări, esențialul rezidă în voința de a respira (intellectual, industrial, financiar, etc.) sau de a (te) sufoca. Războiul închiderii cu Deschiderea. Atît. Sigur că se pot, oricînd, afla închiși printre deschîși ori viceversa. Vorba e: ce vrei: să rămîi la Mahala, înglodat în baltă și guștat de purcei, sau să-ți încerci calabalicul și s-o pornești către centru? Restul — e politică. Oricum, numărătoarea inversă a început. Cum ar zice Dumitrascu cel Brav: „Domnilor, e lată!“ Funia-l la o palmă de par. Rămînem în pantofi (fie și cu ciorapii găuriti) sau revenim la opincile fără de talpă? Ne batem în cibernetic, sau rupem, iarăși, parul din gard? Știi dvs., parul ăia din basm, împodobiți cu cranii, care strigau morcu: „Cap! Cap!“.

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Spălați pe mîini cu sînge

Iluzii postrevoluționare pierdute: nici măcar de o imblinzire a energiilor latente neavînd parte. Nici măcar de o controlare a fluxului vital și a tot ce este punere în lucrare a legilor? Nici măcar: după 16—22 decembrie 1939 a venit 13—15 iunie 1990 și a trecut degeaba și 13—15 iunie 1990, neînviind nimic, înăbușirea în sînge a contestației Pieței Universității cu golani demnități noastre însemnînd un sfîrșit rusinos, fără început, neocomunismul represiv triumfînd...
Că am ajuns, fată, la un an de la tragicele evenimente din 13—15 iunie și ce nu am pierdut de atunci? Orice speranță avînd să o lăsăm să fie îngropată la Berevoiestii securisto-S.R.I.-ști la 29 iunie 1990 să o putem dezgropa la 19 mai 1991 pentru „vesnica pomenire“? Oare... Cînd e să vină raul de la desăvîrșirea goală... Că de ce ne merge nouă, românilor, atît de rău? Că de stăpîni comunisti reformați nu ducem lipsă, K.G.B.-ul ne e și nouă mumă și ciună cum le e și țării foste socialiste din lagărul central și est-european, prefuri liberalizate, mizerie generalizată, șomaj, economie de piață greve și presă liberă, nivel de trai „cu

față umană“ și demagogie de tip nou avem și noi cu virf și îndesat, nu? De ce noi am ajuns deja să ne clasăm cu democrația post-totalitară pînă și după Albania? Numai fiindcă noi, românii, jubilăm în mijlocul firii? Neînțeleși?
Miron Costin avea o vorbă: „Mai cîștit e sufletul decît trupul“. Duplicitari, pe zi ce a trecut am înțeles că „aleșii“ poporului nostru nu au sufletul mai cîștit decît trupul, nici vorbă... Că mereu păcăliți cu puțin, am ajuns de risul lumii și pe plan politic nu numai de-a lungul sutelor de ani, aducînd din cînd în cînd la Putere venetici, ci și după 22 Decembrie 1989, cînd ne cîștigasem solidaritatea tuturor față de lupta noastră zadarnică de eliberare... Un blestem!
„13—15 iunie 1990“ au fost zile de cumpănă ale istoriei noastre crude postrevoluționare și o ocazie tragică de spălare a păcatelor pentru politrucii comunisti ce au acaparat Puterea, călcînd pe cadavre, la 22 decembrie 1989: dacă ar fi demisionat atunci, ar fi fost salvați! Dacă ar fi spus măcar adevărul după aceea, ar fi fost iertați: dar nu, ei s-au complăcut în minciună și n-au demisionat, ei s-au spălat și la 13—15 iunie 1990 pe mîini! S-au

spălat pe mîini cu același sînge nevinovat de protestatarii anticomunisti, uitînd sîngele nu curăță, ci murdărește în vîr.
Nesperat, acum, după ce Parlamentul majoritar F.S.N.-ist al României, de „bucredință“, a aminat intenționat și nici pî azi nu a amendat Rapoartele Comisiei Parlamentare de Anchetă a evenimentelor dramatice din 13—15 iunie 1990 și nu blamat în public vinovăția președîntului țării și a premierului său — acum, în documentele compromițătoare din arhivele grupule Berevoiestilor vin să redeschidă cazul 13—15 iunie cu o și mai înfrîntoare vigoare: represiunea politică românească (S.R.I.-ul este subordonat, la F.S.N.-ului!) pîrînd să intreacă, prin mloacele tehnice, prin imbecilitate și lipsă de scrupule orice poliție secretă din Europa...
Evident, „educarea naturii“, comuniști și neocomunisti, dacă nu are în vedere chiar „domesticirea universalului“, în înmînia de dinainte și de după Revoluția singura grijă cu adevărat dusă pînă la ultimele ei consecințe de Puterniciai, obsedați de contestare: chiar d. pentru „educație“ și „domesticire“ p. cărțile politice, morții, munca forțată, schilodiții, spitalele de nebuni nu au rezolvat, nici pe departe, nimic defînitiv pentru ei! Constația în fața nedreptății dăinuind în chip natural... Dintotdeauna Puterniciai Zilei, cinici și nesimțîți, mizînd pe faptul că lecțiile dure ale istoriei se uită încetul cu încetul și că își pot face mendrele liniștiți cit reuș să se mențină în funcții, oricînd și o cum.

Liviu Ioan Stoiciu
(Va urma)

momos:

Sub un rege!

Creșterea de hotărît în (R.S.) România de astăzi ce e mai greu de suportat: ceea ce a fost sau ceea ce va fi. Asupra zilei prezente nu mai avem timp să ne gîndim, fiindcă astăzi sintem. Orice referire la noi înseamnă în primul rînd am fost! Numai tinerii au voie să spună: voi fi! Noi toți cei născuți în anul 1947 și înainte, dar mai ales cei născuți în '47, ultimul an posibil de a te naște sub rege, sintem niște hibrizi. Ne-am născut sub rege și am crescut sub comunism. Hibrizii, noi adică, am devenit niște monștri. Unii dacă n-au ajuns monștri, au devenit comunisti. Eu fac parte din prima categorie: nu am fost comunist și am crescut convins fiind că regele e mort. Atunci cînd venim pe lume, nu noi hotărîm pe ce lume venim. Trupul meu s-a născut sub rege, mințea mea a crescut însă sub comunism. Iar comunistii, dictatura care va să zică, se ocupă de mințe. Mințile noastre, atente

la ceea ce se întîmplă în „sfera politicului totalitar“, s-au dezvoltat monstruos. Atenți la cit de dispus este dictatorul (dictatura) să ne mai lase să trăim și, atenți la mișcările incoerente ale puterii, puterea noastră de invenție a depășit mișcarea „bruciană“ distructivă. Născuți în vara anului 1947 am fost construiți așa!: să văd în prieten un turnător, în vecin un om așezat înaintea mea la vreo coadă și, în lume, în general, lupta pentru putere.
Declarație: subsemnatul, născuț cu trupul în vara anului 1947 și neevoluînd politic de atunci mă consider un om născuț sub rege. Tot ceea ce mi s-a întimplat este o paranteză a altei lumi. Fără să mă consider o victimă a întimplării de „a fi“, sint victima întimplării de a nu fi existat timp de aproape 40 de ani.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● PRAVDA: „Orice s-ar spune, dar în țările Europei răsăritene comunistii au fost floarea națiunii...“ „În România, scria correspondentul Agenției TASS, la București, V. Arbekov, au existat aproape patru milioane de comunisti, care în marea lor majoritate nu au avut nimic comun cu faptele dictatorului răsturnat (perfect de acord, n.n.) plus membrii U.T.C. Acum familiile acestor oameni sint private de drepturi politice“. (Pre-luat din AZI). Fără comentarii... ● IURIE ROSCA: „Și la noi revoluția a fost confiscată...“ „Mircea Snegur este Iliescu al nostru...“ (Interviu, în România liberă) ● TRAIAN UNGUREANU: „La citiva metri de riul Brăția, într-o ripă, se află cel mai prețios zăcămint al solului românesc. Dacă sapi 3—4 metri ajungi la dosare, hirtii, cașaloage, registre. Pînă și epoletii ai uniformelor de securitate se pot găsi acolo...“ (Cuvîntul). ● UN GRUP DE GAZETARI: „Într-o țară democratică, această descoperire ar face să cadă tot aparatul Puterii actuale“. (România liberă) ● „UN ZIARIST“: „S.R.I.-ul ne face de rușine. Și unde? La Berevoiestii! În sinul Europei cu pizza și odicolon“. (Fraierul român) ● N.M.: „Din nefericire, cele mai rele bănuiele ale noastre de acum un an se adevăresc: în spatele minerilor au stați foști securiști reactivați în politic și în S.R.I.“. (România literară) ● CONSTANTIN DUMITRU: „Dacă S.R.I. a moștenit arhivele securității, n-ar fi trebuit să-l moștenească și nărvurile“.

(Flacăra) ● CONSTANTIN DUICĂ: „Minunea de la Berevoiestii a ținut, firește, trei zile“; „...opinia publică a trecut repede de la consternare la risul sănătos“; „Să ne întrebăm dacă nu cumva P.M.B. și foștii luj șefi din vechea Securitate au organizat totul? N-ar avea rost“. (Dimineața). Sărmanul Duică... ● MIRCEA DINESCU: „La noi a fost așa, o mică clătinare... s-a zguduit puțin copacul, au căzut șobolanii mai grași, dar ăia care au știut să se țină bine de crengi... sint bine-mersi la ora asta“. (Interviu, Europa liberă) Doamne, citi au știut să se țină bine de crengi! ● FLO-RIN IARU: „Cît despre cei judecați acum, dacă nu au omorît, i-aș dori în libertate, sa-i pot privi zilnic și să le rid în nas“. (Cotidianul) ● ALCIBIADE: „Desi grav bolnav, Nicu Ceaușescu nu și-a pierdut umorul. Într-un interviu acordat unor străini, el a declarat: Aștia n-or să termine de zgrăvit nici în 10 ani cit a construit tata!“ (România Mare). A construit tata ghetouri și canale acoperite de lîntiță... ● GEORGE PRUTEANU: „Nimeni nu poate nega uriașul patriotism al lui Nicolae Ceaușescu (Europa, nr. 22)“; „Patriotismul lui e egal cu patriotismul lui Hitler. Adică e un patriotism care face rău patriei“. (Expres magazin) ● ILIE NEACȘU: „Gelu Voican Voiculescu este prietenul evreilor, al maghiarilor, al romilor“; „Dacă aș căuta un loc unde să-l așez pe acest mascul cu figură de nutrie în timpul facerii și cu o

voce de ciobot caștrat, pentru ca oamr din juru-i să nu se simtă ofensați, ar trebui ca Gelu Voican Voiculescu să devină țucălar la un ospiciu de alienați mintă (Europa) ● ALINA UNGUREANU: „Europa, submarinul în cămășu verde“. (Gazeta) ● RADU CEONTEA: „Între cei ce s-au implîntat din plictisală în concerea Ununii Vatra Românească, din ce s-au învîrtit în „noua“ politică prec organul știut în căldare (...) este și de năl profesor Ion Coja“. (R.M.) ● ȘTEFAN AGOPIAN: „Valul de antisemitism din ultima vreme, proferat de reviste dreapta, ura acestor reviste împotriva mocrăției spre care ne îndreptăm sovănici, e drept, mă îndeamnă să cred acolo e vorba despre adevărul legilor pe care îi căutați dvs. în iunie și Ceșescu în decembrie“; „Asta e, domn Președinte!“ (Cotidianul) ● Colegii redacția săptămînalului „Democrația“ trimit o scrisoare prin care ne informă ză că au cerut demiterea domnului Ion Florescu din funcția de redactor al publicației amintite“. (Tineretul III) ● VICTOR MARIN BASARAB: „Nătaoa agresivă“. (Azi) ● DUMITRU LAET: „Oricit tapaj s-a făcut de c. o mare parte a presei și a partidelor litice în legătură cu venirea minerilor București, trebuie să spunem că democrația noastră există astăzi și se manifestă tocmai datorită intervenției prote a acestei categorii foarte active a sei noastre muncitoare“. (Socialistul) MIHAI ANTONESCU: „De la orice tungerie, parfumerie, farmacie se po achiziționa un prezervativ. Prezervativ e o chestie transparentă, fragilă ca țara noastră democrație“. (Ceaușescu) ION GHEORGHE: „Măntore astăzi fața către / Răsărit, cer iertare bătrîn / Activiști: cită dreptate aveți voi, / varăși!“ (Socialistul) ● REP.: „M. 28 mai, în ședința Senatului, dl. senat Romulus Vulpescu a avut o nouă învenție“. (Cotidianul).

Petre Stoicu

Leul și dolarul

aleg anul 1928 nu din alt motiv decât că atunci, încă adolescent, am fost în Egipt, la Piramide, și datorită împrejurărilor îmi amintesc fără greș cursul leului în străinătate. În anul acela un dolar echivala cu o sută șazeci și trei de lei, iar lira sterlină cu o mie. Azi nu știu ce să pling mai mult, leul sau lira?

Atunci, un drum cu vaporul de la Constanța la Alexandria, unde se varsă Nilul în Mediterană, plus întoarcerea, peste două săptămâni de navigație, ce-i drept la clasa turistică, minunată de altfel, nu costa decât o mie trei sute de lei, cu tot cu mîncarea, trei mese pe zi, suculente și frumos aranjate, cum azi nu mai vezi nici la marile restaurante.

Spre a putea face o socoteală, în 1928, leafa unui profesor de liceu, fără gradații, era șapte mii de lei pe lună, peste patru sute de dolari, dolarul fiind atunci cît roata carului. Nu mult mai mult costa, mi se pare, „Fordul cu Mustăți”, un automobil popular adus din America.

Mai slab plătiți erau preoții și învățătorii de țară, dar primilor nu le plîngea nimănui de milă, le pica binișor în căldărușa de zi-nții, bașca tariful de nuntă, și înormintare, plus prescurile și coliva și felurite plocoane, pentru iertarea păcatelor. Cît despre învățătorii, mai toți aveau o gospodărie pe lingă casă dacă nu chiar la școală, grădina de zarzavat, livadă și prisacă, plus porcul și orătâniile, iar la muncit toate acestea se ajutau cu școlarii, mai bucuroși să dea cu sapa decât să repete pînă la timpenie tabla înmulțirii.

Ca să schimbi lei pe dolari nu era nevoie să mergi la Bancă, se găseau zarafii pretutindeni, chiar și la piața de zarzavaturi, cu teighelețuța lor ambulată, plină cu toate națiile de monedă, de hirtie sau de aur. Dar, pe deasupra, cel puțin în orient unde am călătorit eu în anul acela, cînd eram sărac cum spune Ion Creangă, leul avea circulație în orice țară, negustorii îl primeau cu încredere și pe urmă îl schimbau, sau îl lăseau să circule mai departe; important era să-și vîndă marfa.

Cu acestea nu vreau să se creadă că pe la noi umblau cîinii cu covrigi în coadă iar pe stradă curgea lapte și miere. Barem în anii următori, după îngrozitorul crah din America, urmat de criza mondială, multă lume a patimit, stringînd tare cureaua, iar dincolo de ocean și poate nu doar acolo mulți și-au strîns gîtul în ștreang, ori s-au aruncat de la înălțimea zgîrie norilor.

La noi, guvernele nu puteau să plătească salariile. Le micșorau de la o lună la alta, prin mijlocirea „curebelor de sacrificiu”, metaforă isteață a ministerului de finanțe.

Dar, pînă atunci, cu leafa profesorului, puteai să mergi de cinci ori la Piramide. Kilogramul de carne costa douăzeci de lei, iar untul presat, fără pic de apă, șapte sau opt lei suta de grame. O pereche de pantofi eleganti, de piele și talpă adevărată, se cumpăra cu cinci sute de lei, cînd nu te mulțumeai cu cei de trei sute; pe unii încă mai ieftini nu-i mai pun la socoteală. Este adevărat că la cizmarii de lux, de pe Calea Victoriei, Gaston sau Nelu Mihăilescu, de pildă, se făceau pantofi de comandă, pentru lumea avută, cu două mii de lei, ba chiar și cu trei mii; despre aceștia din urmă am auzit, însă nu i-am văzut niciodată, deși pare-se au existat prin unele locuri. Într-o zi cineva mi-a arătat, pe strada Sărindar, un ziarist cu renume, directorul a două mări cotidiene, de dimineață și de amiază: de scris nu scria nimic, poate abia știa să se iscălească. „Uite-l, asta poartă pantofi de trei mii perechea!” mi-a spus însoțitorul meu, priceput la multe. Chiar în clipa cînd mă zgîiam la pantofii-minune, purtătorul lor a călcat într-o băltoacă, așa că trei mii de lei s-au dus dracului, cel puțin pentru mine.

Astăzi, zarafii n-au apărut încă, în schimb citesc anunțuri la „mica publicitate”, de asemenea bilețele puse pe tarabe: „cumpăr valulă”. Bani românești n-am văzut să se ceară. Prețul dolarului s-a stabilizat oarecum. La două sute de lei, deși Banca Națională îl mai anunță din cînd în cînd cu o sută optzeci; pentru cine? Profesorul nu mai are șapte mii de lei pe lună, și chiar dacă ar avea, n-ar cumpăra mare lucru; carnea nu mai costă douăzeci de lei kilogramul, ci două sute.

Cît despre pantofi, se găsesc unii cu cincizeci de dolari, poate și mai mult, nu știu, n-am nici timp nici interes să colind magazinele, și, mai ales, nu vreau să-mi fac sînge rău de pomână. Dar să rămînem la cincizeci, adică în lei zece mii, de peste trei ori mai scump decât costau pe vremuri pantofii directorului de ziare.

Acum, după ce să oftez mai din adînc, după leul din 1928, sau după vîrsta cînd purtam pantofi de trei sute?

Radu Tudoran

În căutarea cititorului pierdut

Un semnal de alarmă tras încă din primăvară anunța pierderea spațiului tipografic necesar tipării cărților, spațiu sufocat de noianul de publicații de tot felul și de, normal, manualele școlare care-n mare parte trebuiau să-și schimbe atît forma dar cît mai ales fondul. Cu această a doua situație, ne-rezolvată nici pînă acum, toată lumea a fost de acord, ba dacă ar fi fost cazul, lumea ar fi susținut accelerarea acestui act în măsura în care s-ar fi făcut un apel, știu eu, din partea ministerului de resort sau chiar din partea guvernului. Dar acest lucru nu s-a întîmplat, iar acolo unde s-a încercat un astfel de impuls a fost respins ca ne-venit, trezindu-se în guvernanți orgoliul că ei pot rezolva toate treburile la timp. Dar iată că timpul a trecut și ei se văd bătînd gura caprei de lemn în același demagogic conținut idealist-utopic. Pe cînd prima situație și anume aceea a publicațiilor de tot felul mie personal mi s-a părut a fi principala piedică de care guvernul s-a folosit întru sărăcirea unor instituții de cultură prin nerealizarea beneficiilor, cum ar fi editurile de stat și publicațiile de cultură, atît ale Ministerului Culturii cît și ale Uniunii Scriitorilor. Și cum anume? Doar o singură comparație poate lămuri acest aspect paradoxal. Să luăm fenomenul privatizării în toate domeniile, începînd de la simigerie și chioșc de răcoritoare pînă la fabrică sau întreprindere. Dacă statul, în ceea ce privește o unitate comercială privatizată, nu ajută cu nimic în aprovizionare, lăsîndu-l pe proprietar să se descurce cum știe și cum poate (lucru normal în efectul privatizării), nu același lucru se întîmplă, să zicem, cu proprietarul unei publicații independente, particulare, căruia guvernul i-a oferit totul, de la spațiul redacțional la hirtie și spațiu tipografic. Și nu vă întrebați de ce? Creînd boom-ul de publicații, sufocînd tipografiile, care de altfel au fost și primele întreprinderi de stat (particularizate?) care au liberalizat tarifele (banii negri dați cu sacul!), celelalte publicații de tradiție și de cultură s-au văzut nevoite să-și ducă viața de pe o zi pe alta, în timp ce editurile nu lucrează din cauza lipsei de hirtie și a inexistenței spațiului tipografic. Urmare firească a acestei „penurii”, librăriile se văd nevoite a face loc altor

unități economice mai eficiente, cum ar fi cafe-barurile, circumiile etc. Sărăcînd librăriile, sărăcește implicit și scriitorul, care-și făcuse iluzii că poate de aici încolo va putea trăi scris. Cu toate semnalele de alarmă trase în presă continuă operațiunea de lăsare a unei pinze de întuneric peste ochii cititorilor, învățați pînă mai ieri să cumpere carte așa cum cumpărau piine. Să nu mi se spună că acești cititori au ce citi zilnic, pentru că adevărul ăsta este, îl știm și noi, dar noi mai știm că asta este și nenorocirea lui. Obligat să citească zilnic în cea mai schilodită limbă română tot felul de articole care mai de care mai gregare și suburbane (a se vedea numai **România Mare** care este la ora aceasta cea mai citită revistă din România și care este scrisă cu laba gîștii și cu mintea încețoșată de aburii scatologici ai gîndirii redactorilor ei), acest cititor se va forma într-un anume fel, în așa măsură încît la contactul cu un lucru serios, cu o revistă serioasă de cultură va avea alergii, dureri de cap, de ficat, spunînd că-i prea elevată, prea elitistă, prea nu știu cum, că nu-l distrează așa cum o face cutare și cutare revistă. Acest lucru deja l-am constatat din chiar gura unor **intelectuali** (profesori de liceu, vorba lui Al .Piru), convertiți ușor la lectura leneșă de revistă de scandal. Credeau că astfel se dezintoxică de „preiozitățile și uscăciunile” culturii, însă, desigur, nu-și dădeau seama că se intoxicau nevindecabil, aflați într-o acută poftă de proxenetism intelectual, care-n curînd se va croniciza, lăsîndu-ne să constatăm că adevărații cititori pot fi numărați pe degete, și ei pot fi depistați ușor după revistele pe care și le cumpără. Ei, cam asta ar fi tristețea: pierderea cititorului adevărat, care ne va obliga la o căutare destul de lungă și istovitoare, pentru că a ajunge la zero este ușor, în timp ce a pleca iarăși de la zero este foarte greu.

Deocamdată sîntem în pericolul de-a ne pierde cititorii, pentru că aceștia, ducîndu-se să cumpere o carte, găsesc rafturile librăriilor goale sau pline cu ce-a mai rămas de la vechiul regim, iar în unele cazuri găsesc în locul librăriiilor alte unități comerciale care-i pot „ameți” prin produsele lor sau prin prețurile liberalizate.

Gellu Dorian

Va fi iar o vară lungă și fierbinte?

anunțată mai demult de oarecari zvonuri iar apoi printr-o re-apariție la tv a inușii celui care este guru politicii dimbovițene, o re-apariție încheiată cu rinjetu-i caracteristic, deci fără a fi survenit pe neașteptate, ultima mișcare tactică a „guvernului Roman”. (atît cît și așa cum poate fi ea deslușită din declarația d-lui Eugen Dijmărescu) beneficiază, totuși, de atributele surprizei. Oricum, nedumeririle, presupuzițiile și comentariile, precum și reacțiile politice, este de așteptat că nu vor fi deloc puține căci, prin intențiile-i anunțate, guvernul provoacă la rezolvarea unui veritabil puzzle politic.

S-ar părea, așadar, că în privința posibilității integrării României într-o viitoare confederație / comunitate europeană, **Jocurile nu sînt deloc făcute**, Yalta / Malta fiind doar o rimă dadaisită. Ba încă mai mult, ne-a asigurat dl. Dijmărescu, perimetrul catolicismului nu este conceput ca demarcație a unor prestabilite „tipuri de confort” într-o viitoare „Casă europeană”.

Care va să zică, Europa e cu noi! Statele Unite nu prea, iar dl. Adrian Severin n-a găsit altă explicație decât aceea că yankeii nu înțeleg (măi să fie?!) ceea ce se întîmplă în România. În schimb, la Bruxelles, planul reformei economice al „guvernului Roman” a fost sancționat pozitiv de către C.E.E. Drept urmare, s-a deschis posibilitatea acordării cît de curînd a unui ajutor financiar substanțial și asta în perspectiva transformărilor economice necesare aderării la viitoarele structuri europene. Mai mult decât atît, misiunile exploratorii la București, a F.M.I. și a **Grupului celor 24**, ar putea de asemenea să se încheie cu rezultate benefice pentru economia românească.

Pe de altă parte — ce coincidență! —, taman în aceeași zi cînd reprezentanților presei li se aduceau la cunoștință elementele relativ noi survenite în orientarea politică a guvernului, dl. Mugur Isărescu se întîlna într-o primă rundă de convorbiri cu președintele Băncii de Stat a U.R.S.S. Întîmplător? Cine poate ști!

Revenind însă grabnic la declarația d-lui Dijmărescu, odată trecut de prezentarea succesului de la Bruxelles (care neîndoiește a determina o deblocare a speranței, profitabilă guvernului și, implicit, F.S.N.), provocarea politică se evidențiază abia prin modul în care guvernul concepe îndeplinirea condițiilor economice și politice impuse României de Comunitatea Europeană.

Bref, ceea ce se preconizează este ca pînă în toamnă, probabil urmînd a lucra preponderent în regimul procedurii de urgență, Parlamentul să voteze atît legislația indispensabilă unei economii de piață cît și noua Constituție ca principal element de credibilitate politică în fața Occidentului. Obligatorietatea respectării unei asemenea „diagramă” ar deriva din faptul că numai așa va fi posibilă începerea colaborării cu structurile comunitare europene care sînt în curs de constituire. În fine, odată votată Constituția ar urma ca electoratul să fie chemat la urne (se pare că cel mai tirziu în noiembrie), nu pentru alegeri locale, ci pentru noi alegeri legislative. Prin urmare, dintr-o singură lovitură sînt expediate peste fileu două mingi: una în terenul Parlamentului, căruia i-ar reveni responsabilitatea intrării în Europa, cealaltă în terenul opoziției singura vinovată dacă datorită destabilizării politice nu vom putea beneficia de bunele intenții occidentale.

Cît privește reacția Parlamentului, dacă nu va fi părăsit de partidele istorice și U.D.M.R., sînt greu de întrevăzut surprize neplăcute guvernului, dată fiind majoritatea, confortabilă încă, de

care dispune F.S.N., chiar dacă prima reacție a d-lui Birlădeanu n-a fost deosebit de entuziastă ceea ce era destul de ușor previzibil. Intervine însă, totuși, un **da-că**. Un **da-că** deloc neglijabil care indică rolul de maximă importanță pe care îl vor avea de jucat în continuare opoziția în general și partidele din opoziția parlamentară în special.

Pornind atunci de la premisa că integrarea României în viitoarea confederație / comunitate europeană este un deziderat care întrunește o adeziune socială unanimă și avînd în vedere că, cel puțin deocamdată, inițiativa în această privință revine F.S.N., mai precis „guvernului Roman”, opoziția este dintr-o dată pusă într-o poziție dezavantajată: 1) prin girul acordat de Piața Comună, așa-zisul „model Roman” de reformă economică a surclasat decisiv celelalte variante ale opoziției, mai cu seamă că ajutorul financiar al Occidentului oferă guvernului posibilitatea de a menține nemulțumirea socială sub un anumit prag critic; 2) „iertate” fiindu-i de către o mare parte a Occidentului încălcările standardelor democratice, actuala Putere obține în fața electoratului un spor considerabil de autoritate, adică un im-

Șerban Lănescu

Continuare în pag. a 7 a

Contemporaneitate aminată

după mai bine de o jumătate de secol, mai exact după cincizeci și nouă de ani, în vitrinele librăriilor se află din nou primele volume ale romanului autobiografic al lui Const. Stere **In preajma revoluției**, reeditate, cu o prefață și o notă asupra ediției, de cel mai vechi și mai stăruitor exeget al său de astăzi (*). După o viață zbuciumată, consumată mai ales în cîmpul ingrât al politicii, unde a migrat prin mai toate nuanțele evantaiului disponibil atunci, de la nihilismul adolescenței și socialismul tinereții la liberalismul maturității și tărănismul ultimei sale opțiuni, pentru a-și încheia viața într-o izolare aproape deplină, pricinuită — între altele, dar nu numai — de atitudinea sa activ progermană din timpul primului război mondial, Stere a adoptat la bătrînețe instrumentele artistului pentru a transpune în planul ficțiunii, abia modificată, bogata sa experiență de viață, marcată de atîtea aventuri și frustrări, după principii (extrem de popular dar nu știu cît de corect în ordine metafizică) exprimat în formula familiară „viața mea e un roman”. Plasat în Basarabia aflată sub ocupația țaristă, în prima sa jumătate, implicat prin toate tribulațiunile eroului în activitatea cercurilor narodnice și nihiliste care au culminat cu atentatul reușit împotriva țarului, din 1881, și totodată document zguduitor asupra procesului de deznaționalizare energic întreprins de administrația rusească de la mijlocul secolului trecut, romanul n-a mai putut fi reeditat după prima sa apariție, în anii treizeci — și continuările de tiraj la care i-au dat dreptul un succes neașteptat de public — fie din pricina simpatiiilor socializante pe care le mărturisește, fie din aceea a tendințelor naționale, antirusești, tot atât de evidente, fie — cel mai probabil — din ambele motive. Îl putem reciti și discuta abia acum, cînd perspectiva istoriei se adaugă și se suprapune chiar peste aceea a unei contemporaneități aminate.

Ca și la apariție, acum o jumătate de veac, ceea ce impresionează la prima

vedere pe cititorul de astăzi este neglijența stilistică, aspectul de harabură lingvistică din care autorul își construiește nu numai o acțiune coerentă și pasionantă, ci și o galerie de tablouri pline de culoare și forță, fie că este vorba de peisajul îmbrățișat cu o patimă aproape senzuală, fie că e vorba de portretistica personajelor, stereotipă în procedeele ei generale, dar pregnantă și ușor memorabilă prin reflexul afectiv înscris pe membrana unei sensibilități exagerate de insingurare și nefericire. Persecutiv este primul critic care, în foiletoanele sale din **Cuvîntul**, sublinia carențele de ordin stilistic ale primelor volume și dădea lungi exemple de „lipsă de grație stilistică” sau din ceea ce, cu o metaforă întortocheată dar caracteristică lui, numea un „voiaj în căruța pe drumuri basarabene”. Deși n-a scris nimic despre romanele lui Stere, Ibrăileanu pare să fi făcut parte dintre acești critici sensibili la neglijențele sale stilistice; comunicate probabil de apropiații romancierului, observațiile lui Ibrăileanu prilejuiesc acestuia o scrisoare în care, în aprilie 1932 (deci în momentul cînd el făcea corectura unui nou tiraj al primului volum), îi cerea vechiului prieten și tovarăș de idei să-și exercite „răutățile” direct asupra textului, aflat în spalt. De altfel Stere, el însuși conștient de slăbiciunile sale, îl mai consultase pe Ibrăileanu în probleme de limbă chiar în perioada de redactare a romanului: în februarie 1931 el îi cerea criticului opinia asupra diferentelor în întrebuintarea timpurilor verbale — perfectul simplu și cel compus — și a celor referitoare la prepozițiile între și dintre (ambele scrisori în **Scrisori către Ibrăileanu**, vol. II, p. 379—380). Dar nu numai stilul și topica romanului lezează deseori urechile puritane, ci și cantitatea de neologisme nici azi pe deplin asimilate (a obtempera, freschețe, eterree, rocking-chair, inextricabil) alăturate cu dezinvoltură termenilor neași dialectali (ahotnic, ciorovăi, oghial, bedres) sau vechilor neologisme dialectale, dacă pot spune așa, între care găsesc floarea rară — cum ar fi spus regreta-

tul Șerban Cioculescu — a vechiului șaraban, neologism din prima jumătate a secolului trecut în care nu e greu de recunoscut etimonul său franțuzesc **char à bancs**, adică un fel de omnibus.

În mod cu totul curios însă pentru cine știe pasiunea filologică a criticului, pe care anii n-au făcut decît să o adîncească și să o rafineze, Șerban Cioculescu — în cronicile cu care a însoțit, credincios, aparițiile celor opt volume ale ciclului românesc — nu ridică măcar problema limbii acestei cărți, plină de contraste, fermecat cu totul de vigoarea povestitorului, de amplitudinea construcției și de bogăția materialului de viață implicat. Remarcînd încă din prima cronică (apărută în **Adevărul**, ca și celelalte) faptul că se pornește de la „o experiență vastă ca însăși viața”, Șerban Cioculescu pare să prețuiască la primele două volume investigația psihologică, găsind în ele, „unul din cele mai bune romane psihologice ale noastre, schițînd o existență originală, în tangența cu Ana Karenina și Doamna Bovary”, un material bogat „pe care îl stăpînește ca un adevărat clasic”, de unde și formula oarecum surprinzătoare de „romancier memorialist de formulă obiectivă”. Treptat însă, dar fără să dispară cu totul, prețuirea pentru investigația psihologică face loc admirației pentru aptitudinile de constructor ale scriitorului, considerat „un constructor desăvîrșit”, „nimic nu se vedește subred în cadrul concepției sale”, „material rezistent al impresionantei sale construcții” (oct. 1932), pentru spiritul său geometric („cine nu este geometru, să nu tenteze romanul”, febr. 1933) din care a rezultat „o vigoasă operă arhitectonică” (oct. 1936), iar „formula obiectivă” și „clasicismul” întrevăzute la primele volume sînt înlocuite ulterior de „înclinarea practică spre șarjă și pamflet”, „subiectivitatea energică” ș.a. Ce e drept, pe măsură ce subiectul romanului evoluează în sfere mai direct

legate de societatea politică românească și mai apropiate în timp, distanțarea care permisesse o despărțire îndurerată dar senină de chipul Smaragdei Theodorovna este înlocuită de persistența spiritului resentimentar; dar de formulă obiectivă și clasicism s-ar putea vorbi cu greu chiar în primele volume, iar Pompiliu Constantinescu n-ar fi acceptat nici elogiul construcției, căci el găsea primul volum în special suferind de o „lungă prezentare și într-o compoziție prea dezlinată...”, prea multă monografie socială, care împotmolește acțiunea de prim plan a romanului”. În schimb, toți sînt de acord să remarce al patrulea volum al ciclului, **Hotarul**, cu descrierile halucinante ale Siberiei necuprinsului geologic, terifiant, texte reluate de altfel dintr-o povestire apărută în 1912.

În pofida largului ecou pe care romanul lui Stere l-a avut în critică și în general în lumea intelectuală, el a rămas multă vreme nu numai vag cunoscut, ci și stingher, fără elemente de comparație într-o literatură epică în care fervoarea ideologică, ca să nu mai vorbim de experiența traumatizantă a reclusiunii, a suferinței, a disperării, era practic necunoscută (fac abstracție de romanul picaresc al lui Mille). Îmi este peste putință să încerc aici o privire retrospectivă asupra romanului lui Stere în lumina acestui nou capitol al prozei noastre care a căpătat o dureoasă consistență în ultimii ani, dar cred că viitoarea sa discuție nu se va putea lipsi de ea. Nu caracterul autentic sau fals românesc al cărții sale trebuie pus în miezul discuției (de altfel, de la Forster înceace, nimeni nu ne împiedică să numim roman orice proză mai întinsă), ci felul în care autorul se implică și își vede propria experiență de viață, metaromanul inclus în romanul experienței sale „vastă ca însăși viața”.

Editorul precizează în **Nota** sa la primul volum că avem a face doar cu o ediție uzuală, cea critică fiind în pregătire, avînd însă textul stabilit — ortografic vorbind — după normele curente („potrivit uzanțelor ortografice actuale”). Observăm totuși scăpări, mărunte dar supărătoare, în ceea ce privește ortografia numelor proprii: fie păstrarea unor grafii perimate, specifice epocii cînd a apărut cartea (Odesa, Bohemia, Turghenev), fie indecizia pentru una din forme (apare și Nekrasov, și Necrasov), fie chiar o formă greșită utilizată de autor (Georges Sand, exemplu care se repetă). Ele vor dispărea, desigur, în ediția critică, pe care o așteptăm cu interes.

Mircea Anghelescu

x) C. Stere, **In preajma revoluției**, ediție și prefață de Z. Ornea, vol. I—II, București, Ed. Cartea românească, 1991.

povestea vorbel

Benzi desenate

trist e că încă un lucru care poate fi foarte bun (și sper că nu pornim de la prejudecata „domeniului minor”) ni se înfățișează curent în varianta mediocră. Benzi desenate, ideale pentru semioticieni, cărora le oferă material de investigație pentru interferența a două coduri (grafic și lingvistic) și a două tipare textuale (narațiv și dramatic) par să fie mai puțin favorabile abordării practice, construcției după model. Nu am văzut, recunosc, suficient de multe publicații din ultima vreme specializate în benzi desenate; se poate (ar fi chiar foarte bine) ca unele din observațiile de mai jos, făcute pornind de la câteva cazuri și de la antecedentele genului la noi, să fie nedrepte și contrazise de câteva reușite. Mă tem însă că majoritatea seamănă cu ceea ce am văzut deja în mai multe reviste pentru copii.

Impresia că într-un episod (mai ales în cele nu mai lungi de o pagină) nu se întîmplă **nimic** e o caracteristică mai veche (de pe vremea „Cutezătorilor”) a benzii desenate naționale. Sigur că, la o analiză narativă rapidă, impresia părea falsă: rezulta că s-ar întîmpla diverse lucruri: de exemplu, în 9 imagini — ale unui episod din cate-

goria **aventurilor** (în varianta oficială — fapte istorice și pionierești) — care se dovedise mai ușor adaptabilă condițiilor decît tipul comic e cuprinsă „o pagină de istorie”: geții se pregătesc de luptă, perșii înaintează, geții atacă, perșii înving (pentru moment!); în 8 imagini (alt episod): se anunță un sol, care aduce vești proaste; perșii se retrag; geții îi privesc din înălțimi și nu-l mai atacă, fiind iubitori de liniște și pace; țărani se întorc la muncă. Se observă, prin rezumare, că nu e vorba pur și simplu de absența acțiunii — ci de caracterul tipic al narațiunii; de sinteză ilustrativă și nespectaculoasă. Se întîmplă diverse lucruri, dar ele sînt perfect previzibile și atât de generale, de neinteresate de personajul individual și de detaliu încît par simple rezumate. În același spațiu grafic, benzi desenate profesioniste pot cuprinde o concentrare mult mai mică de acțiuni, un timp incontestabil mai scurt (fără mari goluri temporale între imaginile succesive), reușind totuși perfect să-i creeze cititorului tensiunea așteptării narative: prin detaliu, prin intervenția unor surprize nu neapărat în desfășurarea epică, ci, cel mai adesea, în imagine sau în limbaj.

Cu asta ne apropiem de ceea ce mi se pare cel mai grav lucru în banda desenată autohtonă: lipsa fuziunii dintre text și imagine (nu însă și a intenției de completare reciprocă). Atît timp cît cele două coduri coexistă, pe pagină tipărită, nimeni nu pare să-și pună

problema unei rupturi. Cauza mai adîncă a nereușitei stă în faptul că nici desenul, nici textul nu par să aibă acel grad de autonomie estetică, de inventivitate după regulile proprii, care să le permită convergența și fuziunea. Există cel puțin un test ușor de aplicat, chiar dacă nu infailibil: încercarea de a privi doar desenele, de a încerca o lectură pur vizuală; ea e pîndită de un eșec aproape inevitabil. Ce vedem? mai ales oameni cu gura deschisă și gesturi demonstrative și mulțimi în mișcare. Ori, ca într-un episod luat la întîmplare dintr-o revistă de acum 15 ani, imagini aproape fără legătură: ridicarea unui cort, oameni stringînd finul, un foc, tineri stînd de vorbă, tineri privind la un pod, tineri trecînd podul, prim plan cu gura deschisă. Care e acțiunea? „Temerarii expediționari” se opresc într-o poiană, puș cortul, apoi îi ajută pe țărani la strînsul finului (acțiune moral ilustrativă, total nemotivată narativ), unul adoarme la foc și le ard bascheții (detaliu ilustrativ pentru clișeu „se mai întîmplă și mici necazuri, dar le tratăm cu voie bună”), a doua zi pleacă mai departe, vor să treacă o punte, amenințată de un bușean pe care îl opresc „luptîndu-se cu furia apelor” (ceea ce nu se vede); trec pe celălalt mal, după care cineva constată că puntea s-a prăbușit. Bănuiesc că în următorul episod harnicii tineri reparau puntea și porneau mai departe spre noi și noi acțiuni pozitive. Gîndirea de lemn, convenționalismul acestei narațiuni e un fapt semnificativ pentru cel puțin un motiv: arată că echivalentul literar al micro-povestirilor în imagini se situa la o distanță considerabilă de standardul momentului. E ceea ce pare să se întîmple, în alte forme, și acum: considerată de tipul literaturii de consum, banda desenată se supune prejudecății că literatura de consum nu poate fi, în principiu, bună.

Din punctul de vedere al particularizării narative și al renunțării la clișeele ilustrative de tipul de mai sus,

benzile desenate actuale constituie un evident progres. Numai că, neputîndu-se baza pe tradiția „imaginii de lemn”, ele mizează prea mult pe traduceri și adaptări. Lucrul e evident mai ales în limbaj, a cărui stingăcie e aproape generală. În dialogurile benzii desenate, traducerea modelelor și lipsa de talent a scenaristului acționează în aceeași direcție, cu efecte comparabile celor din multe filme românești. Nivelul de limbaj vorbit și calitatea de auxiliar al acțiunii impun dialogului trăsături generale, dar dependente de specificul fiecărei limbi. Ne-am aștepta să întîlnim propoziții scurte, exclamative și imperative, construite predominant în registrul familiar și argotic — utilizînd deci marile posibilități expresive ale acestor stiluri în jocul de cuvinte, prin care se poate suplini adesea lipsa de spectaculos a unor momente narative —, interjecția. Nu ne-am aștepta, dar găsim din plin stilul artificial, convențional („să servească masa”, „loc cît mai pitoresc”), aberațiile lingvistice — „Mie îmi place să contemplez singur” (replică de samurai), viitorul de tip **vo! merge**, abundența lui **este** (nu e sau -i, desigur), subordonarea bogată și greu de urmărit. Si mai importante sînt fenomenele legate de relația cu imaginea: în condițiile în care desenul e atît de prost încît devine aproape imposibil să distingă personajele și să-l recunoști pe eventualul erou în mai multe imagini succesive, s-ar putea uza mult mai mult de particularizarea prin limbaj și de avantajele în identificare ale vocativului. În general, de posibilitatea de a reconstrui parțial, prin limbaj, cadrul, circumstanțele, chiar cu riscul unei redundanțe — necesare în genurile mixte. Senzația persistentă e că desenul și textul ilustrează un scenariu preexistent (lucru adevărat, dar care nu trebuie să se vadă), ca simple instrumente care se completează reciproc, greci, fără a avea, fiecare în felul său, naturalitatea unei dezvoltări interne.

Rodica Zafiu

Fierul roșu

I. Negoșescu, IN CUNOȘTINȚĂ DE CAUZĂ, Editura Dacia, Cluj, 1990

„t extele aici adunate au apărut mai întâi, cu excepția unuia singur, în presa străină și în cea de exil, ori au fost difuzate prin posturile de radio Europa liberă și BBC. Ele țin de existența mea literară și de perioada istorică ne-maipomenită pe care am trăit-o din tinerețe până în pragul bătrâneții. Le consider un document al vremurilor de dinainte de revoluția democratică română din decembrie 1989. Cu aceste cuvinte I. Negoșescu ne introduce în cea mai vehementă, mai angajată și aș zice mai intolerantă dintre cărțile sale, aceea consacrată textelor politice și intitulată **In cunoștință de cauză**. Excepția pomenită la începutul notei de mai sus o constituie scrisoarea adresată în 1943 lui E. Lovinescu și publicată în gazeta lui Liviu Rebreanu, **Viața**. Concepută (scrisă) de I. Negoșescu și semnată de Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru, Ovidiu Drimba, Ion Oana, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu și Ștefan Augustin Doinaș, această scrisoare a fost considerată mai târziu actul de naștere al **Cercului Literar de la Sibiu** și însuși Lovinescu a numit-o, în răspunsul publicat de el tot în **Viața**, un **manifest**. Ea pune de la început cariera criticului și a istoricului literar I. Negoșescu sub semnul luptei, căci tezele ei principale, care au împărțit imediat lumea literară românească în tabere opuse, erau respingerea regionalismului și a resurecției neo-sămănătoriste, apărarea autonomiei estetice și, într-un plan mai îndepărtat, refuzul politicului în genere și al ideologiei fasciste în special. Căci „ceea ce e permanent și depășește caducitatea intereselor politice este cultura”, constata în concluzie I. Negoșescu, plasându-se, împreună cu toți cerchiștii, în tradiția ceneclului **Sburătorul**, a teoriei sincronismului lovinescian și, cu o formulare strălucită de final, „sub pavăza diamantină a frumosului”. În ce măsură I. Negoșescu avea dreptate în 1943 se poate vedea din agresivitatea cu care punctele sale de vedere au fost întâmpinate. În timp ce Pompiliu Constantinescu vorbea de „o nouă imagine a Ardealului creator”, iar E. Lovinescu le răspundea cerchiștilor cu speranța că dintre semnatarilor scrisorii „se va selecta a patra generație postmaioresciană de apărători ai autonomiei estetice”. Nichifor Crainic îi trata pe tinerii de la Sibiu, într-o notă din **Gândirea**, ca pe niște mărunți impostori,

„ciraci ai lui E. Lovinescu și ai comunității de jidanași din jurul acestuia”. Avea dreptate Lovinescu să se arate îngrijorat, în răspunsul său, de viitorul tinerilor care i se alăturaseră într-un moment de cumpănă. „Acum un an, scria el mihnit, în revista **Convorbiri literare** [...] am citit articolul unui tânăr, de al cărui nume auzeam întâia oară, susținând că în momentele de față, cînd pier atîția eroi pe stepele Rusiei, oamenii primejdioși literaturii noastre naționale, ca mine, ar trebui puși la zid și împușcați. Iată ce vă așteaptă pe calca pe care ați apucat”.

Aparte, temerile lui E. Lovinescu s-au adeverit. Dintre cerchiștii, I. Negoșescu a fost supus, până târziu, celor mai siccitate șicane. În 1958 a fost „demascată” în **Scinteia** pentru „subminarea bazelor literaturii socialiste”, a publicat un timp sub numele unor colegi binevoitori, a stat în închisoare, din 1961 până în 1964, „pentru că a purtat discuții conspirative”, iar ceva mai târziu și-a văzut una din cărți, **Lampa lui Aladin**, scoasă din librării și topită. Ultima dată a fost arestat în 1977, pentru că i-a adresat o scrisoare de sprijin lui Paul Goma, apoi a fost amenințat cu un proces de homosexualitate și cu alți ani de pușcărie, ceea ce l-a determinat să se stabilească în Germania, din 1980. După această dată încep să se înmulțească interviurile, articolele sau cronicile sale politice, din ce în ce mai radicale și mai lipsite de înțelegere pentru ceea ce lăsase în țară și chiar pentru propriul său trecut. După 1980, I. Negoșescu își reproșează cu asprime iluzia profesionalistă și neînțelegerea sensului fundamentației politice a acțiunii lui Goma, din 1977. De aici și până la teza centrală a celor mai multe dintre textele sale politice nu mai e decît un pas. În 1977 (într-un interviu acordat ziarului **Die Welt**), criticul mai credea că „literatura română trebuie să continue să existe”. Ceva mai târziu, această convingere e numită „poziția profesionalistă”, sortită în cele din urmă eșecului. „Pentru a câștiga libertatea de creație și de expresie, pentru a scăpa de umilință și pentru a obține autoritatea morală adevărată în rîndurile concetățenilor săi, susține I. Negoșescu în 1983, scriitorii și artiștii români trebuie să pornească lupta pentru drepturile fundamentale ale omului, să activeze în arena mai largă a problemelor politice și sociale.” Termenul de referință, modelul acestei acțiuni îl reprezintă scriitorii ge-

nerației pașoptiste, care au cunoscut sentimentul solidarității și au înfruntat închisorile și chiar moartea, dezinteresându-se în numele idealurilor unei întregi comunități, de opera lor literară. În comparație cu ei (explică I. Negoșescu într-o discuție cu Ion Solacolu, de la mijlocul anului 1989), scriitorii români de astăzi sînt foarte slab pregătiti politic, sînt oportuniști, n-au coloană vertebrală, în rezumat, nu pot oferi modele tinerilor, nici în școală și nici în societate.

Orice s-ar spune, aceasta nu e analiza unui politician, ci punctul de vedere al unui scriitor, care pune propria sa dorință în locul a ceea ce se poate realiza efectiv, pe cale politică, la un moment dat. Un politician nu compară la infinit România cu Polonia, cu Cehoslovacia sau cu Ungaria și nici nu formulează exigențe în absolut. Acest lucru îl fac moralizatorii și filozofii culturii. În schimb analiza unui politician ar trebui să pornească de la cel puțin două lucruri: întâi de la faptul că niciodată în istoria modernă a țării noastre, teroarea politică nu a fost mai deplină ca în a doua jumătate a secolului XX. Așa se explică între altele și faptul că sintem singurul popor din Europa care, în mai puțin de cincizeci de ani s-a debarasat în două rînduri de liderii lui, prin împușcare. Și în al doilea rînd, analiza omului politic ar trebui să pornească de la sistemul de relații cel mai adecvat specificului românesc. Iar din acest punct de vedere, cultura și civilizația noastră se află plasate, oricîte iluzii ne-am face, la mijlocul distanței dintre occident și orient.

N-aș vrea să se înțeleagă de aici că minimalizez rolul absolut lamentabil pe care o parte a intelectualității românești l-a jucat în raport cu puterea. Dar analiza lui I. Negoșescu mi se pare nedreaptă în măsura în care, pornind de la teza lipsei de responsabilitate istorică a scriitorului român, minimalizează tot ce s-a scris în România în ultimii cincisprezece-douăzeci de ani. „De exemplu, spune el în aceeași discuție cu I. Solacolu, cărțile care apar în România și care mișună de «șopirle»... Scriitorii cred că este o mare victorie faptul că reușesc să publice astfel de cărți. După părerea mea, aceasta este cea mai mare iluzie pe care și-o poate face cineva, pentru că este o foarte mare raritate ca să apară o carte în România și cenzura să nu fie aproape întotdeauna perfect conștientă de ceea ce ea conține. Șopirlele din romane și

versuri n-au altă valoare și semnificație decît au bancurile. Cea mai bună dovadă că literatura română din ultimele decenii n-a fost o literatură de „bancuri” și de „șopirle” este faptul că puterea n-a rămas deloc indiferentă în fața acestei literaturi. Dimpotrivă, au fost cărți retrase de pe piață, au fost redactorii de editură care, din pricina cărților pe care au avut curajul să le publice (păcălind cenzorii sau mîzînd cînd pe prostia, cînd pe ipocrizia lor), și-au pierdut slujbele și au fost scriitori cărora li s-a luat dreptul de a mai semna, din pricina „bancurilor” și a „șopirlelor” din cărțile pe care le-au scris. Adevărul este că niciodată cultura nu s-a aflat într-un dezacon mai radical cu puterea, ca în ultimii ani ai dictaturii comuniste din România, în ciuda „monștrilor aparatului administrativ”, cum îi numește I. Negoșescu pe marii tîrtoari ai culturii românești, și în ciuda „ticăloșilor sortiți să pună bete în roate activității noastre specifice”. E mult, e puțin? Poate că nu noi vom fi aceia care să distribuie accentele exacte pe vina și pe responsabilitatea celor de azi.

În orice caz, pornind de la exigențele sale absolute, I. Negoșescu intră de cel puțin două ori în contradicție cu el însuși.

Prima dată atunci cînd scrie despre poezia politică a lui Dorin Tudoran, a Anei Blandiana și, mai târziu, a lui Mircea Dinescu. E o poezie „cu cuțitul la os”, spune criticul, întrebîndu-l o expresie extraordinară, care nu se mai potrivește cu teza „șopirlelor” din teoria despre lipsa de responsabilitate a scriitorului român. Dar contradicția cea mai frapantă apare atunci cînd I. Negoșescu analizează (tot în discuția de la mijlocul anului 1989) comportamentul falimentar al românilor din exil. Una din culpele lor cele mai mari, explică el, e că nu au reușit să înființeze o editură pentru cărțile exilaților, că nu subvenționează dezinteresat o cultură a românilor din diaspora. „Căci numai prin scrieri politice nu trăiește o cultură și nu înființează un neam.”

Iar acesta cred că este un diagnostic exact, valabil și pentru românii din România.

În cartea lui I. Negoșescu mai există o teză importantă, care ar merita să fie mai pe larg discutată, cu atît mai mult cu cît actualitatea ei este departe de a se fi pierdut. Această teză e legată de chestiunea conviețuirii românilor cu maghiarii și cu germanii din România, într-un moment în care naționalismul grosolan și sălbatic al politiciii lui Ceaușescu ne-a făcut pe toți să ne simțim străini în propria noastră țară. În comparație cu radicalismul mesianic al artiștilor și al interviurilor care pun fierul roșu pe tot ceea ce au făcut scriitorii români înainte de 1989, articolele pe tema „naționalităților conviețuitoare” sînt concepute într-un spirit de echilibru și de toleranță cu adevărat european. Mă tem însă că în România anilor 1990 și 1991, cînd germanii aproape că ne-au părăsit și cînd maghiarii încep să-și pună și ei problema emigrației, sînt mulți cei care scotocesc acest punct de vedere nepotrivit.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune Sau despre „calea de mijloc”

„e un spectacol stupefiant acela la care sîntem siliți să fim martori și în care toți, dar absolut toți, în declarațiile reperate pe care le fac, se bulesc către... Centru. Necesari largul arc de cerc al posibilităților oferite se stringe, se tot stringe, pînă la dimensiunea segmentului și, de ce nu, pînă la urmă (cum, doamne, or să încapă atîția, de unde atîtea scaune?) la aceea a punctului. Cunosce destui oameni care, după umbra noastră de schimbare la față (și totuși, ceva a fost, nu-i așa, altfel nu s-ar vorbi), tot încearcă /pretind/ speră să păstreze **calea de mijloc**. Îi auzi tot timpul teoretizînd nevoia de a nu fi partizan, de a-ți păstra judecata rece, limpede și nevicată de afecte, imparțialitatea și dreptul la opinia personală. Există și multe ziare care, mult timp, au încercat și mai speră același lucru (atitudinea lor putîndu-se rezuma nu la „și cu aia și cu aia” ci la „nici cu, nici cu”). Adică, atît cît se poate, știria simplă domnilor, necomentată, fără nici un fel de... strîmbe, poate doar uneori niște aluzii criptice sau o caricatură nu strică, dar oricît ar fi de isteț cititorul să nu se poată lămuri care le e conduita. Dincolo de lipsa de profesionalism (uneori e vorba de elementare cunoștințe) a majorității angajaților ei, și TVRL poate pretinde că a încercat și încearcă același lucru, cel puțin de la o vreme încoace. Mai ales aici, de-politizarea e la ordinea zilei: să oferim

oamenilor ceea ce au nevoie, zice TVRL —, adică distracție, muzică, filme, sport și cît mai puțin stres, că le-ajunge oamenilor belelele de la serviciu și de la cozi. Călea de mijloc, centru-centru, echidistantă extremelor fanatice, așa-zisul bun-simț. În fond, poate că numai o biată, omenească tentație de izolare față de zgomotul poluant al cutremurului prin care trecem. Nu înțeleg, de pildă, cu nici un chip, nu înțeleg și pace justificarea epistemică a „abținerii”; poate numai în varianta „eleganței” strategice de a nu deranja, cumva, pe **cineva**, spunînd NU, împăcîndu-te în același timp și cu propria conștiință, vezi doamne; în fapt, totul fiind iluzoriu, pentru că acel „cineva” tot pricepe ce are de priceput. Cum adică: nici da, nici nu. La limită, a te abține înseamnă pur și simplu a declara că n-ai înțeles despre ce este vorba, că problema respectivă... te depășește, că nu ești în măsură să alegi. La o ședință de sindicat mai treacă-meargă, dar cînd e vorba de o decizie a unei adunări a **reprezentanților**, tu, cel care te abții, tu ce cauți acolo?

Tot astfel, călea de mijloc e adesea postulatată ca o virtute a celui ce, neangajîndu-se, își păstrează, culmea, toc-

mai dreptul la propria opinie. Și iarăși nu pricep cum devine situația, pînă cînd, în cele din urmă observi lucrul curios că singurul discurs pe care-l poți auzi din gura celor de acest fel rămîne exclusiv acela despre păstrarea căii de mijloc, iar singura lor opinie: aceea că au dreptul la opinie. Dar nu și opinii. Autotelism sterp, neantul devenit profesiune de credință.

Am crezut, dintotdeauna, că sînt tocmai un asemenea fel de om. Retras și departe de zgomotul străzii; e și chiar lenes și fără cine știe ce coloană vertebrală. **Dar credeam, despre mine, asta, atunci cînd nu exista un zgomot al străzii, și mai ales atunci cînd încă nu muriseră niște oameni față de care sîntem datori, și față de care sîntem vinovați, — prin tăcere.** Acum însă, descopăr cu stupeoare că nu pot să stau cuminte în mijlocul drumului și mai ales că nu-i înțeleg cu nici un chip pe toți aceia care teoretizează (și chiar acționează) conform unui asemenea principiu. Este, în fond, a cita oară, o problemă de atitudine, una morală. De atitudine față de ceilalți și în primul rînd față de tine însuși. Imparțialitatea, mai ales în condițiile în care o societate românească inexistentă pînă acum ca societate civilă își reclamă, urgent, nevoia de a fi moșită, de a căpăta chip, — imparțialitatea unora / multora dintre noi nu e altceva decît o **dezertare morală**, datorită fie neștiinței, fie fricii, fie comodității.

Pasivitate, care ne-a fost solid „implementată” în deceniile de obediență oarbă la comandamentele eșalonului nomenclaturist. **Neimplicare**, din teama de nebănuite consecințe, dar și din acel autohton „lasă să facă alții”, loc geometric unde se întîlnește cu **expectativa șmechereas-**

că a oportunistului cu instinct de conservare: stai, mai întâi să vedem, aia sau aialalt? **Indecizii**, provenind din nefolosirea îndelungată (și deci atrofierea) simțului orientării, și mai ales din atrofierea capacității de a compara și a alege. Lucru care ne alienează însăși substanța umană, aducîndu-ne fie în situația totalei **indiferențe** (ciudat, ca și cum ceea ce se întîmplă la nivelul întregului nu te-ar atinge în nici un fel pe tine, individul), fie în aceea a fricii de decizie, a **fricii de a alege**. Căci, dumnezeule, dacă alegi cumva greșit și atunci pierzi totul?! Fără să înțelegem că tocmai nealegînd pierdem totul, adică pe noi înșine, ca oameni. În fond, e vorba aici numai de trisul, jalnicul transfer al indolenței noastre de toate zilele și la nivelul moral: ne domină **lenca morală**.

Poate că asta e cea mai grea moștenire a comunismului, ascunsă bine în noi, și venind pe un fond și așa peste măsură de „contemplativ”: incapacitatea noastră de a alege, de a crede că propria ta viață depinde, într-adevăr, de tine însuși, că nu ești numai un biet și neînsemnat șurub în mecanismul „dialectic” al gloriosului mers către zorii noii civilizații. Călea de mijloc, centrul-centrului, echidistant extremelor, așa-zisul bun simț (specific românesc?). În fond, poate că numai o biată, omenească băgare a capului între umeri, simultană cu aducerea umerilor în față. Sau inversul ei, chiar cu riscul de a greși, dar mai bine să greșești alegînd, dar să alegi decît să te abții.

Mihail Oprea

Leșirea din bibliotecă

Intr-un fel invechește trecerea timpului rafturile din bibliotecă

Iemul lor carlat cu furnirul deja jerpelit și cu totul într-alt fel aceeași secundă judecă personajele și eroii viața invincibilă dintre pagini. Pe bibliotecară au apucat-o durerile facerii între cărți dar cu cită umilință își ascundea rotunda proeminentă după coperțile mari ale albumelor cu reproduceri de artă color

La început cind mai cltea cîteva ore pe zi iar apoi cu ce orgoliu nedismulată își prevala pintecul bine crescut

în fata mărunțelor tomuri din rafturi — nume și titluri pe care vederea redusă în ultimul timp memoria și slaba

putere de concentrare le percepeau într-o tot mai confuză compactă

amorfă stratificare. Geologie livrescă. Multe rafturi au trebuit distanțate

culoarul de trecere dintre ele lărgit să încapă mișcările ample ale femeii gravide. Cu prilejul acesta un număr însemnat de volume au fost trecute pe listele de casare și date la recartat.

II

Nu mult după aceea a intrat pe ușa din fată a Bibliotecii

calul troian pe care l-a scăpat jeni din atelierul ei foto de vizavi, dar bine că mi-am adus aminte : i-oi fi dat

cind a fost treaba aia urgentă cu gazul ? cui să-i cer ? la miorița încă nu cunosc chelnerițele doar ne-am

în noul local iar la dispensarul uman sint proaspat repartizați

nu îndrăznesc să le cer deși le-am făcut cîteva mici servicii

le-am dat chiar și pe cel mai iubit dintre pămînteni înainte de a-l trece-n registre deși am primit circulară

că nu se mai împrumută decît la sălile de lectură. n-aș fi vrut să am datorii înainte de naștere că după

nu știu dacă mi-oj mai aminti de ele. calul era mult prea mare

chiar pentru ușa înaltă a Bibliotecii. cind a intrat s-a izbit

de pragul de sus iar înăuntru ceva ceva parcă gema încontinuu

noroc că noul nostru local e bine plasat din punct de vedere strategic

au auzit imediat cel de la meșteșugaru și au trimis cîteva meseri

au lărgit cadrul ușii și calul a intrat — cum se spune — triumfător în cetate.

avea o privire antediluviană și puțin îi păsa că peste un timp oarecare

lumea din jur va pieri de potop. se uita cu siguranță de sîne

la cărțile clasificate în rafturi pe teme și autori așa cum

mult mai tîrziu apollo a contemplat trupul fecioarei seduse

dînd fragede ramuri și frunze. primul din burta lui a coborît noe.

a luat liniștit o carte voluminoasă din raftul de literatură politică

și s-a cufundat în lectură. pe măsură ce apele mai scădeau

au coborît și celelalte victuitoare, întîi laocoon cu feciorii

la secția de tineret și copii, în spațiul îngust dintre rafturi

în jurul lor se precipitau metamorfozele lui ovidiu revărsate brusc din ediția a II-a, E.P.L., Buc., trad...

saltul sarpelui prinse lent în deschiderea sa ca-ntr-o ramă orasul toledo

ca să-l muște de moarte pe cel mic, sub privirile tatălui.

dar flacăra cărnii ce mai înseamnă cind norii pe cer par cenușa cumplitei arsuri

lar omul și șarpele stau ochi în ochi gură-n gură ? pină și miinile fără putere acum nu mai sugrumă.

eliberează hieroglifele formelor întărind forța lor de atac.

cel căzut la pămînt nu-i fiul meu, nici cel ce loemal vrea să se-nalte

din labirintul de cruci. mai jos minotaurul își acuză mama în public

pe pagina aceeași cărți pe care a trebuit s-o-ntrerup din cauza nasterii

s-o-ntrerup ca pe o sarcină. însă calul viclean nu putea bănui

că din pintecul lui mi se va naste copilul. el va iesi ultimul dintre toate victuitorale, va fi cel

le va impinge din spate pe toate madonele cu pruncii în brate

ca pe niște parasutiste cu rucsacul de siguranță în propriul lor pintec

dar prea temătoare o, mult prea temătoare să se arunce din înălțimea renașterii în aerul liber

al zorilor.

IV

melania de la metraj va primi miine covoare persane și carpete de fibră

a patrusutecincizecilebucata. cele trei grații de la O.C.L.

vizibile în planul secund au înregistrat deja facturile cea cu păr blond lung și profilul halucinant sus în

ar fi putut figura în compoziția lui max ernst, femme colțul din dreapta

100 têtes. acum ele sint primele care știu. telefoanele zbirniie.

alo silvi, m-auzi tu ? se primese carpete persane, ea va suna apoi

la bibliotecarele mele și de la mia lui florentin află gabi de la radiologie. s-a invirtit și de data asta

le va vinde la cel puțin o mie bucata. la zece bucăți melania.

face cinci mii dintr-un sut, crezi că nu le-a uns cu toate unsorile

pe soția sefului de la economie, pe vedeta inspectorului comercial ?

se are bine cu sefil. dar bine că poate, are și ea greutatele el

bețiile ei cu șoferii de la T.R.C.L., destrăbălările ei cu minerii

toți trebuie să trăim, ce naiba ! și ce bătaie a fost la ora deschiderii a doua zi dimineța. ingineru-sef

Pătrovanu de la exploatare a adus cinci mineri zdraveni din schimbul III subteran să-i eroiască drum în

inghesuală, era să n-apuce nici el o carpetă persană.

în cele din urmă au spart ușile și vitrinele valuri mari de diftin de tergal și finet de mătase de doc

de catifea și satin inecau brațe și capete praful steril se amesteca în rimeluri, pudra cu minereul. au pleznit

sufiene s-au rupt jartiere numai domnișoara melania urcată pe masă

trăgea cit putea catifelele chinezesti dintre cizmele și bocancii

dintre picioarele și spinările asudate. sinul ei tinăr buzele moi spunindu-le tuturor cu blindete

gata destul e de-ajuns nu mai am trupul deplin învățat cu poftele lui feminine s-a lăsat captivat de aceste

volume soldul ei asemănător animalelor tinere de pe mătasea de rochii de vară

suplinind ingerii asexuali din întreaga renastere se foflează cîteva clipe în învălmășeala comună și devoră în moliciunile lui erotismul furorilor

apărindu-se și tinjînd mai departe neputindu-l cuprinde pe toți. convulsja golurilor și a plinurilor. bolți și desfaceri

terase și grote de cărnuri printre care mina ei

albă pierzîndu-și conturul grațioasă

VI

Tot ce-a mai rămas natural s-a mutat în Biblioteca aceasta în care

acum nouă luni m-am culcat și eu ca orice femeie pe cîteva colecții de ziare aduse la zi

cu eroul acela din cartea aceea fără coperti cu paginile sfirtecate

la urmă. dar dacă vrei să te audă fiara cind rage mai tare

trebuie să i te apleci la ureche și să-i urli direct în timpane

degeaba i te viri cu capul în gură de-acolo n-ai nici o sansă

și chiar dacă — să zicem — te-ar auzi printre propriile ei răgete

crezi că va avea timp să te creadă înainte de a-ți mesteca

între fălcile ei sănătoase creierii ? Crezi tu că somnul omului de nimic

va zămisli rațiunea și ultimii monștri vor face eforturi vizibile

să-și imagineze umanul ? Poți fi tu chiar atît de sigură că dacă te vei refugia între cărți cu copilul nu vor

incendia Biblioteca sub pretextul că nu se mai vede prea bine în

obscuritatea sfirșitului de mileniu fata aceea neclară, acum cu totul neplauzibilă

incredibila față a omului ? Hai fiul meu jos pe scările de incendiu

în subteranele Bibliotecii, iar s-a strins lumea în Piața Palatului.

Dar bine că, orice s-ar zice, avem acum și noi ceva experiență în acest sens

am mai făcut noi doi drumul ăsta de cîteva ori împreună

de cind lumea e lume și omul e om. ard-o focu' de lume

ard-l focu' de om. Acolo e labirintul. Ca sub piramidele antice. Și în mijlocul lui

manuscritele acelea arhaice care ne vor învăța iarăși și iarăși

cum să-ți duc sinul la gură și tu cum să sugi laptele din pieptul ăsta al meu făcut ferfeniță ca o carte

citită mai mult noaptea la lumina incendiilor. Fiul meu, fiul meu

fle-ți aceste file de carte străveche imbibate, dincolo de litera lor, cu mult singe și multă viață de om

cele mai durabile scutece (din cartea POEME ORTOEPICE)

Roma: prezență românească, dialog deschis

Intellectualul și revoluția — exemplul românesc — iată o temă incitantă care a și fost pusă în discuție de către intelectuali români și italieni în cadrul Colocviului organizat de doamna profesoară Luisa Valmarin, șefa catedrei de limba română de la Universitatea din Roma, colocviu aflat sub înaltul patronaj al domnului Giulio Andreotti, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei și în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România.

Au participat, din țară, Gabriela Adameșteanu, Brîndușa Armanca, Ana

Blandiana, Elena Berea-Găgeanu, Mara Chirișescu, Dojna Derer, Ileana Mălăncioiu, Gabriel Andreescu, Petru Creția, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Mincu, Marian Papahagi, Ion Pop, Bănu Rădulescu, Laurențiu Ulici, Eugen Uricaru. Participarea românească a fost întregită de intervențiile susținute de Sorin Alexandrescu (Amsterdam), Ilinca Barthouil Ionesco (Avignon), Anca Bratu (Padova), Nicolae Balotă (Paris), Gheorghe Carageani (Potenza), Paul Goma (Paris).

Fără îndoială, tema anunțată a stîrnit interesul multor universitari, cercetători și scriitori italieni și din alte țări care au participat cu comunicări de substanță. Astfel, și-au susținut intervențiile în fața unui numeros public, în Sala Mare a Congresului Universității

„La Sapienza”, alături de participanții români, Marco Cugno, Maria Lőrinczi, — Angioni, Bianca Valota-Cavalotti, R. Antonelli, R. Scagno, P. Sarkozy, F. Guido, G. Vanhese, E. Lavarini, Luisa Valmarin, L. Stegagno Picchio, A. Landolfi, C. Franchi.

Au salutată Colocviul rectorul universității, Giorgio Tecce și decanul Facultății de litere, Achille Tartaro. Comunicările au fost susținute în limba română și italiană, la buna desfășurare a lor aducîndu-și contribuția în mod deosebit Dr. Angela Tarantino, actualmente lector la Universitatea din București.

Colocviul a fost completat în mod fericit de o seară de poezie românească și italiană, susținută de poezii prezente și poezii italieni prezentați de Laurențiu Ulici pe scena teatrului Trianon din Roma.

Momentul comemorativ Lucian Blaga, organizat de Accademia di Romania, prin efortul deosebit al domnilor Ion Bulei, atașat cultural și Romeo Pitulan, bibliotecar, s-a bucurat de participarea unor prestigioase nume ale literaturii contemporane între care amintim pe Amelia Rosselli, Francisco Serao, Valerio Magrelli, Elio Pecora, Roberto Deidier, Ana Cascella.

Prezența românească, problemele discutate au fost semnalate, comentate în presa italiană de mare tiraj (Corriere della Sera, Il Messaggero, Il Matino, Il Tempo etc.) presă în care au apărut și interviuri acordate de unii dintre scriitorii români prezenți la Colocviu.

Fenomenul românesc al reînnoirii sociale și politice s-a bucurat de analize în general corecte și pertinente, așa încît participanții la Colocviu prin prezența și contribuția lor au reușit să stîrnească interesul cercurilor culturale și politice din capitala Italiei. Ceea ce nu este puțin și mai ales este bine pentru imaginea României într-un context propagandistic ostil, context în care, cu regret trebuie să recunoaștem că țara noastră este „țara care-și vinde copiii, care nu-și îngrijește handicapatii, care-i persecută pe unguri și evrei, care-i omoară sau dă foc caselor de țigani”.

Prezența vie a intelectualilor români a dat prilejul presei italiene să scrie altfel și despre altceva, adică și despre o altă realitate românească, aceea preocupată de adevăr și democrație.

Rep.

N. Iorga și dealul unității naționale Un document inedit)

figură reprezentativă a culturii științei istorice românești, Nicolae Iorga a îmbinat asemenea înaintașilor cele două dimensiuni specifice zonei Central-Est Europene și anume cea istorică și om politic. O probează o viața sa, veritabil apel la conștiința contemporanilor săi, stimulent în același timp al luptei pentru înfăptuirea statului național unitar român, idee pe care a servit-o și în calitate de om politic remarcabil prin militarismul său.

Transilvania, soarta românilor aflați sub dominația străină l-au preocupat pe ariile noastre istorice în ambele ipostaze. A întreprins cercetări în arhivele delene, a dedicat pagini pline de căldură trecutului acestui pământ românesc, a contribuit prin scrisul său anjant la menținerea și consolidarea sentimentelor naționale. Nu o dată a vizitat Ardealul întâlnind personalități de lupte de eliberare națională, oameni simpli care l-au îndrăgît și admirați pentru că descifrau cu ușurință înțelesurile sale izvorite din însăși viața pe care o cultiva cu atâta dăruire. Iorga nu a fost un simplu comentator al evenimentelor pe care le trăia, ci contempla situațiile politice și se gaja discret în vîltoarea lor cu robustețea remarcabilei sale personalități. Astfel, în 1905 este instrumentul în crearea Banatului la hotărârile Partidului Național Român de a-și schimba politica și programul politic în concordanță cu evoluția luptei de eliberare națională. Il întâlnește pe Valeriu Brătianu la Lugoj convingîndu-l despre necesitatea solidarității, a consensului între români. „Cu puterea sa genială scrie redactorul «Drapelului» lugojan — simțea curentul uriaș din popor, se mișca toate sufletele. Și ca om al porului ținea la acest curent“.

L-a preocupat după cum era de așteptat „Liga culturală“, organizație ce își propusese să sprijine înfăptuirea unității culturale românești, fapt ce se resimte în paginile „Neamului Românesc“ începînd cu primele sale apariții, pentru ca în 1908 să devină secretar al acestei societăți. În această perioadă Iorga începe să fie urmărit de autoritățile austro-ungare, mai ales că în cursul respectivului an el inaugurează o campanie antihabsburgică de largă audiență printre români, pretinzînd acordarea de drepturi politice românilor din imperiu. Merită reprodu-

un fragment dintr-un articol al său ce cuprinde cu acuitate realitățile din monarhia austro-ungară: „o coroană cum e a Ungariei nu se primejduiește pentru rugăciunile citorva milioane de țărani fără valoare culturală și politică. Mare principe al Ardealului n-a fost niciodată stăpînitorul cu două capitale, dar rege al Ungariei s-o dispună a fi tot mai mult“.

Luările sale de poziție au atras atenția ambasadelor Austro-Ungariei și Germaniei la București. Prima îl prezenta Vienei ca pe unul dintre cei mai periculoși agitatori ai ideii de unitate națională, un adversar redutabil al monarhiei Habsburgice. În convorbirile avute cu regele Carol I., prințul austriac Schonburg în toamna anului 1908 se plîngea senatorului român de atitudinea ostilă a marelui istoric. Toate aceste date explică conținutul documentului pe care-l prezentăm mai jos în traducere românească, el confirmînd prin autenticitatea lui ceea ce cu toții de acum cunoaștem în legătură cu marile noastre istorice și luptător pentru unitatea pămîntului românesc.

L. Maior

Numărul 114 res. 1909

Căpitanatul poliției de graniță regești maghiare Brașov, 131.

Confidențial.

Călătoria în Ungaria a profesorului universitar român Nicolae Iorga Preaonorate domnule ministru de interne regeșc ungar !

Budapesta.

Am aflat pe cale confidențială că Nicolae Iorga, agitatorul daco-român, profesorul universitar expulzat din Austria, se pregătește în viitorul apropiat să călătorească în Ungaria pentru a provoca autoritățile ungare să ia măsuri împotriva sa.

Ca urmare a firii sale incompatibile și neînfrinate, Iorga și-a pierdut deja cu totul nimbul avut în România și expulzarea sa din Austria a fost doar un bun prilej pentru a face să se vorbească din nou despre el.

Solicît cu respect dispoziția ca în cazul sosirii sale în Ardeal să se ia sau nu alte măsuri față de cel numit mai sus, în afară de punerea sub observație ?

În privința punerii sub observație am luat măsuri.

Brașov, 24 iunie 1909.

Vaszon

căpitan al poliției de graniță.

Argumente

am session

Pentru cine a citit *Cuția de renaștere* (Ed. Albatros, 1985), cuiegereea „eseuri despre jazz din perspectiva culturii actuale“ (avînd și secțiuni anume dedicată interludiilor jazziste din opera unora dintre cei mai importanți poeți moderni și post-moderni în limbă engleză), nu va fi fost deloc surpriză să recunoască în celelalte lume — de poezie — ale sale această ocupare predilectă a lui **Virgil Mihăiu**. Astfel, în *Poeme* (Ed. Dacia, 1986) apar: pianistul budapestan de origine slovenă Gyorgy Vukan, Radka Toff, saxofonul (care „mai arde/cu ulna respirație“), pianul, „înălțimile ariose de trompetă“ (= „cotodăcitul lui Iles/deasupra capului vostru“), alămurice, „transpirația îmbibată în mușchi“, „convulsia ultimului instrumentist“, „degetul lipit de potențiometrul“, trombonul și perluțele de pe tobe, clarinetul-bas, „arcușul pe coarda cea mai oasă a contrabasului“, trioul Ganelin-kasin-Tarasov („și mentorul lor, un ninent jazzolog leton“), Jan Garbarek, „alt „sunet solitar de saxofon“, meloana „Round midnight“, cu explicația sculțînd o temă de Thelonious Monk“, „chiar și emisiunea de la Radio-ul a autorului („pentru inimile soare solidarizate prin jazz“), căștile, anul fermecat al lui Paul Bley și... tot a pînă pe culmile frumoase ale obsiei. Tot așa, în volumul, cu splendorul titlu *Indicațiuni pentru balerina n respirație* (Ed. Eminescu), din 1981: „boardele ghitarei întinse într-un ar-d major“, un vibrafon care „vibra stant“, „meduzele colcăind în radio-

receptor“, „degetul apăsînd clapa magnetofonului“, „exportul de jazz“ și fragmentul definitoriu din piesa titulară a (disc-)volumului: „**Vin la tine preț de o față — side 1 — / disc / jazz — / înregistrare încă recentă / Instrumentația va fi completă / atunci când nu numai fiecare mișcare, / dar orice milimetru euaadrat / al corpului tău se va sonoriza, / alături de claviatura cuvintelor, / spuma șampanizată / din retortele pianului, / tuburile tubei emițînd / frăgrente baloane de săpun, / demența orchestrei / pînă la amușire, ca în feeria / amorului perfect“.** Din „beatitudinea muzicilor virtuale“, sublimată, disecatată și iar amplificată, remixată și expulzată în stereofonie, se încheagă un **jam session** poetic ce reiterează vechi teme și preocupări sub ambalajul unei „muzici transparente“.

Ceea ce ar putea deruta în acest nebunesc „one man show“ este implificarea constantă a elementului istoric, de la folosirea arhaizantă a lui „aluziile livrești cu nedismulate intenții parodice. Astfel, **Codrul frate cu românul** este titlu în *Poeme* și sintagmă contrastivă, pe fundalul muzicii de jazz, în textul final din *Indicațiuni...* („cerșetorie a liniștii / pentru sufletul / aflat sub asediu, / frate bun cu codrul“). Iată și un **Inscris**, care prelucrează în cheie textualistă, post-modernă, fraza faimoasă a lui Dosoftei: „ar trebui să existe o rațiune superioară / cel puțin în mărturisire — o rațiune care te împinge, la gestul sinucigaș al scrisului / cînd îți trec prin minte în câteva secunde / toate istoriile victii / la o margine de hârtie / unde șezi și plîngi“.

Un parfum ușor stătut de bucoavnă, intersecat periodic de o rostire simli-folclorizantă, se suprapune matricei de jazz pe care se imprimă — dolby system — melodiile și variațiunile. Deci: „deschide cu multă mirare poarta! dincolo e lumea / sacră a celor căzuți pentru tine! mîngăie pietrele / contemplă o secundă din trecerea apelor! codrul / frate cu tine te investimăntează protegitor își / păstrează cărările pentru tine rătăcitor-rătăciturile! / în tăcerile astea a ctitorit bunul alexandru / aici veni rareș să înalțe mulțămîntă că scăpase de păgâni“. Poetul se folosește de surse vechi, quasi-arhaice, pentru a căpăta o perspectivă inedită, adecvată punerii într-o originală paranteză interpretativă a miturilor existentei cotidiene. E aici un reușit artificio de procedură care i-ar fi putut fi sugerată lui Virgil Mihăiu și de luarea în răspăr a unui paragraf muzical de către un muzician negru anonim, ca în **Concertul baroc** al lui Carpentier, spre exemplu.

Discursul despre structură se intitulează, metonimic, **Ca meșterul** și apelează, bineînțeles, la o punere pe portativ: „te întîlnesc în mitologie te iau din mitologie / te mențin permanent în mitologie / umerii tăi de cariatidă îmi susțin iluziile / cât timp nu ți se va frânge mijlocul? / cât timp vor continua să-ți palpate sânișorii?“, desfășurarea curgînd logic spre o concluzie precum: „zidul legendelor mele rău te strînge / tu te dizolvi progresiv în materialul meu de construcție“. Poeticitatea va fi asigurată, în aceste circumstanțe specifice, de înscrierea într-o ritmică specifică: „de la nasterea muzicii / timpul nostru e altul / ființele noastre devenind una și aceeași / resuscitează / melodicitatea genezei“.

Recitalul jazzistic al poetului Virgil Mihăiu îl constituie **Amintiri-le pe o temă dată** (din *Poeme*, 1986) și este construit efectiv pe sistemul **jam session**: aceeași frază (melodică) este reluată în fel și chip de diferitele instrumente, fiind răstălmăcită și contorsionată conform unor geometrii muzicale non-euclidiene, pînă la atingerea unei stări prielnice meditației asupra înțelesurilor ascunse ale temei date. Grila folosită de noul Joseph Knecht al festiva-

Va fi iar o vară lungă și fierbinte?

portant capital politic; 3) orice acțiune politică a opoziției este pasibilă de acuzația trădării intereselor naționale majore. De fapt, mai corect spus este că cele trei elemente menționate amplifică handicapul opoziției.

Într-o atare situație și presupunînd că partidele opoziției vor continua să acționeze ca pînă acum, se poate pronostica, fără a risca prea mult, că aceste partide au bine asigurat încă de-acum însușesul electoral. Ori, cum ar spune un turfist, F.S.N. va câștiga la pas alegerile din toamnă, eventual printr-o coaliție cu unul sau doi sateliți politici, căci pe lângă avantajele menționate nu trebuie uitat că este partid de guvernămînt, avînd de partea-i poliția (inclusiv S.R.I.) și televiziunea.

Foarte bine! Și într-adevăr, ce bine ar fi să se poată spune „Foarte bine!“ cu inima împăcată. Numai că prea s-au adunat multe motive de neîncredere în autenticitatea intențiilor democratice ale actualei Puteri așa încît a spune „Foarte bine!“ relativ la perspectiva unei continuități politice este, în cel mai onorabil caz, dovadă certă a oportunistului, a celui oportunist căruia îi datorăm în mare măsură starea actuală a României. De unde și concluzia la care conduce acest raționament, anume că partidele din opoziție (cele autentice) se află în fața unei opțiuni decisive în ceea ce privește modalitatea concretă de a condiționa rămînerea în Parlament. Căci, dacă vor rămîne așa pur și simplu, înseamnă nu numai că aceste partide acceptă înfrîngerea din toamnă, ci mult mai mult. Înseamnă că acceptă și crimele din decembrie '89 și mineriada și ceea ce dovedește indubitabil „fenomenul Berevoești“. Ori, altcumva spus, semnificația rămîinerii în Parlament va fi gîrarea unei Puteri care sistematic a cedat tentațiilor dictatoriale.

6 iunie 1991

lului de la Newport autohtonizat (din snobism, n-am spus Sibiu) este „completează un test invizibil / scrie oricît despre lup“. Enumerînd pe Vasile... Lupu, Bolyai... Farkas (= „lup“, în maghiară), Virginia... Wolf, Wolf Wondratschek, Steppenwolf — romanul și formația omonimă (prilejuind și atragerea pe orbită a „LP-ului Abraxas al grupului Santana / cu negresa tuturilor visurilor pe copertă“), Gyorgy Vukan (= „lup“, în slovenă) ș.a.m.d., dar și pe „surorile Lupu“ (accident biografic al autorului), elemente aparent disparate dar între care sînt aruncate cele mai neașteptate punți afective și se stabilesc, astfel, filiațiile cele mai imprezvizibile. Virgil Mihăiu se apropie de tema ascunsă a meditației sale, care este, de fapt, cuvîntul CUM_PĂNĂ. Simțînd însă cum gulerul cămășii sale se scrobește într-atît încît ajunge să rivalizeze cu colereta vreunui scholar medieval, interpretul de jazz se refugiază ironic în povestea cu lupul venit la „stîna“ să mîncească oile și, mimînd discursul academic, declară doct: „esențele ne scapă pricum / fiindcă se contopesc cu acea parte / a naturii salvate de la distrugere / prin simplul fapt că e infinită“. Sic!

Libera asociație de idei / sunete / imagini, neîngrădite de regulă și legi, respectă pe mai departe condiția **jam session**-ului, mai ales atunci cînd concertul sui generis are loc în amfiteatrul natural din **Munții Apuseni** („valea aceasta / muzica aceasta / soarele acesta / nici un traducător“), ceea ce îmi aminteste nostalgia piesei **Hoedown** de pe albumul **Trilogy** al formației Emerson Lake & Palmer, piesă compusă de Copland plecînd de la marea capacitate de sugestie pe care o are folclorul muzical transilvan, sursă de prim rang, exploatată copios și de Phoenix-ul lui Nicu Covaci, și de Mircea Florian în unicul și inegalabilul său album din țară (**Tainicul virtutei**).

Jazz!

Dan-Silviu Boerescu

Lucafarul 7

Cu Junimea, societate ce impune un riguros spirit normativ, ceva se schimbă: educația filosofică la locul celei literare. Nu imaginea ci ideea capătă un rol pre-cumpănit, nu metafora ci viziunea. Lecțiile lui Kant, Schopenhauer, Hegel, nu sînt doar lecții de filosofie, ci și despre locul nostru în timp și spațiu. Așezarea în noul tipar de gândire nu e brutală. Viena studenției eminesciene nu îl desparte pe Eminescu de „răsărit”. Orașul, arată Iorga, e un centru internațional în care trăiesc francezi, greci, un important număr de români. În Viena, notează istoricul, Eminescu găsește un mediu general românesc: „E singurul centru pan-românesc care putea să existe pe vremea aceea”. Universitate a Răsăritului, instituția la care venea Eminescu propunea o înțelegere a răsăritului și împingea atitudinea intelectuală în această direcție. Prin studiile de la Viena, Eminescu descoperă, dacă se putea spune astfel, „legitimismul gândirii sale răsăritene”.

Dacă se poate spune deci descoperirea. Am spus: problema Centrului fusese pusă din nou chiar de prelecțiunile Junimii, de Maiorescu, de „Convorbiri literare”. În seria prelecțiilor existau și citeva privind istoria religiilor. Cele mai importante le ține Maiorescu. Iată rezultatul celei ce ne interesează, în „Convorbiri...”, numărul 1 din 1867: „A treia prelecțiune ținută de D. Maiorescu a avut ca temă budhismul (khagiur). După o introducere despre studiul sanscrit, oratorul a trecut la literatura acestei limbi, în special la khagiur, colecțiunea ideilor morale și religioase a budhismului, și descriind pe larg starea poporului indic după împărțirea sa în case, (conform cu legislațiunea lui Manu) a depins necesitatea unei reforme care a fost întreprinsă de Budha. După aceasta a explicat din punct de vedere filosofic nihilismul (nirvana) faimoasei religii asiatică”.

Citeva lucruri trebuie să atragă atenția în acest rezumat: în primul rând, necesitatea unei reforme care să schimbe starea poporului. La reforme se gîndesc și junimiștii. E timpul schimbărilor și ei sînt adepții schimbărilor. Vor o lume nouă care să refuze „vechea lege”. Bătrînii zei ai Iașului tradițional (Cipariu, Bărnăuțiu etc.) pot fi puși sub semnul întrebărilor, cel puțin prin untele din afirmațiile lor.

Kangiurul, ca și Tangiurul, conține texte sacre. Autorii lor susțin că ar fi copii ale unor manuscrise provenind din Shambala: din centrul mitic al înțelepților. Cel puțin untele dintre paginile Kangiurului, deci ar proveni din Shambala. În Shambala — oază de lumină (Paris, Laffont, 1976, pp. 39—50) Andrew Thomas încearcă, printre afirmații ce trebuie privite cu prudență, să descopere o topografie a locurilor. După Kurma Purana, scrie autorul citat, ar exista o insulă, Sweta Dipa sau Insula Albă, care este sediul marilor yoghini. Mitologia puranică așează insula Shambala „în mijlocul unui lac de nectar”. Cartea a șaptea din Kangiurul situează Shambala la nord, în Tibet. Unul dintre iubitorii mitologiilor Asiei, pictorul George Roerich, notează: „Un observator occidental inclină să minimalizeze importanța acestui nume sau să așeze voluminoasa literatură privind Shambala și tradiția orală, încă mai vastă, în clasa folclorului... dar cei care au studiat budismul literar și popular cunosc forța teribilă pe care o are acest nume la budiștii din Asia superioară”.

Shambala, ca mit al Centrului, e unul dintre cele mai reditoare, mai pregnante, mai fertile în plan literar. Secretul doctorului Hoigberger de Mircea Eliade, text de descendență eminesciană, îl folosește cu succes.

Nu ne-am fi oprit asupra acestui tip de text, dacă ele n-ar fi cuprinse în prima parte a dialogului dintre Maiorescu și Eminescu. Dialog care se împlinește încă înaintea momentului vienez. La Cernăuți, între alte reviste, Eminescu citește „Convorbiri...”. Putem presupune că se oprește asupra articolelor lui Maiorescu, asupra „stirilor” culturale. Aparținînd comunității românilor din Imperiu, simțindu-se solidar lor, citindu-le cărțile, revistele, tînărul va fi urmărit cu egală curiozitate revistele venite „de dincolo”: din patria-mamă.

Iar prelecțiunile Junimii sînt cinci de o stare de fapt. Se bazază pe curiozitatea mediilor intelectuale românești. Așa după cum ne asigură însemnările memorialistilor, au ecou. Dacă Maiorescu vorbește despre faimoasa religie asiatică, nu trebuie să bănuim că rostirea marelui orator a rămas literă moartă. Sau că acest text n-a mai interesat, o dată cu plecarea oratorului din scenă: „În fața fcluritelor fenomene ale naturii, omul agitat de frică sau de un spirit de curiozitate s-a nevoit și să explice în diferite chipuri lucrurile necunoscute. În rezolvarea acestor probleme religioase pleacă dintr-o minte agitată și sub impresiunea elementului sentimentelor, iar filosofia încearcă a le rezolvi cu spiritul rece, departe de orice impresiune pasionantă. Sunt însă momente în care omnia se preocupă mai serios și mai cu necesitate de asemenea chestiuni. Pentru religie, acele momente sînt timpurile de suferință și de mizerie a claselor inferioare, apăsate de alte clase privilegiate. La asemenea ocazii se învește un geniu, care prin glasul său inspirat dă expresie puternică agitațiilor

comune ale claselor suferinde, alcătuieste o nouă doctrină, pe baza căreia se înalță noi instituții corespunzătoare noilor cerințe ale timpului. Pentru filosofie, momentele mai importante sînt acele intervale de timp cînd libertățile, bogăția, cultura au ajuns la un mare grad de dezvoltare. Atît religia cit și filosofia tind a dobîndi același rezultat, decît că pe cîi deosebite și purcedînd cu osebite metode. Acum, cînd împrejurările care au provocat ivirea unei doctrine religioase s-au scurs cu timpul, adică cînd clasele umilite și-au dobîndit libertatea și buna stare, — religia devine o formă goală, deșartă și regenerarea ei este o imperioasă cerință a timpului”.

Cine îți propunea, în secolul al XIX-lea, regenerarea religiei? Zelul de reformator al lui Maiorescu nu aparține doar unei disponibilități individuale. Iar impulsurile pe care gîndirea maioresciană le dă scrisului eminescian nu trebuie fixate doar în anii 70. Există un Eminescu al anilor prestudențești, care receptează cultura modernă, mesajele ei, nu întotdeauna limpezi pentru cititorul de azi. După cum există un stil „Eminescu” de a-l accepta sau a-l respinge pe Maiorescu.

Cum se afirmă marile simboluri eminesciene în faza prestudențească? O controversă a stîrnit următoarea strofă din Amicului F.I.: **Voiu, cînd mi-or duce ingerii sei / Palida-mi umbră în albul munte, / Să-mi pui cunună pe a mea frunte / Și să-mi pui lira la căpătii.**

Muntele alb, bănuiește Bogdan-Duică, poate să fie de origine indică! Dacă este dovedit că în 1868 Eminescu cunoștea „India”, muntele... poate să fie de origine indică! Pe baza amintirilor lui Caragiale („Am petrecut toată ziua rîzînd, mi-a vorbit despre India antică, despre Daci, despre Ștefan cel Mare și mi-a cîntat doina”), Bogdan-Duică notează: **e dovedit că în 1868 avea cunoștințe despre India.** La înzi, spune prea des uitatul comparatist, există un asemenea munte.

Contestată în mai multe rînduri „Eminescu n-a avut cunoștințe atît de îndepărtate”, observația privind muntele alb a fost pusă sub semnul întrebării de Augustin Z.N. Pop și, mai ales, de D. Murrărașu (Comentarii eminesciene, E.P., 1, 1967, pp. 7—8). Muntele ar fi, scrie D. Murrărașu, Ceahlăul — Pion.

Chiar să nu fi avut „cunoștințe atît de îndepărtate”? Despre khagiur va fi auzit din „Convorbiri literare”, despre „faimoasa religie asiatică”, tot de acolo. La Cernăuți Eminescu putea să citească (și a citit!) **Indeletnicirea despre buna murire de episcopul Eughenie Vulgariu**, tradusă de Smeritul Veniamin în 1845. Cartea, după cum ne informează Aurel Vasiliu, **Eminescu și Bucovina** (Cernăuți, 1943, pp. 391—392), s-a păstrat în biblioteca școlii. Autorul ei dă chiar „amănunte despre brahmani”: „Acestă, depărtîndu-se de tulburările lumii, în liniște se indeletnicea cu teoria naturii și cu desăvirșirea puterilor sufletesti: viața aceasta o socotea ca pe o sarcină grea și pre dezlegarea cea prin moarte ca pe o slobozenie dulce”. Putea Eminescu, extraordinar cititor de carte veche, să ignore această pagină? Petru Creția, comentînd **Poveste indică** (Opere, vol. VII, pp. 382—383) mai numește și alte lecturi.

Să ne întrebăm din nou: va fi auzit Eminescu de un Centru al înțelepților, de Shambala? Și dacă va fi auzit, cînd? La Viena deja budismul este, ne spune Teodor V. Ștefanelli obiectul său de predilecție. Și adaugă fostul coleg: „Eu eram numai puțin inițiat în misterele Budhismului și știam numai atîta despre principiile acestei religii cit auzisem în liceu, iar Eminescu desfășura o cunoștință vastă și-mi spuse că Tibetul este leagănul și inima misterelor budhiste (s.n.), începînd apoi să vorbească despre Budha-Sakia-Muni. Era atît de încîntat de principiile acestei religii... (Teodor V. Ștefanelli, **Amintiri despre Eminescu**. Ediție îngrijită de Constantin Mohanu, „Junimea”, 1983, p. 149).

Mai înainte aminteam Insula Albă, acum e momentul să scriem că „tărîmul interzis al înțelepților” se mai numește **Pămîntul apelor și a Munților înalți**. Era acesta albul munte? În variantele poemului **În căutarea Seherazadei** (cca. 1874) se poate citi: **Prin codri Asiei, prin șesuri crețe / De-a vîntului suflare-mbăl-sămată / Prin munți în nori și în pustii mărețe // Cetăți antice strălucind s-arată / S-albe par și mitice — și cu basme / Pierdute-n codri pară semănată // Și peșteri nalte s-adinesc în munte / Stînci de bazalt în bolțile-n coloane / Și mișcă-necet pădurea-i de pe frunte // Izvoare curg din negrele-i icoane / D'idoli păgîni ce ea și stîlpi se-nșiră / În depărtări adînci de caravane // Și pe cînd noapte-nține-albaste plaiuri / Adînci și nalte ea de nori piraie / S-aude glasul apelor rauri // În stele nalte umeri Himalaia / Și de pe vîrful alb (s.n.) pătînd răsare / O lună caldă, sfîntă și bălăie.**

Pentru cine cunoaște mitologia Shambalei, aceasta poate fi o descriere a ei. Dar această descriere nu se poate suprapune peste alta, cea a Orientului? Sau cea a Egiptului? Sau peste oricare descriere a **Centrului Lumii**?

Tot ceea ce se întîmplă în „India” e transferat în Orient și tot ceea ce se întîmplă în „Orient” se poate regăsi în Himalaia. Magul care anunță Nașterea aparține, în postuma **Dumnezeu și om**, Indiei. Un cunoscător al mitologiei Shambalei ar putea regăsi aici unul dintre miturile sale. Dar și un posibil ecou al cărții lui Louis Jacolliot, **La Bible dans l'Inde. Vie de Jesus Cristina** (o ediție a treia a acestei cărți de succes și de scandal a apărut la Paris în 1837).

eminesciana

Epifanii

M. Eminescu

De unde și-a adunat poetul cunoștințele despre civilizațiile tradiționale? Biografiile poetului au epuizat, practic, sursele privind tema „Eminescu și Egiptul” și chiar și „Eminescu și Orientul”. Trebuie însă să bănuim pe lingă izvoarele indeobște cunoscute (cărți, reviste, cursuri universitare etc.) și izvoare orale: dialoguri cu cunoscătorii civilizațiilor tradiționale.

Nu va fi niciodată suficientă sublinierea că toate „miracolele” Indiei și ale Orientului se vor revărsa în munții Daciei. Tot ce descoperă poetul în Centru numit Himalaia, India, Orient, Egipt se va regăsi în munții Daciei. Aici va „re-așeza” poetul Centrul Lumii. Aici va imagina ținutul zeiesc al înțelepților. Dacă ceilalți munți au un capăt în lume și altul în infinit, de ce n-ar avea și munții Daciei? Oare aici nu se va fi înfăptuit o civilizație tradițională? Un Centru? În **Rugăciunea unui dac**, în **Lucăfărul**, exegeții au descoperit rădăcini ale imnelor din **Rig-veda** (vezi Amitha Boshe, **Eminescu și India**, Junimea, 1968, pp. 103—128) și desigur n-au greșit. Marile cărți ale civilizațiilor tradiționale se

aseamănă: un gînd eminescian e verificat de Mircea Eliade care va scrie mulți ani mai târziu, că a înțeles neoliticul românesc în India. **Bardo Thodol** se aseamănă, uneori pînă la suprapunere, cu **Cartea morților** a Egiptului antic.

În acest sens, trebuie să vedem opera din epoca prestudențească și studențească legată de ideea de Centru. **Muntele**, dar și **Insula** sînt reprezentări fenomenale ale Centrului. Sînt epifanii ale lui. Aparțin unei geografii mitice.

Nici o indioală că Bogdan-Duică avea dreptate atunci cînd socotește **muntele alb** legat de cultura indică a tînărului Eminescu. Dar nu se înșală nici D. Murrărașu, cînd socotește muntele alb ca aparținînd mitului Daciei eminesciene.

Și dacă în operele de tinerete Centrul nu se află în opoziție cu exprimarea sa fenomenală, dacă paradisurile în care se retrag eroii nu intră în conflict cu creatorul lor, pe măsură ce poetul va înainta în vîrstă vom semnala o „stare conflictuală” tot mai acută între Centru și Lume. Insula, muntele, steaua nu mai repre-

zintă epifania Centrului. Dimpotrivă, se golesc de conținutul lor sacru.

În prefața versiunii franceze la *Karl Jaspers, Strindberg și Van Gogh, Hölderlin și Swedenborg* Blanchot scrie că filosoful german evocă extraordinara tensiune a multor bolnavi psihici la începutul procesului. Ei trăiesc în iminența prăbușirii: tensiunea pentru a menține continuitatea gândului, sensul și rigoarea este adesea uriașă. Creativitatea se hrănește, în cazul artiștilor de excepție, și din aceste tensiuni extraordinare, spirituale. Dacă mitul, cum scrie Mircea Eliade (*Insula lui Euthanasius*, Ed. Fundațiilor, 1943, p. 18) „este o dramatizare a simbolului”, putem conchide că, spre deosebire de opera de tinerețe, care se sprijină pe „epifania Centrului”, cea de maturitate „dramatizează” Centrul. Muntele alb se integrează unui nou scenariu, de intensități și opoziții ireductibile.

Muntele alb — insula albă. Nu mai e nevoie să subliniem omologia munte-insulă. Jung arată (*Psychologie et alchimie*, Buchet-Chastel, 1970, p. 69) că marea simbolizează inconștientul colectiv, „câci sub suprafața ei reflectantă, ascunde adâncimi nebănuite”. Tărîmul ferm reprezintă, pentru psihologia abisală, conștientul. Tărîmul ferm — muntele — poate sluji încă, în anii tinerii, un complex ascensional. Dar nici acest complex ascensional nu rămâne neînsoțit de acompăniament funebru. Iată un bruiou din *Povestea magului călător în stele* (mss. 2285): *Și insulele mindre și de dumbrave pline / Par sarcofage nalte plutind pe unde senine / Acoperite numai de flori și de pomene / Urieșești... Acuma se-nchid a serei gene / Apele mai sună cu blinda lor cîntare / Dispar ca sarcofage insulele-n mare.*

Mort-ul frumos cu ochii vii, insula, castelul, sarcofagul, vocația ascensională se rogăsc în acest vis: „Pluteam pe-un riu. / Scripări bolnave / Fantastic trec din val în val. / În urmă-mi noaptea de dumbrave / Nainte-mi domnul cel regal. // Căci pe o insulă în farmec / Se nalță negre, sfinte bolți / Și luna murii lungi albește / Cu umbră împle orice colț. // Mă urc pe scări, întru-n lăuntru, / Tăcere-adîncă l-al meu pas. // Prin întineric văd înalte / Chipuri de sfinți p-icoștos. // Sub bolta mare doar străluc / Un singur simbure de foc; / În dreptul lui s-arată o cruce / Și-n tuneci-me-n orice loc. / De puține ori în literatură universală nocturnă a înălțat asemenea arhitecturi. Și de puține ori marile teme ale romantismului au devenit „alteceva”. Dacă în *Povestea magului*... insulele „par sarcofage”, în vis ele sînt: „Acum de sus un chor apasă / Un cîntec trist prin murii reci / Ca o cerșire tinguoasă / Pentru repausul de veci. // Prin tristul zgomot se arată, / În cet, sub văd, un chip ca-n somn / Cu o făclie-n mîna-i slabă / În albă mîntie de Domn. // Și ochii mei în cap îngheață / Și spaima-mi sacă glasul meu. / Eu îi rup vîlul de pe față... / Tresar — incremenesc — sunt eu.”

Am putea afirma că „sursa” primă a muntelui alb, a insulei este viața interioră a poetului. Așa cum se întâmplă, probabil, cu marile simboluri eminesciene, ele urcă din profunzimi, încercînd a fixa o dualitate esențială. Lecturile confirmă și relaționează imagini aparținînd unui tip de creativitate.

În 1872, între postumele lui Eminescu un loc aparte ocupă *Demonism, Mirandolis, Odin și poetul, Memento mori*, în 1873: *Povestea magului călător în stele, Care-i amorul meu în astă lume, Privesc orașul furnicar, O arză pe-un mormint, Dumnezeu și om, în 1874: Pustnicul, Cum negustorii din Constantinopol, În căutarea Seherazadei, Preot și filosof, O, adevăr sublim*. Citeva dintre acestea trec de faza de proiect. *Povestea magului călător în stele*, gîndită opus magnum, rămîne însă fragmentară. Poetul va trage substanța ei în alte poeme: însă nu *Faust*, ci *Lucaferul* va fi poemul care va capta energiile majore ale poemului postum. În aceste mari proiecte citim și tentația de a scrie un *Faust*. Ne aflăm în zona de foc a gândului eminescian, care își propune să cuprindă ceea ce are mai profund, mai adînc devenirea sufletească. Erol ai poemelor sînt ființe înzestrate cu puteri absolute, asemenea lui Dumnezeu. Magul „se pare cum că este al mării Dumnezeu”. Într-un proiect dramatizat al acestui poem, dialogul dintre Mag și Prinț, asemănător celui dintre *Faust și Wagner*, ia următoarea formă:

Mag: (de după scenă)... Omul cu gînduri înțelepte / Nainte ei de toate învăță să aștepte. / Tu n-ai deprins-o încă. Dar iată-mă-n sfîrșit...
Prinț: Eu văd cifrele-mi toate din lectia de azi / Deși a le pricepe nu pot. Te rog dă-mi cheia / La cele ce privesc acum ca să străvād ideea.

Încercarea de dialogare a poemului a fost însă abandonată, o dată cu ideea unui *Faust*. Și este abandonată tocmai fiindcă poetul căuta a descoperi răsăritul; problema lui *Faust* e, întii, a Apsului. Opoziția dintre Orient și Occident se leagă de un fel de a înțelege lumea veche. Terținele din cîntul al treilea al *Infernului* își găsesc în poemele acestor ani corespondențe și, mai ales, replici: *Ajung la țarm — se-ndoale ca o liră / Cu valuri instrunite-n lungie rînduri / Un mic liman — ce raze blind respiră / Corăbiei apusene grea de gînduri / Sinistre — eu pe valuri îi dau drumul / Un mic liman — ce raze blind respiră.*

Opțiunile pentru Orient sînt formulate cu fermitate cu care sînt respinse valorile apusene: *În furnicării din Apus ei toată / Viața-i fac doruri nebune, / Nu știu că lumea nu-i ceea ce cată. // Ei*

caut adevăr — găsește minciună. / Neam vine și neam trece — toți se-nșală. / Eu adevăr nu eat — ci-nțelepciune. // Căci mintea cea de-nțelepciune goală / Oricît de multe adevăruri strîre-ar / Izvor de-a-mărăciune-i și de boală // În lada aur oricît grămădire-ar / Cu aur nu se stinge-n vecl amarul. / Și pace numa-n inimă-l găsește-ar.

Nu mintea ci inima, nu raționalul ci sensibilul. Cunoșcătorii „civilizațiilor tradiționale” susțin că „simbolismul ne apare în mod special adaptat exigențelor naturii umane, care nu este o natură pur intelectuală și care are nevoie de o bază sensibilă” pentru a se ridica la înțelegerea adîncă a fenomenelor. Orice, cuvînt, arată un autor de „studii tradiționale”, nu este decît un simbol. Limbajul e discursiv, simbolul e sintetic. Aceste idei vechi pot fi regăsite în poemele citate mai sus. Dar și în Dumnezeu și om: *Erau vremi, acelea Doamne, cînd gravura grosolană / Ajuta numai al minții zbor de foc cutezător... / Pe cînd mina-nă copilă pe-ochiul sint și arzător / Nu putea să-l înțeleagă...*

Cărțile vechi sînt cele pline de adevăr, fiindcă ar înlesni cunoașterea simbolică: în ele „Tu, Christoase, — o ieroglifă stai cu fruntea amarită / Tu, Mario, stai tăcută, teapănă cu ochii reci!”

Un loc aparte între postumele acestei etape de creație trebuie rezervat poemei „Preot și filosof”. Poetul (filosoful) se adresează astfel preoților: „Nu ne muștrați! Noi suntem cei cu auzul fin / Și pricepurăm șoapta misterului divin. / Urmați în calea voastră multîmii de aburzi / Și compuneți simfonii și imnuri pentru surzi / Ascundeți adevărul în idoli, pietre, lemn. / Căci doar astfel pricepe tot neamul cel nedem / Al oamenilor zilei sublim adevăr — / Ce voi spuneți în pîlde, noi le avem din cer.”

Pe de o parte, preoții care „transmit adevărul” prin „idoli, pietre, lemn”, deci prin simboluri apăsătoare și sensibili, pe

Pagină ilustrată de Matei Șerban

de alta, poezii care, conform tradițiilor vechi, dețin adevărul. Sau, cum arată René Guenon: „...și, de altfel, la origine, poezia nu era deloc această vană literatură care a devenit ea prin degenerarea care explică mersul coborîtor al ciclului omenesc: ea avea un caracter sacru” (*Symboles fondamentaux...*, N.R.I., Gallimard, 1962, pp. 77-78). Sau, după cum spune în altă parte același interpret al vechilor simboluri: „...limba păsărilor, pe care o putem numi, de asemenea, «limba angelică» și a cărei imagine este, în limbaj uman, limbajul ritmat, căci pe știința ritmului, care comportă o multitudine de aplicații, se bazează în definitiv toate mijloacele care pot fi activate pentru a intra în comunicare cu stările superioare. Iată de ce o tradiție islamică spune că Adam, în paradisul terestru, vorbea în versuri, adică în limbaj ritmat... Iată de ce cărțile sacre sînt scrise în limbaj ritmat”.

Aici trebuie așezat capitolul, foarte important pentru înțelegerea armoniei eminesciene, al „înțierii prin auz”, pe care ni-l propune, în ale sale *Perspectivă eminesciene* (Cartea Românească, 1983), Dan C. Mihăilescu.

O geografie literară eminesciană se va clădi, deci, pe un puternic sentiment al ființei. Florile (ele inșele, pe urmă de tei, de cîrș etc.: prin izomorfismul lor — echivalează cupa, roata, dar și inima) țin de o matrice arhetipală. Flori de tei, arată M. Coman, aparțin de matricea arhetipală comună lui Eminescu cit și poeziei populare românești. Ideea e dezvoltată de Svetlana Matta: „Înșă în timp ce revărsarea florilor (de tei, n.n.) este solidară, în colind, cu rituri de sacralizare nupțială, și mărul paradisului îndeplinește funcția mediatore a benedictivității, simbolul lui fiind stăpînit de un mit extratextual, la Eminescu, analizează M. Coman semnificația ontologică este inerentă textului său. Pe lângă acest fapt, sensurile largi ale vorbirii eminesciene, care nu sînt reductibile la elemente prozodice — dimpotrivă, ele conferă acestor elemente o magie superioară — sînt o continuare deschisă spre niște latențe cu multiple fețe. Încă o dată constatăm, că tot ce scrie Eminescu este profund românesc și totodată profund eminescian, printr-o rară imbinare a poetului și a gînditorului. Prin asta, cum spune Octavian Vuia, „el deschide larg porțile spre o gîndire a existenței bazate pe sentimentul autohton al ființei”.

Sau, după cum precizează aceeași autoare, subliniind puterea gândului eminescian: „Acost sentiment al ființei depășește limitele senzoriale, fiind o aprehensiune a unei puteri de manifestare a lucrurilor în totalitatea lor ascunsă, pe care nu o putem poseda: florilor de tei

ori «codrului bătut de gînduri» Eminescu le dă un sens izbitor de straniu pentru omul existenței comune. El dă acestor imagini o noimă nemaiîntîlnită «în poezia românească și rar întîlnită în cea mai mari poezii străine» (Vuia). Căci într-adevăr e ceva foarte rar ca un mare poet să fie și «reflexiv peste limitele admise» cum se îngrijora Măiorescu (S. Palcoș, A. Matla, Eminescu și abisul ontologic, Aarhus, 1988, pp. 69-70).

Că într-adevăr, sensul naturii eminesciene este „izbitor de straniu”, o dovedește impactul poeziei eminesciene cu contemporanii. Nu au fost doar cei „ne-cultivați” care au refuzat această poezie, în sensibiliți întîlnea gata de denunț calomnios, Aron Densușianu în ale sale *Cercetări literare* (Iasi, Editura librăriei școlare, Frații Șaraga, 1887) adnotează cu incredibilă dezinvoltură a ironiei *Floare albastră*. Publicate inițial în 1875 în „orientul latin”. Serisoriile lui Aron Densușianu și-au avut succesul lor, căci cărturarul nu era lipsit nici de știința argumentației și nici de un umor grosier, deloc neplăcută „omului existenței comune” de la 1875.

Un opus magnum ar fi trebuit să fie *Odin și poetul*; aparținînd aceluiași an numiți mai sus, poemul are o autonomie a lui, care nu ne împiedică să-l citim ca fragment al unei epoci. Des citat a fost dialogul în care, între „zeii vechi și mindri ai Walhalei” poetul îi întîlnește pe Dcebal: acestuia îi vorbește despre „românii vechi și mindri”, deveniți „romunculi”. La fel de des a fost citat dialogul dintre Odin și poet. Mărturia poetului, ca și răspunsul zeului („Nu crede că-n furtună în durere, / În arderea unei păduri bătrîne / În arderea și-amestecul hidos / Al gîndurilor unui neferic, / E frumusețea. Nu — în seninul, / În liniștea adîncă sufletească. / Acolo vei găsi adevărata. / Unică frumusețe”) definesc

în toate limbile peninsulei. Undeva poetul găsește o emblemată a sud-estului european: *Cabala dunăreană*: *Corbul Ardealului și al Tării Românești Bourul Moldovei și al Maramureșului... Acvila Serbiei, Croației, Leul Bulgariei și Albaniei*. În replică la afirmațiile unui ziar austriac, Eminescu observă că „... *Neue freie Presse* se înșală cînd admite un antagonism real între slavii din sud și români. Avem cu toții singe tragic în vinele noastre”. Pe un citat din Herodot, Eminescu face câteva sublinieri care vorbesc despre o obsesie constantă: „Poporul tragic este cel puțin după înzi toate toate popoarele cel mai mare. Și dacă ar avea un domn și ar ține unul cu altul în concordie ar fi invincibili și desigur cel mai puternic dintre popoare, după părerea mea”.

Gîndul despre cel mai puternic dintre popoare nu este altul decît cel care așeza zeii daci în Himalaya. Și deloc dezlegat de ideea unui Centru.

Pămîntul sacru eminescian, loc al întemeierii e Transilvania. O Transilvanie care e pămîntul originar al marilor eroi ai neamului: „ca toți românii adevărați, Ștefan Vodă era ardelen de origine și anume mureșean. Ca și Uniad Corvinul, ca și Basarabii toți”. Așa cum zeul gețic sălășuia pe înălțimile himalailene, așa și marii eroi ai istoriei eminesciene trebuiau să vină dintr-un spațiu pur. „Moldova și Tara Românească nu sînt decît promotorii ale Ardealului”, scrie Eminescu în sensul aceleiași adorații. Și, într-un manuscris din epoca bucureșteană: „Tot ce voi afla în Ardeal știu din legături sanscrite”.

Ce fel de legături sanscrite? Cătelele în devanagari ale lui Eminescu sînt ale unui limbaj sacru. Pentru el, un limbaj al vechimilor, accesibil inițiatilor.

„Desigur, scrie Tudor Vianu (*Literatură universală și literatură națională*, Espla, 1956, p. 179), Eminescu a înlocuit vechea înțelegere religioasă a lumii cu cea filozofică. Momentul sfîrșimării iluziilor care au legănat omenirea vreme de milenii nu e absent din opera eminesciană”. Pagina despre prezența himalailiană a lui Zamolxe este contemporană cu exclamația lui Nietzsche din *Știința vselă*: *Dumnezeu a murit*.

Dar nu trebuie să ni-l inchipuim pe Eminescu ca aparținînd acestei exclamații. Căutarea și mai ales afirmarea Centrului îl așează pe marele poet într-o altă ordine a ideilor. Fără a fi un poet al sacrului, Eminescu nu este un poet al de-sacralizării. Sau e un poet al de-sacralizării în aceeași măsură în care afirmă dreptul omului la pămînt ferm. Iar o geografie literară va descoperi mai mult decît oricare altă disciplină, aspirația spre Centru a poetului, calca către locurile sacre.

Să fie acestea locurile nașterii? Nimic mai îmbătător decît gîndul că, în drumurile sale prin Transilvania, poetul vrea să ajungă pe locurile străbunilor. Că el, adolescentul știu că înaintașii săi erau de aici și că ei se află acasă la Blaj. Sau la Oradea. Sau pe Tirnave.

Dar oare acest gînd nu poate fi conjugat cu altul, care este, de fapt, acela al presimțirilor? Cînd scriem despre prezența muntelui și a insulei în opera lui Eminescu nu o putem face altfel decît înțelegînd că ele izbucnesc deasupra mării. Simbol al inconștientului colectiv, marea dă naștere acestor spații. Virurile montane sublimcăz, ascensiunea scoate din regim material înălță către Idee. Cînd scriem deci despre prezența acestui spațiu central, nu o putem face fără a da drept de existență în spațiul originar eminescian — cel al nașterii — gîndului formulat în poemul cheie al tineretii eminesciene, *Povestea magului călător în stele*. „Erol nostru — purtătorul gîndului eminescian — este, în cartea naturii o greșală. El nu are stea. De la gnostică pînă la Kierkegaard, ideea omului existînd ca greșală a făcut carieră, dar niciunul nu vom găsi atîta investiție de poezie ca în poemul eminescian: *Că dincolo de groapă imperiu n-ai o lume. / De asta ție n-are de ce să-ți pară rău / A geniului imperiu: gîndirea lui — anume; / A sufletului spațiu și însuși el. Ca griu / Vei semăna în ceruri a gîndurilor sume / Și-aiunci realizate vor fi, vor sta meru. / Că-n lumea dinafară tu nu ai moștenire (s.n.). / A pus în tine Domnul nemargini de gîndire.*

Sau, după cum stă scris în „Lucaferul”: *Noi nu avem nici timp, nici loc / Și nu cunoaștem moarte.*

Orice geografie literară eminesciană trebuie înțeleasă ca exprimarea acestui gînd: fața lumii — înfățisarea — nu face decît să ocrotească Lăuntricul.

Dar la fel de bine putem scrie: prin intensitatea ei geografie literară eminesciană se autodevorea.

Cornel Ungureanu

* În excelentul studiu *Cultura lui Eminescu și manuscrisele sale*, Dan Petrovanu presupune în spatele comparației dacilor cu izni surse livrest, evident neidentificate (opere, vol. VIII, ed. Minerva, 1986, pp. 327). Nu credem că „supraromantismul daci-izni e de imprumut”: el valorifică aceeași tentație a înălțimilor, care caracterizează titanismul eminescian. Nu era nevoie de impulsul unor lecturi (care?) pentru a așeza zeii daci în Himalaya.

CUI APARTINE
ZIUA DE IERI?

(fragment de roman)

S trigat in toata plata. Ducindu-si mina la toca mica de astrahan, temindu-se sa nu-i cada. Din cauza strigatului. Aproape se izbise de ea.

— Ma'lui, ce mai faci?
Restul intrebarilor se pierdu in stufa neagra si pufoasa a imbrapasarii. O strinse la piept ca pe un cadou la care nu se asteptase, clantinand marunt din dinii sa nu tipe de bucurie. Cealalta se inabusii in ceata umeda de la piept amestecata cu citeva picaturi de parfum. Simti nasturii intrindu-i sub oasele obrazului. Se desprinde din imbrapasarie si o indepărta cu mina in timp ce o intrebă:

— Cine sintei? incercind sa adune in minte un chip tras in mii de copii, fara nici un cusur. Plimbind pe acest chip, ochii ca doua jivine batrine.

— Sint Duia Chiracu.
Femeia cu turban se destinse intr-un zimbet scuzind trecerea anilor si ignoranta ei, dupa care isi fixa cu virful limbii un dinte care se clatina. Simti in spatetele lui umflatura cit un bob de orez, lucios la cea mai mica atingere. Din cauza dintelui bolnav cuvintele ieseau deformate suportind si ele durerea surda, sicioara.

— Te-ai schimbat mult, nu te-ai fi recunoscut niciodata.

Duia o imbrapasa din nou. Placerea de a o adaposi la pieptul umed fusese mai lacomă decit ea. Li apasa capul pe stufa neagra inabusind-o si femeia cu fata ca pergamentul isi trase mai bine turbanul deasupra fruntii, sa nu se vadă dunga parului alb, nevopsit. Se gindi ca a ramas la fel in privinta asta, o exaltata, dar atunci avea 19 ani, era scuzabil, sentimentele pentru fiul ei erau scuzabile, pina si capul de gisca intunecata, numai bucle primate sub un batic de naylon portocaliu era scuzabil. In fond nu toate iubirile cer crima si pedeapsa. Ea intrase in povestea cu Tase prea simplu ca sa nu se sfirseasca repede.

Patul sinuigaș era așezat între fereastră și un fotoliu unde Tase stătea impasibil privind la scena dintre mama și logodnica lui. Duia plingea cu sughituri și Maria Grebencea o bătea pe spate ca pe-un sugar care a supt prea lacom tot ce i s-a dat.

— Ajută-mă și tu, ce stai așa impietri?

Tase nu schiță nici un gest. Zgomotul curții interioare, opac și liber plutea în jurul ferestrelor. Li plăcea să-l asculte gindindu-se la nevasta avocatului și saxofonist. Formau un trio perfect, toți erau mulțumiti și trebuia să scape cit mai repede de portocala din fata lui. Ar fi putut să-l trintească usa în nas, dar avea cleie și intrase fără să sune.

— Apropo! Cred că nu mai ai nevoie de cheia noastră.

Se uitau unul la altul, mamă și fiu, alcătuid mica familie Grebencea compusă din două persoane care degustau bucuriile împreună.

Sughiturile pe care voia să le oprească făceau ca mușchii stomacului să zacă ințepeniti ca dinții unui ferăstrău nefolositor. Nu funcționa nimic. Virfurile acelea de munți zăceau prinse într-o menhină de carne și lumină. Pe dinăuntru, cu capul în jos. Duia se liniști. Maria Grebencea o mai bătea ușurel pe spate spunindu-i că n-are nici un rost, totul se va aranja. Vocea venea din halatul de casă pe care l-i cumpărase ea de la Constana. Amindouă numeau asta imbrapasarie, mai ales că una sootea:

— Duia, nu fi gisică, ai să vezi are să treacă. Ascultă-mă pe mine. Și cu il urăsc!

Buclele negre prin baticul portocaliu erau aurii și roșietice, mătăsoase. De partea cealaltă reverele halatului de casă, dublate, matlasate, imperiale, cardinale. Simti luciul satenui alunecind pe fata ei ca o mină rece, moarta. Se ințepeni undeva. Prin fereastra care dădea în curtea interioară arșita verii venea de departe, ca un zvon de albine călătoare. Totul venea de departe. Farnaciile ogului erau deschise pentru oricine. Totul era gratuit și ordonat, benefic și curativ.

Se desprinde de luciul halatului și se întoarce spre Tase. Rămase un timp în picioare neindraznind să se așeze undeva, să se sprijine de ceva, masă, pat, bufet, paravan, ceva solid, de lemn sau de marmură și atunci se lasă în genunchi în fata fotoliului. Știa că greșeste și greșeala era la fel de portocalie ca și baticul căzut jos.

Duia se sprijini cu amindouă minile de brațele fotoliului formind un pătrat. O închisoare. Tase o disprețui pentru această slăbiciune și intenție. Simbolul era evident.

— Ce-ti spui, că n-am să scap așa de ușor, nu? Și atunci, la să-i arăt delicat ce-am de gind să fac?

Li desfăcu cu două degete mina stângă de pe brațul fotoliului. Numai atât. Duia nu opuse nici o rezistență. Mina pluti în aer agățată de cele două degete si amindouă se uitau la ea. Semăna cu gîtul sucit al unui pui, fără sine, în orice caz ceva special cu vînișoare albastre, tăiat, să zicem, în sticlă transparentă. Li dădu drumul să cadă Mina alunecă pe lingă brațul fotoliului și se oprî pe podea. Simti ceva sfărîmicos, firimituri de piine uscată sau biscuiti. Se sprijini cu toată palma de dusuncea și se ridică. Scoase cheia dintr-un portofel înflorat de pinză și o puse pe o farfurioară. În spatele ei o fotografie sprijinită direct de lemnul bufetului o înfățișa pe nevasta avocatului în costum de baie. Tase și Nelu Capuerde formaseră un tron cu brațele lor și o purtau așa pe plajă. Toți rideau iar picioarele scurte și plinuțe nici nu atingeau pămîntul.

Și acum toate astea, în plină stradă, în văzul tuturor. Duia își strecură brațul pe sub incheietura minii Mariei Grebencea invitind-o să facă cițiva pași împreună.

— Incotro?
— Oriunde. Eu pot ieși repede la Romană, așa că vă pot conduce pină unde aveți nevoie.

O studiase destul. Era multumită. Șanțurile adinci și mărunte împărțeau fața în zeci de triunghiuri și pătrate. Ruju de pe buze se ridase și încerca să ascundă o pată violetă pe buza de jos. Fixă punctul acela bolnav, descoperit cu o plăcere detașată, cind deodată Maria Grebencea se porni să povestească:

— Tase e tot singur, vreau să spun că nu s-a căsătorit.

Duia își duse din nou mina la toca mică și își aranjă capetele eșarfei pe care o înfășurase în jurul ei făcînd o fundă la spate. Era o zi de primăvară umedă și caldă. Capetele eșarfei atirnav libere și fluturau în vînt. Din cind în cind li acopereau ochii, S-ar fi simțit mai bine cu capul gol, de gisică intunecată, sau numai intunecată, cu aripile negre-arămii-aurii fluturînd în urma ei. Doamna Grebencea înotînd încă în buclele acelea azurii se scufundă în propria-i visare. Unul din capetele panglicii se zbătea pe umărul Duiei, alunecînd într-o diră albastră spre mineca pardesului. Și ea întinse mina și

apucă marginea eșarfei jucîndu-se cu ea. Se trezi în fața unei necunoscute, desi Duia o numea și acum ma'lui, de la mama lui. Aproape fusese. Ce ordine disperată a cuvintelor!

Aproape. O fleandură care filfite în vînt, din stambă, din mătase, din nimic — Te-ai schimbat mult.

Știa că arată prost. Din cauza umezelii părul i se încrețise valuri-văturele de sirmă neagră. Cearcănele îi scobeau obrazul ca două semilune întinse de la ochi pină la temple. De culoarea turturelelor de la geam. Cafenii. În văzul tuturor. Din stambă, din mătase, o fleandură în vînt.

O salva toca. O asigură din nou că au trecut 16 ani ca să-și poată continua povestirea.

— Magda s-a sinucis. Știi ai?

— Nu, cine-i Magda?

Maria Grebencea simti nevoia să-și ordoneze gîndurile. Trebuia să găsească începutul, firul de destrămare. Iși plimbă încă o dată virful limbii peste dintele bolnav și ezită între cele trei forme de exprimare, după ce v-ați certat după ce v-ați despărțit, după ce te-a părăsit. În sfîrșit spune:

— După ce nu v-ați văzut Tase s-a lo-godit cu o fată de pe strada Labirint. Înregistra muzică la fratele ei, erau tot timpul împreună.

— Da, o știu.

Se gindi că de fapt în acești 16 ani care trecuseră nu părăsise niciodată Groapa cu leoaice în care intrase. Avea locul ei, bine stabilit, bine determinat. Cușeta casieriei într-un colț al arenei. Încoace în fiecare dimineață grilajul de fier forjat care dubla usa. Faptul că nu se clătina îi dădea un sentiment de siguranță. Celălalt de închisoare, fusese anulat. Închisă laolaltă cu banii se simțea ea însăși monedă de schimb.

Li venea să plîngă. Pentru (ziua), grilajul de simbătă care se termina astfel. Iși propusese cu totul altceva. Uri autobuzul care nu o așteptase. Alergase să-l prindă, dar soferul rise și închise ușa tocmai cind se agățase de bară. Ar fi scăpat de această victorie.

— Nu s-au înțeles. Tase avusese accidentul acela de scuter și a stat citeva luni în spital. Toți se mirau ce relații am, mă duceam în fiecare zi la el. Șeful meu îmi făcuse rost de o legitimație.

Se scotoi prin geantă ca să găsească titlul aristocratic. O bucată de carton. Mormăi în timp ce căuta, că fata l-a părăsit, scuzîndu-se că nu are timp. A te scuză. Duia încercă să facă socoteala citi ani are turbanul din fata ei. Li spuse la un moment dat că se pensionase așteptînd firește să o laude, să se mire, pentru că de fapt arătați foarte bine, nici nu se cunoaște că au trecut atîția ani. Folosea cuvinte mici pentru cauze mari. A te scuză.

— Vorbîți-mi de Magda.

Zbirciturile de la coada ochiului se răsfirară ca un mînunchi de mustați lustruite. De fapt nu avea turban, era numai o căciulică învelită într-un batic. Decent.

— De ce vreau să-ți vorbesc. Brățara asta o am de la ea.

Iși ridică mineca de la pardesiu și întinse mina în zare. Bara de aur moale strălucia. Duia simti în stomac cele două capete ale brățării înodate. Dormea. Dormea cu un fetus sugîndu-si degetul de metal. O brățară. Se întoarce pe partea cealaltă. Solzii de aur zornăiră sub coaste și imaginea nevestei avocatului se zvîrcolî încercînd să scape din brațele celor doi tineri. Dar picioarele acelea plinuțe și sîdefate nu atingeau niciodatul nisipul de pe plajă.

Duia se îndoii și spasmul mușchilor o înțepeni în această poziție. Vomită lingă vitrina unei florării. Iși ținea toca cu virful degetelor. Sentimentele fuseseră împăiate demult iar acum bătrîna asta cu fata ca pergamentul nu face altceva decit să scoată rumegușul din' ele. Se joacă cu el în plină stradă.

— Ce-i, ce țî-e rău?

Rise — i se vedeau dinții mici și ascuțiți. De lapte.

Maria Grebencea se gindi că ar fi mai bine să se despartă la stop. Acasă o așteptau o grămadă de treburi. Era zi de curățenie. Iși supse dintele bolnav și se pregăti să-și ia rîmas bun. Duia o ținea strins de incheietura cotului. Manșea pardesului acoperea brățara strălucitoare. Nu se mai vedea. Ca și cum nici nu ar fi fost.

— Părinții ei erau doctori. Plecau mereu în străinătate. De altfel Tase a vorbit numai cu fete bune.

— Vă referiți și la mine?
Ironia era dezgusătoare. O autoflagelare cuminte. Nu îndrăzni să vorbească cu voce tare, gîndindu-se la răspunsul pe care l-ar fi dorit.

— Au stat împreună vreo doi ani. Avocatul a venit de citeva ori după ea, dar a rămas cu Tase. Odată m-a luat ca s-o ajut să-și aducă lucrurile. Locuiau pe Polonă. O casă splendidă, cu piscină în curte. Numai în filme vezi așa ceva. M-a pus pe mine să aleg ce voiam. Doamne, să fi văzut toate sifonierle burdușite cu blăniuri. Aș fi luat toată casa, era ceva...

Avocatul stătea în col pe-un taburet și plingea. Să-l fi văzut în ce hal era! Gol, cu apa sîrînd pe el, ieseie din baie cînd am intrat noi. Magda i-a spus repede ce are de gind să facă și el întrebă în nesțire de ce, de ce, vrei să te răzbuni? A pus într-un geamantan niște rochii și bijuterii. Și o blănă. O tira în silă după ea. Mi-a dat-o mie să i-o țin. Era atât de ușoară și moale că nu-ți venea să crezi că există așa ceva pe pămînt! Avocatul stătea în hol și plingea cu minile între genunchi. Era cu mult mai mare decit ea, dar o înșela cu toate fițele, dumnezeu știe pentru ce. Doi ani am trăit liniștiți cit a stat la noi. Am avut bani berechet. Magda și-a vindut toate rochiile și bijuteriile. Nu mai spus, blana a fost primul lucru pe care l-a vindut. Cred că-i făcea plăcere să scape de ele. Pînă și verighele a dat-o. Nu se uita la bani. Li punea pe farfuriuța aceea de portelan de pe bufet, o știu. Avocatul a venit de citeva ori după ea. Nu erau supărați, dar ultima dată cind a văzut-o în ce hal ajunsese pur și simplu n-a mai rezistat și s-a luat cu Tase la bătaie. Eram patru inși în cămăruța aia mică în ca e dacă aveau loc două persoane. Magda s-a dis cu el după glasvand și un timp nu s-a auzit nimic. Era într-o duminică după-amiaza. Era atîta liniște că auzcam apa cîrînd prin țevi și respirația noastră. N-a întrebato decit dacă îi iubește și Magda i-a răspuns, da. A ieșit cu ea de mină și a luat-o acasă așa cum era, într-un capot de-al meu și într-o pereche de șlapi de plastic. Noaptea s-a sinucis. Nu aveam telefon atunci. Avocatul a venit și a sunat la ușă. Tase nu era acasă, plecase la un ceai la Nelu Capuerde. N-am putut să-l invit în casă. Era trecut de miezul nopții și avea o figură atît de răvășită că mi-a fost frică să deschid și ușa. L-am primit prin ocean. Țipa și bătea cu pumnii în pereți:

— Acum e numai a mea, nu mai mi-o ia nimeni. E numai a mea.

Maria Grebencea făcu o pauză. Se întoarce brusă spre Duia:

— E oribil!

Toată fata aceea ca foia de pergament devenise sfărîmicioasă. Se expunea toată, goală, eliberată de orice nuanță. Nasul abrupt, scobitura pronunțată din virful bărbiei pătrate îi dădeau un aer viril. Poate și din cauza incinerării cu care voia să spună totul unei necunoscute.

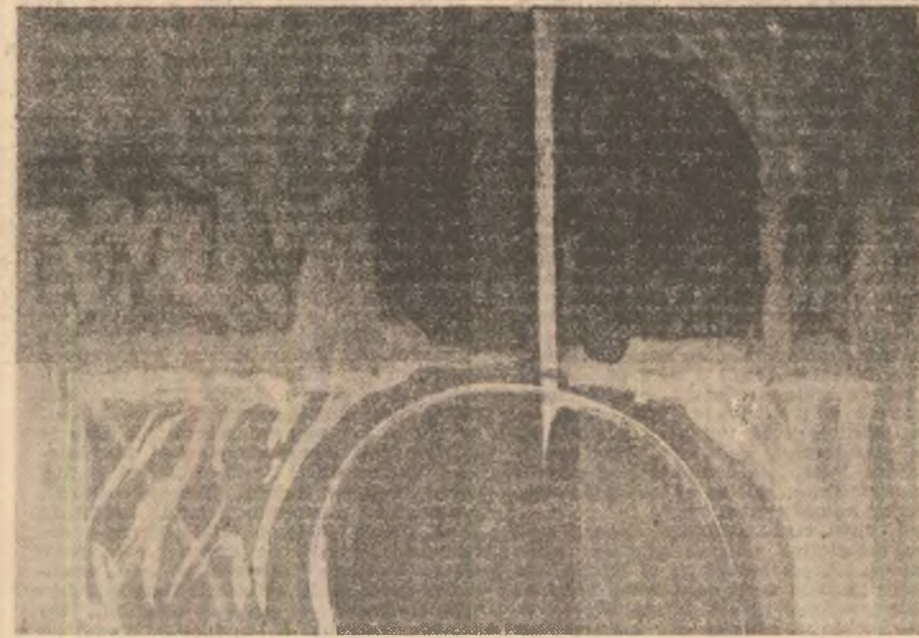
— Ce este oribil?

— Cămăruța aceea în care am trăit amîndoi.

Duia privi pe deasupra capului ei. Un șir mobil de oameni, al treilea fiind mereu înlocuit la citeva luni, la un an. Făceau cu schimbul, Tase aducea o femeie după care avea ea dreptul să-și aducă un bărbat, își devorau prada în liniște, fără cuvinte, în paturile înguste, de campanie, de spital, paturi portabile, fără spectacol, tragedia era în minile lor, o dirijau cum voiau, suzînd complice și fără complexe pentru că farfuriuța de pe bufet nu era niciodată goală, tot timpul găseau în ea bani, bijuterii, bilete de adio, chei ce ute înapoi, cambii în folosul lor și astfel aveau întotdeauna carne tină și proaspătă. Se gindi că în toți anii aceștia nu merse prea departe, cel mult dăduse colțul străzii, o stradă care avea undeva o buclă. Dovadă, această femeie. Simțea brutalitatea gîndului care o făcuse să o oprească pe stradă, în plină lumină și să încerce să înnode cele două capete ale brățării. Mușchii stomacului se încordară din nou. Iși îngustă ochii prefăcîndu-se că umărește ceva, urmînd ceva cu adevărat, băiatul care venea în fugă spre ea și care nu avea mai mult de zece-doișprezece ani în tenișii rupți, dați cu cretă, fără să se oprească din fuga aceasta, numai o singură dată, cind avea să-i cedeze locul pe capra trăsorii și el să se ghemuiască într-un colț, bătînd-o ușor cu evantaiul peste umăr și poruncîndu-i să pornească. Și Duia gîndindu-se, așa nu mă întrebă cine sint, nici ce vreau și de ce am schimbat locul cu el, îndemîndu-i căi numai printr-o smucitură scurtă a hățurilor și scoînd aceluși sunet de os gol, fără măduvă, prin care fluieră vîntul și uitîndu-se într-un timp peste umăr înapoi, furînd din coada ochiului un colț de trăsura unde mai întii stătuse Stan-țuța, apoi ea și după ea băiatul în tenișii zdrențuroși, un Hermes gol, nu mai era nimeni în trăsura și toate astea numai cu coada ochiului ca într-o ironie sau lipsă de încredere sau numai sfială de miros-nositate, sau batjocură în timp ce toată fata era îndreptată spre cer. Spuse, am terminat cu el, ducă-se, și-a luat zborul, acum sint singură și pot să fac ce vreau, sint un fel de rudă a imaginii mele, între noi e stă rudenie de sînge și asta nu se poate șterge.

— Cele două femei mergeau tăcute. Se despărțiră la stația de la Universitate în fata statuilor. Duia promise că va face o vizită după ce Maria Grebencea o invită la ei. Amindouă țineau la conveniențe și nici una nu refuză intenția celeilalte.

Se imbrapasa din nou în timp ce venea troleibuzul 85. Duia așteaptă să plece și-i mai făcu semn o dată cu mina. Tremurînd gîndur lor prins în cufete sîsturilor cenușii. Ale ei, ale Mariei Grebencea. O luă pe bulevard în jos gîndindu-se să întie li un fîm. Ceata de primăvară se risipise și un soare slab atirna deasupra orașului. Pete frave de culori mergeau odată cu trecătorii în toată părțile. Hai-nele.

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ • METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(XII) PRODUCȚIA

Există, neîndoiește, boli ale națiunilor, așa cum există boli ale organismelor și structurilor vii, fie ele individuale sau sociale. A circula și circula încă mult, în mediile preocupate de psihanaliza socială, precum și în principalele texte ale domeniului, conceptele de societate sănătoasă și, desigur, de societate bolnavă. Într-un strălucitor și, totodată, deosebit de profund articol dedicat personalității lui Ronald Reagan — și publicat cu citiva vreme în urmă în *National Review* — Margaret Thatcher reamintea insistența cu care s-a vorbit în anii '70 de o „maladie britanică” precum, ceva mai târziu, în jurul lui 1980, avea să se discute despre o „maladie americană”. Este indubitabil că destinele istorice ale celor doi, președintele american și primul ministru englez, nu au fost altele decât acelea impuse de confruntarea cu bolile popoarelor cărora aparțin au și în slujba cărora s-au pus. S-a scris, desigur, mult despre Margaret Thatcher (exemplu, cartea recentă a lui Hugo Young) și încă mult mai mult despre Ronald Reagan. În legătură cu acesta din urmă s-au consumat sute și mii de pagini atât spre a se demonstra că a fost un personaj de o adâncă stupiditate, cât și pentru a se proba, în chip neechivoc și definitiv, că a fost ființa providențială care a adus întregii planete salvarea de totalitarism și de război nuclear. Dacă accepți un minimum de justificare pentru opiniile pozitive despre cele două personalități politice, atunci toți cei care îi contestă te obligă să te gîndești la celebrele cuvinte ale lui Pythagoras despre caracterul uman („care este lucrul cel mai adevărat? — că oamenii sînt ticăloși”). Dacă te menții într-o atitudine ceva mai rezervată vezi conchide, totuși, cu scepticism, că oamenii le sînt interzise obiectivitatea și adevărul, aceasta cel puțin în sfera relațiilor reciproce. Cum necum, popoarele englez și american au depășit stările malade în care se scufundaseră. Rolul în acest proces de însănătoșire al principalilor conducători ai Occidentului nu este, poate, prea greu de stabilit dar, pentru moment, vom abandona această linie de analiză. Este important ca, pornind eventual de la exemplele citate, să vedem ce poate fi boala unei națiuni, cum se vindecă o națiune și cum se distribuie răspunderile în cursul unui asemenea proces. Desigur, putem constata apariția, în continuare, de boli

ale popoarelor, ale națiunilor, de stări critice profunde, nu cu necesitate și dramatice sau zgomotoase.

Oricum am numi aceste stări, ne este clar că ele nu pot fi acceptate. În cursul bolii unei societăți — asemenea cu ceea ce se întâmplă în cursul afecțării oricărei ființe — aceasta încetează a fi aptă să își satisfacă principalele necesități, fie ele de ordin material sau spiritual. Se creează o condiție de disfuncție, în cadrul căreia are loc deteriorarea nivelului și calității vieții. Tipic pentru încetarea existenței vitale, stopează creșterea în principalele domenii productive. Binele individual se corelează tot mai slab — în vreme de criză — cu binele social. Se generalizează o atitudine depresivă, o accentuată lipsă de speranță și, deci, de motivație. Sintetizînd aceste elemente se vede că boala unei națiuni înseamnă blocajul inițiativei și dispariția speranței, ambele corelate unei producții spirituale reduse, prea puțin curajoase și prea puțin inovatorii, paralel scăderii producției materiale și eficienței investițiilor. Economic și social, crește șomajul, crește rata inflației și nivelul intereselor percepute în operațiunile financiare. Pare, poate, dificil de hotărît care sînt, între aceste schimbări negative ale vieții, cele inițiale, determinante pentru întregul complex de aspecte. Oricum, este neîndoiește o capacitate a tuturor alterărilor socio-psihice și economice de a se constitui în cercuri vicioase. Starea de lipsă a speranței induce scăderea inițiativei personale, producția coboară, resursele se diminuează și nimic, sau aproape nimic, nu mai reușește să întretină speranța.

Se pot face nenumărate considerații asupra modului în care se produce imbolnăvirea unei națiuni. Factorul declanșator inițial al stării de criză poate fi unul socio-politic, istoric, economic, moral sau spiritual, sigur este însă că nu poate fi vorba de o autentică situație severă, făcînd probabil declinul unei națiuni, fără o compromitere a sufletului uman, la scară largă. Ca lucrurile să stea astfel o contradicție trebuie să se fi insinuat în conștiința socială și în inconștientul colectiv, o contradicție conducînd la alterări etice și spirituale, Statele Unite, în jurul lui 1980, rămînea țara cu unul din cele mai ridicate niveluri de viață de pe planetă, era încă statul cel mai puternic și totuși în America se vorbea despre „declinul inevitabil” al marii na-

țiunii. Chiar dacă șomajul creștea, inflația amenința grav economia, recesiunea se făcea simțită peste tot, Statele Unite încă nu pierduseră competiția mondială în principalele domenii economice, strategice, științifice și tehnologice. Pesimismul se generaliza totuși într-un mod aproape absolut. Fenomene similare se fac remarcate în majoritatea bolilor ființei umane: răsunetul psihic al stării depășește, sub raportul gravității, dimensiunile crizei. Ronald Reagan a înțeles acest lucru — indiferent de termenii în care a realizat sinteza situației și în care a elaborat principiile strategice de care s-a servit în a o combate. În viziunea lui Margaret Thatcher esențialul, pentru politica lui Reagan și, implicit, pentru întreaga evoluție a lumii occidentale (și a lumii, în general), a constituit-o voința președintelui american de a transforma pesimismul în optimism. După aceasta, cit și în paralel, Ronald Reagan a făcut demersurile necesare pentru reducerea impozitelor și restrîngerea diferitelor reglementări sub control central, din economie, pentru diminuarea măsurilor protecționiste. Relansarea economică a fost spectaculoasă, inițiativa a cunoscut o creștere fără precedent, pesimismul a fost uitat și înlocuit cu dinamism și încredere. Margaret Thatcher afirmă, ca un crez politic, ideea că ori de cîte ori barierele sînt date la o parte din calea oamenilor, aceștia vor munci mai mult și vor căuta să producă pentru a avea.

Dacă în orice stare de boală condiția psihică este decisivă, dacă la nivelul unei superputeri primul lucru pe care trebuie să îl faci — aceasta în viziunea a două dintre personalitățile politice remarcabile ale secolului — este să combați pesimismul, atunci putem fi îndreptățiți să deducem că o națiune, ca și un om, se vindecă sau nu de o boală după cum vrea sau nu vrea să se vindecă.

Momentele de răscruce ale istoriei nici nu sînt decît acestea: o societate este sau devine o societate bolnavă; cu lipsa de cumpătare a suferindului, ea se repede către soluțiile care par cele mai rapide și mai radicale dar care, în realitate, nu fac decît să accentueze declinul, agravînd boala; la un moment dat, în totalitate sau în parte, societatea își regăsește voința de normalitate, se ajunge la remedii bune; cercul vicios este rupt și se redeschide fluxul pozitiv al ființării sociale. Comunismul a reprezentat soluția proas-

tă dată unei boli reale. Rusia în timpul Primului război mondial, Europa la sfîrșitul celui de al doilea război nu alcătuiau societăți sănătoase. Comunismul a apărut nu precum remediul vindecător, ci asemenea unei erori terapeutice care aproape că ucide. Vindecarea „maladiei americane”, a pasivismului și spaimei în fața primejdiei sovietice, a adus și creșterea voinței de sănătate a Estului. Au apărut revoluțiile anului 1989, pe fondul schimbării din U.R.S.S. Și totuși global nu am ieșit din criză sau, oricum, ne aflăm, încă o dată, într-o stare critică, o stare ce poate fi caracterizată drept boala națiunilor post-comuniste. De ce stau lucrurile astfel? În ce constă criza? Există vreun remediu pentru aceasta?

În vederea depășirii de către poporul american a „maladiei” sale, Ronald Reagan a procedat exact așa cum trebuia să procedeze, punînd accentul acțiunii sale acolo unde trebuia să-l pună. Caracteristica principală a națiunilor americane nu este nici spiritul democratic (în această privință Anglia, Franța, țările nordice și multe altele — treptat, chiar țările noastre, cele care au îndurat comunismul — nu se află departe de modelul american), nici tehnologia de producție expansivă (Germania și Japonia egalează, pe acest teren S.U.A.) și nici știința sau comerțul (vezi generația europeană a fizicienilor atomiști și, pe de altă parte, spiritul întreprinzătorilor greci sau extrem-orientali). America este țara tehnologiei ca ideal și operă de artă. Între marile invenții ale ultimelor două sute de ani ridicol de puține sînt extra-americane, chiar dacă unele dintre acestea au o importanță decisivă pentru civilizație. Reagan a pus în mișcare așa-numita inițiativă de apărare strategică și o serie de alte programe strategice intens tehnologizate. Voința americană de a subzista — și apoi de a nu înceta să se afirme tot mai puternic — a fost canalizată pe singurul drum de care putea fi atrasă fără rezervare, fără ezitare și fără primejdia de eșec. America se hotărîse să se depășească pe sine într-o fabuloasă evoluție tehnică. Faptul că Reagan nu a greșit l-am simțit în incapacitatea comunismului de a se împotrivi revoluțiilor, în show-ul irakian și în atmosfera de raționalitate care domnește astăzi, cu toate elementele ce uneori o contrazic, pe întregul glob.

Caius Dragomir

in memoriam

Dar totul rămîne...

A plecat, zice-se, Gheorghe Pituț, poet cu adevărat și om de omenie. Poet — adjectivele sînt de prisos.

A fi poet este o stare de fapt, o stare în sine. Deloc banală, deloc lesnicioasă, perfect obscură pentru ceilalți. Cum trăiește — cum o duce poetul — acolo, în infernul său paradisiac, sau în paradisul său infernal, nimeni nu știe. Cei mai mulți cred că poezia ar fi o facere prin cuvinte, o alcătuire de fum. Dar ea, ca și existența poetului, este dezalcătuire continuă, din care dă să se închege altceva decît zărim pînă la urmă. Iar omul cu pricina e veșnic singur, ca-n matcă și ca în groapă, oricît ar rîvni să fie cu toți. Sau — măcar cu unii.

Pituț iubea confreria, o cultiva, așa zice, la modul deschis, luminos. Îl vedeam și în gînd, cum îl văd încă — sub forma unei mîini întinse: o mîină surzitoare. Am stat cîteodată alături, la un pahar, am

spus versuri, am depănat amintiri. Am mai și tăcut, laolaltă... Rîsul lui clar, de copil înțelept și mucalit, privirea așezată, mai grăitoare adesea decît vorba, or să-mi lipsească, știu. Și nu doar mie. De singurătate parcă tot da să fugă, deși se lămurise că-i în zadar: n-ai cum scăpa de tine, orice ai face. Pînă intri, în fine, în marea solitudine, sau — cine știe — în marea diasporă mută.

Totuși e greu, e cam peste puțină să rabzi asemenea despărțiri pe negîndite, fără scrișnet în suflet, chiar dacă pricepi că și ele fac parte din neînțeleptul — sau nerostul a toate. Dar Labiș? Dar Turcea? Dar Nichita?

Brusc, amintindu-i, îmi dau seama că Gheorghe avea, undeva, în adînc, un fir de urzeală comună, o duioșie amară, disimulată stîngaci în viața vizibilă. Și el, ca și ei, încerca, pare-mi-se, să înăbușe pre-simțul metafizic al neîmplinirii, în sensul eternei distanțe dintre ideal și posibil, dintre vis și faptă.

Despre natura poetică a lui Gheorghe Pituț, mai convingător decît diverse exegeze, ne vor dumeri cărțile sale; în fiecare pagină harul zvîcnește ca singele într-o vietate aieva, unică, inconfundabilă. Am de la el un volum timpuriu — *Ochiul Neantului* — (ce titlu presimțitor!)

— din care mi s-a arătat pe de-a întregul cel merit să facă (poiein) o lume a sa. Mai avea de făcut, neîndoiește, dar atât cit a apucat — cit i s-a dat — și cit a izbutit, nu-i puțin. În esență, e totul.

...De cînd n-a mai murit / un om de bătrînețe / în țările unde viața curge / după voința unui singur om. / Trăiește somnul firav / ca o fecioară muribundă, / cu un cuțit la cap / în camerele negre / și chiar de-ar fi / un milion de uși / glonțul trimis ajunge / la țintă negreșit; / o crimă dublă — / frate, țî se sugrumă somnul / și mintea celui / care n-a greșit / mai mult / decît mesteacănul din stepă / nu poate nici / măcar să vadă taina / în fața căreia / se cere / să fim atât de vii / și singuri.

(„Teroare” — din *Ochiul Neantului*, 1969).

...Ochiul neantului, anaforul eternității, l-a sorbit fără vreme și fără rost (Ce moarte are vreun rost, la urma urmei?) Așa cum venim, poate, și cum ne ducem toți. Rămîne lucrarea vie, acolo unde un înger a bătut din aripă.

Ești cu noi, Gheorghe!

Dan Deșliu

Tradiția apocaliptică (II)

Belgii și ger

Le Matin des Magiciens, cartea lui Pauwels și Bergier, este un text fascinant. Scris acum treizeci de ani și citit de mine abia acum, el rămâne un freamăt al gândirii pe care nu-l poate anihila nici o formă a raționalismului sec. Este în fond o lucrare care se înscrie în curgerea spre Apocalips. Într-un secol în care știința și tehnica par suverane ea ne convinge că liniștea acestei puteri e doar o crustă ce ascunde zvircoliri neobișnuite.

Pentru prima dată am putut întâlni în cuprinsul acestei cărți niște considerații juste și cutremurătoare asupra fenomenului nazist. Nu înfierările banale, clișeizate, făcute de pe pozițiile umanitarismului mediocru, ci înțelegerea gravă a național-socialismului care, dacă ar fi triumfat, ar fi transformat Pământul într-un urias sanctuar orientat spre Infern, Comuniștii, fiare și birocrați laolaltă, au încercat să banalizeze primejdia fascistă, reducând-o la stadiul unei simple barbarii profane. Îndărătnicia lor ateistă nu voia să accepte că un masacru poate avea rațiune și dincolo de cruzimea oarbă. Ceea ce, firește, nu scuză masacrul, dar îl situează într-o perspectivă cu totul diferită celei propuse de materialismul dialectic și istoric. Astfel, nazismul a fost prin pregătirea sa ideologică o teribilă promovare a Apocalipsului, pe care lumea modernă nu a cunoscut-o vreodată. Chiar dacă Gulagul stalinist i-a făcut o onorabilă concurență el, prin mizeria sa, a dat mereu impresia că ar aparține doar timpului dictatorial și nicidecum nu s-ar lăsa inspirat de curentii luciferici ce vin de dincolo de scaunul führerului. Tocmai de aceea, fascismul înfricoșează ca un chip de Gorgonă proiectat brusc în fața unor popoare deprinse cu bonomia carteziană. Dar să trec spre referiri mai concrete.

Hitler, împreună cu toți consilierii săi de la Hess și Himmler până la Hoerbiger și Haushoffer — bizară revenirea inițialei H! — a fost un demon și nu un șarlatan. „Opera“ sa a fost o demiurgie inversată și nu o șarlatanie de bilci. El a forțat transcendența, dar în locul ei a căpătat tenebrele. Este de condamnat acest om? Este, dar nu la judecata profană propusă de un Nürnberg, ci de **Judecata de Apoi** când locul juraților americani mestecând chewing-gum este luat de îngerii fără prihană. O teză curioasă, absurdă a gândirii hitleriste a fost aceea a pământului concav (la terre creuse, hollow earth, Hohl Welt Lehre). Așa cum reiese din lucrarea lui Pauwels și Bergier, în 1942, aprilie, Hitler, împreună cu Himmler și Goering, însoțiți de doctorul Heinz Fischer, au plecat din

Berlin spre o insulă baltică, Rügen, unde voiau să dovedească științific existența concavității terestre. Firește, orice om de bun simț înțelege că operația în sine a fost o nebunie, un delir al unor minți insetate de neobișnuit, dar dincolo de această refuzare în bloc a proiectului nazist se impune o stranie realitate. Hitler nu voia de fapt să silească geografia să arate după închipuirea lui, deși pretindea că asta doarește. El nu făcea altceva decât să se supună modelului inconștient care-l stăpânea tiranic și în absența căruia nu ar fi putut trăi. Strădania sa de-a demonstra că pământul e concav se poate tălmăci prin aceea că el se afla în infernul pe care trebuia să-l reprezinte fizic conform topografiei clasice descrise de pe vremea lui Dante. Viziunea bolgiilor dantești prin urmare, fără a fi în nici un fel simplă imaginație gratuită, bintuia așadar subconștientul lui Hitler care, simțind că s-ar afla în centrul pământului, avea și impresia că restul cosmosului ar fi stratificat în jurul său aidoma unor cercuri concentrice, care se înălțau până la cer. Nimic aberant deci în această teorie, cu specificarea că Hitler vedea un model de dincolo de pământ, simbolic situat în măruntaiele pământului, ca aflându-se

Mia Nazarie

Printre ruine

Cu tine printre ruine
Să mă plimb.
Ce mărețată-i decăderea!
Spune-mi, de vrei
Ne vom opri
Pe-o piatră seculară.

Colosală plimbare!
Ce schimbare
De anotimpuri istorice —
Nesesizabile, infime
De la nivele cosmogonice.
Spectaculare
Creații milenare

Visări, destine —
Modeste pete de culoare.
Nu te-ntrista. E-atât de bine
Acum, aici, cu tine
Printre ruine.

Sint amintiri pe care...

Sint amintiri pe care
le aștepti, senin,
să se pogoare
la răstimpuri.
Te întinzi comod
și le întinpi

Pe cupolă
fulguri de soare:
să crezi că lumea are un sens olograf

GLOSSĂ

GALB (1)

Pe cupolă:
fulguri de soare:
să crezi că lumea are un sens olograf...

FAPT

Lejer virful crengii în vînt. Te-ntorci acasă cum ai reveni într-o memorie. Cîne apasă butonul soneriei riscă măcar să fie observat.

INTERVENȚIE

Oglînda — singurul obiect neprivit.

POEM

Disponibil petelor solare
te miști printre oameni
superfluu ca o erată
după ce toate greșelile au fost
corectate
Lîngă bordură un muc de țigară
tumeșă,
cenușa cade în mileniul următor.

GALB (2)

FAPT

Poți opri norii cu degetul. Vecinii care vin în vizită nu observă nimic. Pe colțul mesei un plic ncrîmîș de decenii începe să se transforme în oglînda.

INTERVENȚIE

Fața mortului domina peisajul. Oamenii nu aveau nici asemănări nici deosebiri. Ei erau ca un geam crăpat în mii de cioburi care nu căzuseră încă

POEM

Pe drumul spre casă
pași nu vor să fie pași
miinile inverșunează aerul
pleoape și țeste nu-s nici pline nici
goale
privirea și gîndirea sint ca seva care
urcă din pămînt
în anotimpuri tandre și imprevizibile.
Fă un număr cu singele
întins pînă la Eufrat!

Constantin Abăluță

pe pămînt, în geografia exterioară și vizibilă a lumii. Din punct de vedere științific, teza aceasta e un nonsens. Din punct de vedere teologic ea confirmă sentimentul damnării și al pedepsirii într-un spațiu intra(infra)terestru. Iată deci cum poate demonul să pună stăpînire pe gîndirea unui om și să i-o răsucescă în cel mai bizar mod cu putință. Și aceasta, firește, nu e totul! Nazismul nu s-a oprit aici, la teoria pămîntului concav. El voia să cucească cerul și, în realitate, avansa vertiginos spre iad. Toată campania de pe frontul de Răsărit dusă de Wehrmacht confirmă aceeași nebunie alimentată de viziuni mistice, răsturnate, neavînd nici o legătură cu realitatea geografică, meteorologică. În școală am învățat că armata germană a fost învinsă deoarece a declanșat un război nedrept de cotropire și, în consecință, poporul sovietic, ridicîndu-se cu mic cu mare în apărarea patriei străbune, a reușit să-l respingă pe invadator ajutat fiind și de condițiile climaterice, ca pe timpul lui Napoleon, deci „rîul, ramul, gerul“ etc. Propagandă clasică și penibilă! Eșecul nemților s-a datorat însă aceleiași teorii neconforme cu realitatea. Aici a intervenit mistică focului care poate să învingă frigul și să topească astfel banchizele siberiene. Legiunile nemuritoare de Panzeri nu erau reprezentate doar de simple mașini de luptă, ci purtau în mecanismul lor suflul demiurgic al unei noi ere menite să răstoarne stăpînirea glaciațiunii. Ideea deci a supraomului, a focului care învinge sloiul de gheață, a cerului care supune pămîntul inert a împins la pierzanie o armată formidabilă ce a crezut de fapt în acest suflu religios. Și tocmai aici apare contradicția ciudată care se bazează de fapt pe incultură și care stă mărturie pentru faptul că orice uncaltă a demonului pierie în cele din urmă da-

torită carențelor de ordin cognitiv. **Dacă Hitler l-ar fi citit pe Dante ar fi aflat un lucru evident: centrul infernului dantesc este dominat de gheață și nicidecum de flăcări.** Din această cauză Siberia îi era oricum superioară iar la socoteala Parcelelor Stalin ieșea cîștigător fiindcă avea de partea lui gheața, deci centrul, nu periferia focului. Dar, aici e problema, o asemenea intuiție i-ar fi fost dăruită Führerului numai dacă ar fi înțeles că „opera“ sa este o goană spre apocalips, o incitare a infernului și cituși de puțin o invocare a cerului. Teoria hoerbigeriană a lunilor pe care naziiștii au îmbrățișat-o crea într-adevăr sentimentul catastrofic al diluviului, dar în egală măsură alimenta și momentul apoteotic al unei rase superioare, zești, care trebuia să apară pe pămînt la șapte sute de ani după ordinul teutonice, deci, exact în anii 30—40 ai secolului. Aceasta a fost capcana în care a căzut doctrina nazistă împreună cu toate armatele sale.

Apocalipsul nu ni se arată, așa cum nici Dumnezeu nu vine în fața ochilor noștri prea creduli. Dar semnele sale sînt mereu în apropierea simțurilor rătăcite. Nazismul de aceea a reprezentat o imagine a disoluției universale, în care delirul s-a transformat în cruzime iar aceasta într-un imn eschatologic. Comunismul, pe de altă parte, ca și burghezia mercantilă, au fost și sînt simbolul perfect al solidificării, al încremenirii imbecile, al stării bipede și bovine ce alegă să semneze condica la slujbă. Atît omul mărunt cît și omul desfigurat de demon sînt deci chipuri ale sfîrșitului de ciclu. Mai poate oare slova să aștearnă în fața lor ninsoarea ultimei zăpezi de odinioară?

Dan Stanca

Ce glumă!

Miini împreunate în poală. Miini care vorbesc.
Miinle împreunate în poală vorbesc.
Vorbînd. Un mod de viață. Dar stai puțin,
ele vorbesc. Tu, nu.
O liniște se-ășează cu încăpăținare în straturi compacte. Și omoară miezul. Sufocă, fiară, omoară. Și-ntoarce-te. Intoarce-te?! La ce? Iubire?
Ce glumă!

Din nou

În fiecare zi mă nașteam
în același anotimp.

Se făcea că e primăvară
și imi era frig puțin
și imi era teamă puțin
greu, de neînțeles, imposibil
imi era puțin din fiecare.
într-o formă mulțumitoare.

Și a doua zi
mă nașteam din nou.

Podul galben

Este titlul unei lucrări din expoziția Letiției Opreșan de la Galeria „Căminul artei” (etaj). Nu neapărat emblematică pentru actualul stadiu al carierei artistice a pictoriței, dar una care rezumă capacitatea sa de sinteză cromatică și compozițională.

De fapt, cele aproape 60 de lucrări expuse se constituie într-un univers în care dominante sînt tocmai virtuțile expresivității coloristice. Nu întîmplător artista folosește cu predilecție guașa, material cu densitate aparte, pigmentul vibrînd egal în masă și dezvoltînd energii interioare ce servesc pictorului în ilustrarea mai adecvată a unor stări sau mișcări emoționale. Letiția Opreșan este un observator asiduu

al mediilor frivole, amintind cumva de experiențele, pe acest plan, ale impresionistilor francezi. O undă de simpatie afectuoasă pare să străbată tablourile sale, fie că e vorba de un subiect de interior („Fată pe canapea”, „Baia”, „Îngîndurată”), ori un peisaj, de un personaj sau de un simplu obiect. Artistă are înclinație pentru detaliul sensibil sau exotic, personajele sale — care nu sînt de fapt „portrete”, ci caractere, în sensul pe care l-a impus literatura — evocînd momente și orizonturi de lume ce aparțin mai mult unei realități create, unei ficțiuni, decît unei ambianțe concrete. Deși, probabil, mai toate subiectele pe care le regăsim în guașele pictoriței au la bază un pretext real, peste care, însă, ulterior au operat memoria afectivă și viziunea plastică simplificatoare ale artistei. Și este foarte bine că e așa! Pictura Letiției Opreșan are în această miză formală și compozițională, modernă și mult aerisită, șansa unei retorici convingătoare a culorii. Nicî un artificiu nu reține verva cromatică a artistei, nici măcar atunci cînd glosele plastice pe care ni le propune au un mai pronunțat relief abstractiform („Mișcare”; „Ofrandă”; „Interferențe”). Instinctul coloristic se manifestă, în aceste lucrări, exploziv, cu o frenezie nestăvilită, într-o interesantă mixtură de subiectivism, poetic aproape, și nevoia de materializare, de concretizare a unei idei sau emoții (impresii). În acest caz, pictorița descătușează potențialul energetic al culorilor pe care le folosește, în dorința de a crea un chip credibil și atrăgător plămuirilor sale. Imagini pe care ni le avansează drept proiecții

ale unui bogat, sensibil și mereu în mișcare univers lăuntric.

Artistă este foarte preocupată, de altfel, de dominantă umană a realului pe care îl cercetează. Într-un fel sau altul, Letiția Opreșan ne evocă un obiect, o stare sau o imagine care sugerează un întreg univers de obiecte, simțiri etc., ce intră în conjuncție cu realitatea umană. În termeni literari, acest procedeu se numește **sinecdocă**. Adică, o sublimare a întregului printr-o parte, printr-un segment semnificativ al său. Pictura practică de Letiția Opreșan nu-l departe de asemenea tehnici poetice, înclinațiile artistei sugerînd un astfel de cîmp de manifestare.

Pe de altă parte, în guașele expuse, suprafețele de culoare au uneori o armonie complementară de o înfinită căldură și distincție — cum se poate observa în cîteva peisaje și compoziții de

interior. Alteori, artista recurge la o paletă mai tăioasă, cu accente ce evocă experiențele post-expresioniste și armoniile cromatice de contrast ale lui Guttuso. Contemplînd ansamblul unor simeze, culorile păreau să irumpă în spațiul înconjurător — senzație trăită altădată în fața pinzelor celebrului pictor italian. S-ar putea să nu fie o alăturare întîmplătoare, artista manifestînd afinități evidente față de tipul acesta de reprezentări energizante, pe care curente stilistice mai vechi ori mai noi le-au făcut familiare conștiinței artistice a contemporaneității.

În final, pictura Letiției Opreșan, așa cum ni se relevă în expoziția de la „Căminul artei”, este o sensibilă confesiune, în care coexistă deopotrivă fulgerul strigătului și mîngierea șoapte.

Corneliu Antim

muzica

Negociem cultura?

Îmi cer scuze pentru paranteza pe care sînt nevoit să o fac la articolul Săptămîna Internațională a muzicii noi. Apar situații în care, chiar dacă speranțele sînt mici, trebuie să intervii cît mai rapid posibil. Parafrazînd o propoziție de interes actual: „Calomniați, calomniați...” să credem și în o alta: „Criticați, criticați, ceva tot va rămîne!” Adică se va auzi. Adică va stîrni un strop de îngrijorare și de (fertați cuvîntul urît!) responsabilitate.

Succesul de prestigiu al Săptămîinii muzicii noi a însemnat pentru toți muzicienii o gură de oxigen. Urmează și una de bioxid de carbon. La Plenara Uniunii Compozitorilor aflăm care este situația financiară a breslei. Față de cea a altor confrăți (scriitorii), ceva mai bună. Față de ce înseamnă binele, e rea. Corabia sunetelor, cam șubredă, plutește încă. Trebuie să dăm însă serios la pompe. Program de austeritate, deci.

Muzicologii (ne spune domnul Alfred Hofmann) își pot cumpăra cu remunerația pe un articol vreo două kilograme de roșii. Pentru brînză se descurcă fiecare cum poate. Mai aflăm că muzicianul de mare prestigiu internațional care este Roman Vlad, nu a putut fi invitat la festival, deoarece, TAROM-ul pretindea, nu-i o glumă, 250 mîi lei pentru ruta Roma — București — retur! Unde ești tu, Vuia, Doamne?! Uniunea avea deci de ales între a onora de mult așteptata vizită, sau a intra (cu banii respectivi) într-o mică afacere privată. Kafkiană chestie. Adică de coșmar. Nu ne-am putut permite, desigur, nici una din variante. Deducem că, de la înălțimea obișnuită a

„responsabililor” aerului, cultura se vede ca un punct tot mai îndepărtat, mai mic... Și nu numai de acolo. Partea cea mai întristătoare abia urmează însă. Sîntem puși în temă de reprezentantul Ministerului Culturii, distinsul muzicolog Gheorghe Firca. În orice țară civilizată, Statul subvenționează (după puteri — sau după Putere?) principalele sale instituții — Operă, Ateneu etc., etc. Dar pune și niște minime condiții: să fie promovată (într-o anumită proporție) creația (cea mai importantă, desigur) a țării respective. E firesc. Hamlet-ul nu merge de multe ori la „Izvor”. Adică la Londra. Și nici Livada... la Moscova. Propunerea Ministerului nostru (aproximativ 20% muzică românească în programe) a fost respinsă de unele sindicate ale instrumentiștilor. Ministerul propune 15%. Răspuns negativ. Mai mult de atît, inițiatorii sînt acuzați de ceaușism, centralism și alte rele. Să însemne asta că șansa muzicii românești ar putea fi doar români „verzi” (adică sadea) ca domnul I.C. Drăgan?... Ferească-ne domnul Pleșu! Oricum un fapt este limpede. Negociînd (!!) Cultura, negociem viitorul. Are cineva dreptul să o facă?

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Simpozioane, congrese, consemnări... somn ușor!

După știrile fierbinți, derutante și incomplete despre evenimentele din Ogrezeni, Bolintin ori Berevoești, dintr-o dată televiziunea noastră independentă de orice, chiar și de obligațiile sale naturale, a devenit foarte interesantă de „manifestări culturale de prestigiu”. Sau „manifestări științifice de prestigiu”. Seria poate continua cu condiția ca tot ce se întîmplă să accepte acest epitet ornant și zăngănit, „plin de prestigiu”. Ne-am bucurat astfel că în țara noastră, în cele mai diverse colțuri ale ei, oamenii se întîlnesc și nu se ciocnesc, dezbate și nu se bat. S-a fondat o societate a humoristilor. Filmare chinuită ca să umpli ecranul cu cele aproximativ șaisprezece persoane din sală. Dar cîștigă un minut-două din spațiul Actualităților care, pare-se după ce s-au fript cu Ogrezeni, Bolintin, Berevoești și mitingurile țărăniști ori monarhiste, acum suflă și în laurtul... Cîntării României ori al Universității Cultural-Științifice de alt’dat.

Seara, la ora 20 aflăm că în țară e liniște și pace, cel mult ne mai amenință o inundație, două, dar astea tîn de cele aflate exclusiv în mina bunului Dumnezeu așa că guvernul și președinția n-au a face!

Noaptea, pe la 24, 1, încolo, cînd au adormit și șomerii, știrile proaste sînt mitraliate cu o viteză și o precizie care îți asigură o insomnie de noapte lungă.

Să fie acest procedeu, în sfîrșit, un semn că programul electoral de la

20 mai 1991 va fi aplicat cu fermitate după vîltoarele alegeri, acum desfășurîndu-se doar degustarea? E vorba, desigur, de programul care ne asigură de liniștea noastră. Dacă ne vom culca la timp, nu vom mai afla decît despre ample manifestații de prestigiu care într-un fel sau altul au un puternic efect soporific. Iar dacă n-am adormit, s-au măcar nu ne-am liniștit după Consemnările emisiunii Actualități mai avem o șansă privind pe cea care urmează — **Viața parlamentară**.

Binevoitor, cite un cameraman ne arată cum se moțăie în băncile legislativului. Ori ni-l scoate în prim plan pe un senator de Bistrița ce se împiedică în lectura unui text scris (probabil de altcineva) ori ni-l arată pe domnul Dumitrașcu (fără sonor) asigurîndu-ne așa că putem dormi în pace, este cine să vegheze la liniștea noastră.

Iar dacă n-am adormit nici la **Viața parlamentară**, sigur vom adormi la filmul în reluare.

Oricum, trebuie să facem totul ca să nu prindem trei Actualități de noapte. Altfel procedînd, vom ajunge să ne prindă zorii, tot întrebîndu-ne care este partea noastră de vină?

Deci să răspundem la așa ceva, mai bine să ne urăm de pe la „Desene animate”: somn ușor!

Eugen Uricaru

Moartea în pădure

„Întimplările din Amintiri de la Starobielsk au fost trăite de un polonez, asupra lor a meditat un european; despre ele a scris un pictor” — notează Gustav Herling-Grudzinski despre cartea cutremurătoare a lui Joseph Czapski, unul din marile documente despre prizonieratul ofițerilor polonezi în URSS după evenimentele din septembrie 1939 (atacarea succesivă a Poloniei de către Hitler și Stalin).

Czapski este un martor de seamă al grozăviilor prin care au trecut cei 15.000 de ofițeri, din care au supraviețuit numai 400. După acordul încheiat la 30 iulie 1941 între Stalin și generalul Sikorski, șeful guvernului polonez în exil de la Londra, el a fost trimis în căutarea ofițerilor polonezi dispersați în diverse lagăre din U.R.S.S., întrucât se dorea constituirea nucleului de comandă al armatei generalului Anders, el însuși prizonier. Finalmente, această armată a fost creată, dar cadrele ei n-au mai putut fi recrutate dintre cei

care, în mai 1940, au fost transportați în pădurea Katyn, în apropierea Smolenskului, executați și aruncați de-a valma în niște uriașe gropi comune. Czapski n-a putut să dea de urma lor în acel timp și abia în anul următor țării din zonă au alertat trupele germane în legătură cu miile de cadavre din pădure. Adevărul, însă, a putut fi cunoscut numai peste ani, după încheierea războiului, căci Aliații n-aveau nici un interes să-l supere pe Stalin, care ar fi putut încheia o pace separată cu Hitler, ceea ce ar fi dus la prăbușirea Occidentului.

De fapt, Joseph Czapski mai fusese trimis într-o misiune similară de către ținarul stat polonez, în 1918. După patru luni de cercetări, el a putut stabili că prizonierii de război polonezi fuseseră deja executați. Peste un sfert de secol el va putea numai să bănuiască acest lucru.

„Elev al lui Pankiewicz la Cracovia și discipol al lui Bonard și Matisse, Czapski este fondatorul „Comitetului

Parizian”, prima grupare de avangardă a picturii poloneze, fiind de asemenea, și unul din teoreticienii ei. Astăzi, este recunoscut drept unul din marii artiști ai secolului, iar pinzele sale au fost expuse la toate marile galerii ale lumii. Biografia sa are, însă, drept borne tragice cele două războaie ruso-poloneze din acest veac: cel din 1920 și cel din 1939. La primul, a participat ca voluntar și a fost decorat cu „Virtutea Militară”, pentru eroismul său în lupta împotriva barbarilor cavaleriști ai lui Budionii. În cel de-al doilea, asemenea întregii armate poloneze, copleșită pe ambele fronturi de către colșii săi vecini, este făcut prizonier după un răstimp extrem de scurt (în ziua de 27 septembrie 1939). Este internat, apoi, în lagărele de la Starobielsk, Pavlicev-Bor și Griazovietz, în care va sta pînă la jumătatea lui 1941, cînd s-a semnat acordul Sikorski-Stalin. Prima sa misiune, ca ofițer al nou createi armate a generalului Anders, este cea despre care am amintit deja (căutarea ofițerilor polonezi dispăruți) și ea s-a soldat cu un răscolitor eșec: ideea masacrului începuse deja să se prefigureze, însă dovezile concrete încă lipseau. În 1942, participă la odiseea armatei generalului Anders, cu care va traversa, în calitate de șef al secției de propagandă și informare (cu rol de animator al vieții culturale), jumătate din lume pentru a ajunge în Italia, unde se reintegrează coaliției antinaziste, polonezii distingîndu-se în bătălii celebre, precum cea de la Monte Cassino. Itinerariul de pînă aici este, la rîndu-i, impresionant: Turkestan, Iran, Irak, Palestina, Egipt, nordul Africii. În 1945, publică la Roma o primă ediție a „Amintirilor...”. În același an, se stabilește definitiv la Paris, reluîndu-și activitatea artistică (renunțînd la concepțiile din tinerețe și optînd pentru un neoimpresionism). Remarcabil va fi și

efortul depus în calitate de inițiator al jurnalului polonez de la Paris, **Kultura**, tribună a luptei anticomuniste. **Amintirile de la Starobielsk** conțin, iată, numai un fragment din această biografie excepțională. Unul dintre cele mai tragice însă, cel în care contactul direct cu sovietismul, în forma sa cea mai abjectă (Gulagul), îi va marca definitiv existența. La Starobielsk, Czapski ajunge, demoralizat ca și camarazii săi, odată cu debutul teribilei ierni rusești, fapt ce n-avea cum să le redea optimismul. Dar era numai începutul! Asta pentru că grosolănia și abjecția, cruzimea și barbatia roșie nu vor întîrzia să se manifeste. Primul obiectiv istoric vizat va fi și, de altfel, un zid mîncat de vechi urme de gloanțe: „Aici au fost executați, în 1917, burhezii de către bolșevici”, îi informează, cu gentilețea specifică, ghizii de la NKVD. Șederea în lagăr va fi agrementată, de altfel, permanent de propaganda comunistă, difuzată prin megafoane, pe fondul nocturnelor și al sonatelor lui Chopin (!). La 30 de grade sub zero, ofițerii polonezi, majoritatea rezerviști și, în viața civilă, intelectuali, sînt obligați să presteze munci grele, probabil pentru a-și schimba concepțiile retrograde despre muncă și viață. Practicienii totalitarismului nu pot înfrînge însă rezistența spirituală a prizonierilor: Czapski însuși, de pildă, ține camarazilor săi cursuri despre arta narativă a lui Proust. Mizeria cotidiană își află un nebanuit complement în stoicismul sublim al acestor intelectuali, pe care patriotismul îi determinase să ia arma în mîină, iar comunismul nu va reuși să-i reducă decît trîgîndu-le un glonț în ceafă în sumbra pădure de la Katyn, emblemă de întuneric pentru „pax sovietica” și prilej de luare-aminte atunci, azi și aiurea.

Dan-Silviu Boerescu

vieți neparalele

Boxerul negru al lui Jean Cocteau

S-a numit Al. Brown și oamenii din lumea ringului îi ziceau Panama, fiindcă văzuse lumina zilei la Colon, un oraș situat în enclava canalului care desparte cele două Americi. Prin 1930 făcea furori pe ringurile pariziene, venea să-l admire tot mediul monden al Capitalei, artiștii, gazetarii, creatorii de modă, scriitorii, nu doar pasionații pugilisticii, fascina cu silueta lui înaltă, filiformă, mai mult dansa în jurul adversarului, nelăsînd să fie aproape niciodată atins, adevărat vrăjitor, părea fum, arbore, rîndunică, muscă, panteră, dezarmîndu-și adversarul, incapabil să rupă cercul magic unde era închis, ca să primească apoi o directă fulgerătoare și mortală. Deținea titlul mondial la categoria cocoș. Toate acestea, pînă în 1935, cînd Balthassar Sangchilli, un boxer din Valencia îl doborîse, printr-o fraudă a organizatorilor match-ului; antrenorul negrului trîșase cînd cîntărise partenerii. Pe deasupra, lui Brown Panama nu-i plăcea ringul, prefera Jazz-ul, să bată toba cu o incîntată frenezie, femeile exercitau o totală neatrăcție asupra sa, consuma opium și simțea o ciudată propensiune spre moarte.

Cînd Cocteau l-a cunoscut, în 1937, era considerat un boxer sfîrșit, destinat să furnizeze cu amintirea gloriei apuse o figură care să atragă pe vizitatorii localului de noapte unde cînta: **Le Caprice Viennois**. Poetul a introdus persoana fostului campion în universul său imaginar. Trebuia să devină una din „fantomile” care-l populau, „îngerul negru”. L-a convins pe Panama Brown să-i ajute să scrie o poemă „fără cerneală”, adică făurită în lumea reală, prin revenirea boxerului pe ring, unde să-și recucerească titlul pierdut. Cu concursul prietenei sale, Coco Chanel, organizatoare fără pereche, a trecut la înfăptuirea proiectului, dăruindu-i inspirația, devoțiunea și talentul, cheltuite în opera literară. S-a supus dezinfectării de opium, ca să-l convingă și pe noul lui prieten să suporte aceeași dificilă cură. A obținut de la domnișoara Chanel ca ea să închirieze o fer-

mă izolată la Aubigny, unde un antrenor experimentat și patru parteneri potriviți să-l permită lui Al. Brown să-și recapete greutatea necesară, să-și regăsească forma. A luptat prin repetate convorbiri amicale, cu o înaltă încărcătură emoțională a versului poetic, împotriva goanei către autodistrugere care-l stăpînea pe „îngerul negru”, propria sa umbră, cum i se spunea. I-a susținut apoi reînțoarcerea pe ring și ascensiunea reluată, cu articole în **l'Auto** și **Ce soir**. După numeroase victorii, la 4 martie 1938, Panama îl face praf pe Sangchilli, acest tăietor solid de copaci. Sînt de față, în Palatul Sporturilor din Paris, Raimu, Gabin, Jean Marais, Tino Rossi, Coco Chanel și, bineînțeles, Cocteau. Descriînd întîlnirea epocală în **Ce soir**, el îi cere public să abandoneze acum definitiv boxul. „Poemul fără cerneală” a fost încheiat. În aceeași zi, moare la Gardonne, D'Annunzio.

Al. Brown nu l-a ascultat pe Cocteau, deși făgăduise să-i urmeze sfatul; după ce se va confrunta cu Valentin Angelman. În a noua repriză, cînd lăsa impresia că e sfîrșit, găsește drumul spre bărbia robustului alsacian și-l trimite, ca trăznit, la pămînt. Apoi începe deingolada. Se exhibă în spectacole de circ, pornește să bată iar toba de jazz prin localuri pariziene, tot mai obscure, reîncepe să bea și să ia droguri. Un prieten îl sfătuieste să plece, cît mai are ceva bani, înapoi în America. Dar și acolo, decăderea continuă. Ros de oftică, moare în 1951, la Seabright, o clinică din Staten Island.

Cu acestea toate și altele, un scriitor italian, Stefano Jacomuzzi, a compus un roman pe care, țînăra dar foarte curajoasă editură, **Climats** l-a publicat în 1990, sub titlul **Swing**, la doi ani după ce Garzanti scosese versiunea originală italiană.

E o carte curioasă, amestec de reconstituire exactă, bazată pe o investigație amănunțită, și imaginație, autorul încercînd să facă din Cocteau și boxerul lui negru niște personaje, poetul și fantoma care i-a stăpînit o vreme fantezia creatoare. Apare și Parisul anilor premergători Expoziției Universale, cu figurile sale familiare, chemate să umple paginile de mondenități ale ziarelor. Bate și un vînt de disperare existențială prin pagini. Jacomuzzi nutrește o mare admirație pentru Cocteau.

Romanul debutează chiar cu scena cînd, autorul este martorul primirii poetului la Academie. E amestecat prin mulțimea care urmărește profilul gloriei, osos, fin, ca o lamă de cuțit. Cocteau poartă uniforma nemuritorilor, confecționată de Lanvin. Spada i-a fost executată după un desen propriu, cu lira lui Orfeu și profilul regelui Oedip, drept mîner și gardă. Cartea a adăugat nobilei arme decorative, bijuteriile donate de Coco Chanel. De colecta pentru realizarea spadicii s-a ocupat Gallimard. Sosesc reginele Belgiei și Olandei. Se remurcă absența lui Picasso, e prezent însă, cu craniul său ras Jean Genet. Cocteau apare înmănușat, însoțit de nelipsitul Jean Marais, dragul lui Jeannot.

Dar în ciuda magnificenței pe care romancierul vrea să o dea scrierii „poemului fără cerneală”, ceva din futilitatea acestuia străpunge metaforele nobile și visarea exaltantă, contrastînd frapant cu o realitate sordidă, a ringului și cruzimii sale. Un biet îns nefericit, abulic, bolnav, și dornic de afecțiune prins sub reflectoarele orbitoare, goaște halucinat spre ruina inexorabilă finală, în timp ce combinațiile patronilor boxului, pălăvrageala ziarștilor, ovațiile și huiduile mulțimii, adorația și ura ei îl urmăresc. Panama Brown, pugilistul care-și detestă meseria, obsedat mereu să termine cît mai iute cu adversarul, drogîndu-se ca să atenueze durerile rănilor primite, greu vizibile pe pielea lui neagră dar mai chinuătoare din cauza țesutului ei delicat. „Poetul”, pasionat un timp de o operă sculptată în strictă materie vie, impunînd realității fantasmelor sale, interesîndu-l doar atît cît ele izbutesc să-și cunoască împlinirea, abandonîndu-le apoi, cu o indiferență artistică egotistă. Pleacă din Palatul Sporturilor îndată ce Sangchilli e învins, nu ja parte la sărbătorirea lui Al. Brown. Și-a realizat „poemul fără cerneală”, acum îl preocupă să încheie articolul pentru **Ce soir** (cea mai mare parte o scrisese înainte match-ului), știrea morții lui D'Annunzio îi sugerează concluzia.

Poezia duce un fel de luptă surdă cu viața în cartea romancierului italian și nu prea iese bine pînă la urmă, oricît concurs capătă din partea autorului. Cocteau vizitează America după război. E la New York în 1948, îi scrie lui Jean Marais că-l va revedea pe Al. Brown peste cîteva zile. Nu o face, prea prins de obligațiile celebrității. Are a doua zi premiera filmului său, **Vulturul cu două capete**, îl caută la hotel Marlene Dietrich, ia dejunul în compania Gretei Garbo și a Nathaliei Paley, fosta sa iubită. N-are ce mai vorbi cu „minunea neagră”, ajunsă o epavă. Se consolează cu știrea că Brown a murit cîtiva ani mai tîrziu într-un spital din Harlem, ascultîndu-și vocea care imprimase povestea amicitiei lor „fidele” pe bandă, la cererea ziarului **l'Equipe**.

Informația era falsă. Panama Brown a sfîrșit cu totul altfel: Banda de magnetofon a poetului pentru gazeta sportivă, n-a ajuns niciodată la el. Un polițist l-a cules de pe stradă, unde căzuse leșinat între Broadway și strada 42. Impresarul lui, Lew Burton, s-a îngrijit să fie internat în clinica din Seabright, unde și-a scuiptat ultima bucată de plămîn. S-a întimplat apoi ceva cu dînsul grotesc și atroce: Cîteva amici vechi au vrut să-l înmormînteze sprîjiniți de Fondul Sportiv Național. Dar cadavrul boxerului dispăruse, la venirea lor, din spital. Trei tovarăși de beție, dîndu-se drept rudele lui Panama Brown îi luaseră înainte sîriul, l-au purtat apoi pe umeri prin barurile din Harlem făcînd chetă pentru cel care nu avea cu ce să-și achite cheltuielile înhumării. Banii adunați într-un local îi dădeau pe băutura călcînd pragul următorului. Și așa, au colindat barurile cartierului negru, pînă s-au pilit bine, avînd totuși atîta conștiință încît să ducă sîriul înapoi la spital și să-l lase acolo în fața porții.

În finalul romanului, Jacomuzzi îi comunică Poetului cum a terminat cu adevărat Panama Brown. Cocteau îl privește pe romancier și spune: „Ca-ntr-un film de Buñuel”.

Ovid S. Crohmăniceanu

Stefano Jacomuzzi: **Swing Editions Climats**, 1990.

PENDULUL LUI FOUCAULT

de asemenea (item) următoarele celor de la Porte-aux-Pains, item la Biserica Refugiului, item la Biserica Notre Dame, dincolo de riu item la vechea casă a catarilor, item în strada Pierre Ronde, și trei buchete de șase flori înainte de sărbătoare în strada lupanarelor.

pentru că și ele, sărăcuțele, poate că voiau să țină sărbătoarea făcându-și o pălărioară de trandafiri.

— Dumnezeule, am spus eu, știi că ai dreptate?

— Sigur că am dreptate. E o notă de negustor, și-am spus.

— Un moment. Aceasta ar fi o notă de negustor, dar prima e un mesaj cifrat care vorbește de treizeci și șase de invizibili.

— Într-adevăr. Textul în franceză l-am deslușit într-o oră, dar celălalt m-a făcut să mă canonesc două zile. A trebuit să m-apuc să-l studiez pe Tritemio, la bibliotecile Ambrosiană și Trivulziană, și știi cum sînt bibliotecarii, înainte de-a te lăsa să pui mîna pe o carte antică, se uită la tine de parcă ai vrea s-o mînci. Dar povestea este foarte simplă. În primul rînd, și asta ar fi trebuit s-o descoperi singur, ești sigur că „les 36 invisibles separez en six bandes” este aceeași franceză cu a negustorului nostru? Și-i adevărat că și voi v-ați dat seama că era vorba de expresii folosite de un pamflet din secolul al XVII-lea cînd Rosa-Croce au apărut la Paris. Dar voi ați raționat ca diabolicii voștri: dacă mesajul este cifrat după metoda lui Tritemio, înseamnă că Tritemio a copiat de la Templieri, și cum citează o frază care circula prin preajma cavalerilor Rosa-Croce însemnează că planul atribuit cavalerilor era de fapt planul Templierilor. Dar încercă să răstorni raționamentul, cum ar face orice om cu minte la cap: cum mesajul este scris în maniera lui Tritemio, e scris după Tritemio, și cum citează expresii care circulau în Seicento rosacrocian, o fi fost scris după această perioadă. Care este la acest punct ipoteza cea mai elementară? Ingulf găsește mesajul din Provins, și cum este și el ca și colonelul un împătimit de mistere ermetice, citește treizeci și șase și o sută douăzeci și se gîndește numai-decît la Rosa-Croce. Și cum e un împătimit de criptografii se distrează să rezume mesajul din Provins în cheie. Face un exercițiu, scrie potrivit unui criptosistem al lui Tritemio frumoasa lui frază rosacrociană.

— Ingenioasă explicație. Dar are de asemenea valoare și conjunctura colonelului.
— Pînă la oarecare punct da. Dar gîndește-te că poți face cîte conjuncturi vrei, și toate împreună se susțin una pe alta. Ești deja sigur că ai ghicit, nu? Eu am plecat de la o bănuială. Cuvintele folosite de Ingulf nu sînt cele sugerate de Tritemio. Sînt același stil a-siro-babilonian cabalistic, dar nu sînt aceleași. Așa că dacă Ingulf vrea să încapea cuvintele cu literale care-l interesau, în Tritemio găsea cîte voia. De ce nu le-a ales pe acelea?
— De ce?
— Pentru că avea nevoie de anumite litere precise, chiar și în a doua, a trei și a patra poziție. Poate că ingeniosul nostru Ingulf vrea un mesaj cu ci-

fră multiplă. Vrea să fie mai grozav decît Tritemio. Tritemio sugerează patruzeci de criptosisteme majore: în unul contează doar inițialele, în al doilea prima și a treia literă, într-altul chiar o inițială da și alta nu, și așa mai departe, încît cu puțină bunăvoință o sută de alte sisteme. Cît privește cele zece criptosisteme minore, colonelul a luat în considerație doar prima rotulă, care e cea mai ușoară. Dar următoarele funcționează după principiul celei de a doua, după care uite copia aici. Închipuiește-ți că cerculețul interior este mobil, și că tu poți să-l rotești în așa fel încît A inițial să coincidă cu oricare altă literă din cercul extern. Vei avea astfel un sistem în care A se transcrie X și așa mai departe, un altul în care A coincide cu U și așa mai departe... Cu douăzeci și două de litere pe fiecare cerc, scoți la iveală nu zece ci douăzeci și unu de criptosisteme și rămîne nîl al douăzeci și doilea în care A coincide cu A.

— Să nu-mi spui că tu pentru fiecare literă a oricărui cuvînt ai încercat toate douăzeci și unu de sisteme.

— Nu, am avut minte în căpățînă și noroc. Cum cuvintele cele mai scurte sînt de șase litere e clar că numai primele șase sînt cele mai importante, și că restul e pus așa, de frumusețe. De ce șase litere? Mi-am închipuit că Ingulf o cifrase pe prima, apoi sîrise două, și o cifrase pe a șasea. Dacă pentru inițială folosise rotula numărul unu, pentru a treia literă a încercat rotula numărul trei, pentru a treia literă rotula numărul doi, și asta avea un sens. Atunci a folosit rotula numărul trei pentru litera a șasea și avea un alt sens. Nu exclud că Ingulf ar fi putut folosi și alte litere, dar trei evidente îmi ajung și dacă vrei continuă singur

— Nu mă țin pe jar. Ce anume a ieșit din asta?

— Privește-ți mesajul, am subliniat literele care contează.

Kuabris Defrabax Rexulon Ukzaaal Ukzaab Urpaefel Taculbain Habrak Hacoruin Maquafel Tebrain Hmcatuain Rokasor Himesor Argaaibil Kaquaan Docrabax Reisaz Reisabrax Decaiquan Oiguaquil Zaitabor Oaxaop Dugraqu /.../

— Acum primul mesaj știm care e, e cel despre cei treizeci și șase de invizibili. Acum ascultă ce se obține înlocuind după a doua rotulă, din trei în trei litere: chambre des demoiselles, l'aiguille creuse.

— Bine, dar știi asta este...

— En aval d'Etretat — La Chambre des Demoiselles — Sous le Fort du Fréfosse — Aiguille Creuse. Este mesajul descifrat de Arsène Lupin cînd descoperă secretul Turlei Scobite. Ți-l vei fi adus aminte la Entretat și indică la marginea plății l'Aiguille Creuse, un castel natural, locuibil în interior, armă secretă a lui Iulius Caesar cînd invadea Galia, și apoi al regilor Franței. Izvorul imensei puteri a lui Lupin. Și tu știi că lupinologii se dau în vînt după povestea asta, vin în pelerinaj la Entretat căutînd alte pasaje secrete, anagrama-ză orice cuvînt al lui Le Blanc... Ingulf era și un lupinolog așa cum era și un rosacrocicolog și deci cifrează ce-ți cifrez.

— Dar diabolicii mei ar putea să spună mereu că, Templierii cunoșteau secretul turlei, și că, în consecință me-

moda, altfel

Sub egida florilor (III)

Crinul — una dintre cele mai parfumate flori, cu cupa adîncă, desenată grațios, colorată variat; frumusețea crinului a stîrnit imaginația omului și grădinile cu diferite specii de crin sînt adevărate sărbători pentru incintarea ochilor. Suite de crini Cinnabar Flacăra de foc, Arlechin, Martagon. Dragonul verde, Nunta de aur, Glorie tradafirie nu-s decît doamne de onoare pe lîngă un șir de frumuseți și eleganțe de viață nobilă: împărăteasa Indiei, împărăteasa Japoniei, Ixie de China, ar-

gint imperial, Campionul alb, Potomac, Shuksan, Trompeta olimpică Saint-Jaques. Vigny suspina: „Et le soupir d'adieu du soleil à la terre/Balance les grands lis comme des encensoirs”. Crinul alb a fost întotdeauna simbolul virginității, al candorii, inocenței și purității. Sfîntul Anton e întotdeauna pictat sau sculptat cu un crin alb în mîna, el fiind patronul pruncilor nevinovați; biserica catolică are în ritual o sărbătoare a crinilor. În 1546 Paul al III-lea, la Viterbe, întălează Ordinul cavalerilor crinului, cuprinzînd, mai întii, treizeci de membri apoi, trei sute cincizeci; semnul lor era colierul de aur, cu o medalie de aur, avînd pe o parte chipul Fecioarei Maria din Chêne iar pe cealaltă un crin. În cosmetică floarea are rol de onoare iar moda îi copiaza silueta în țesături, broderii, imprimeuri și bijuterii. Vara trecută, la o paradă a modei, în Los Angeles, trei case de modă au propus fusta-cupă de crin. La noi

poeme de ELIO PECORA

Elio Pecora, originar din Sant' Arsenio trăiește la Roma. Este o voce distinctă și autoritară a poeziei italiene contemporane. A publicat de asemenea volume de povestiri, romane, eseuri, piese de teatru. A alcătuit o masivă și apreciată antologie a poeziei italiene din secolul nostru. Colaborează permanent ținînd rubrica de critică literară, la televiziune (Rai 3) precum și la ziarele *Mercurio* și *La Voce Repubblicana*.

A editat opera poetică a lui Sandro Penna.

Circeo

Ulisse născocitorul de trucuri
Ieși din marea nesfirșită
la un mal plin de pietre
Sub un umbrar de vie
Iși dăruie toată vigoarea
unei Circe de nesăturat.
De pe zidurile Ciclopului
pîndește creșterea apelor
— întărită vela
unsă simona
se întoarce seara pe nava
nemîșcată din spatele gunoaielor

* *

Și această vară
(chiar de acum începe
cu lungi amurguri
cu largi și umede seri)
și ea va trece
dezamăgindu-ne
neclare sînt vocile
nesigure vecinătățile.

Toamna e deja prezentă
cu ploii subtile
cu furtunilor de noapte
și o nouă așteptare
nestăpînită a lunii lunic.

* *

Heraclit spune că moartea
este ceea ce vedem cît sîntem trei.

(din *Motivetto*, M.Spada Editore, Roma)

Delfi

Ajunși în preajma roșcovanilor, în
lumea măslinilor,

— cicalele înstăpîneau
cerurile și pietrele —
am cerut semn
și un ultim răspuns:
strigătul se făcu auzit
(„În marele vuiet
urăște sunetul!”)
și ingenunchiat nepăsător
în fața unui zeu absent.

Creta

Urmind itinerariul fixat
ieșim din casa lui Minos
înălțată spre a zăpăci și uimi
dinspre dublul tron
se simte a putere
ceea ce nu-l privește pe cel care
se-ntoarce la adăpostul său din oraș
acolo unde la ultimul etaj
Hera bucătărește
iar Zeus cheamă la masă.

Santorini

Se pare că dumnezeul profeților
a despărțit apele adînci
în aceeași clipă în care Kronos
și alți demoni și zei
s-au aplecat minșoși
pînă la palatele de mărgean
și au ridicat malurile
de piatră neagră și goală:
pentru noi, cei uimiți, ce plecăm
seara peste afunduri de sticlă.

(din *Interludio*, Empiria, Roma, 1987)

Prezentare și traducere de
Eugen Uricaru

sajul a fost scris la Provins în Trecento.

— Sigur, știu asta, dar acum vine al treilea mesaj. A treia rotulă aplicată celor șase litere. Ascultă-l: merde l'en marre de cette steganographie. Și asta e franceză modernă, Templierii nu vorbeau așa. Vorbea așa Ingulf, care după ce-și spărsese capul ca să-și cifreze bazaconile sale, s-a distrat încă o dată trimițînd la dracu, cifrat, tot ceea ce făcea. Dar cum nu era lipsit de istețime, te rog să reții că cele trei mesaje sînt fiecare de treizeci și șase de litere. Bietul meu Pim, Ingulf se juca în timp ce voi, și imbeciul acela de colonel, ați luat-o în serios.

— Și atunci de ce Ingulf a dispărut?

— Cine ți-a spus că l-au asasinat? Ingulf se săturase să stea la Auxerre, vîzîndu-i doar pe farmacist și pe fiicăsa, fată bătrînă care miorlăia toată ziua. Poate se duce la Paris, dă o mare lovitură vînzînd una din cărțile lui vechi, își găsește o vîduvioară care se prinde, și-și schimbă viața. Ca și cei care ies să-și cumpere țigări și nevestele nu-i mai vîd niciodată.

— Și colonelul?

— Dar nu mi-ai spus că nici polițis-

tu acela nu era sigur că l-au omorît? A combinat cine știe ce afacere, victi-mele l-au descoperit și el a șters o. În clipa asta vinde probabil la Tour Eiffel vreunui turist american și se numește Dupont.

Nu puteam să cred chiar totul.

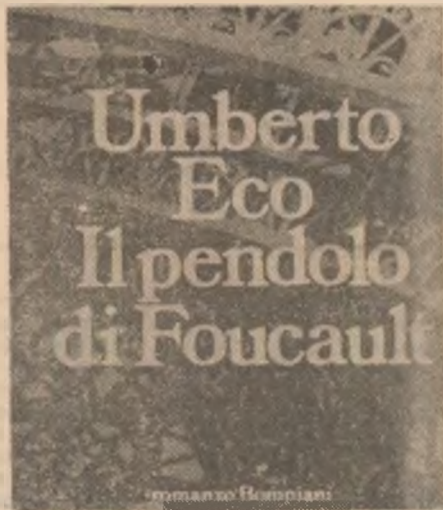
— Foarte bine, am plecat de la o notă de negustor, dar în chestiile importante am fost ingenioși. Am făcut poezie.

— Planul vostru nu e poetic. E grotesc. Oamenilor nu le vine chef să ardă Troia pentru că l-au citit pe Homer. Cu el incendiul Troii a devenit ceva care n-a existat niciodată, nu va fi niciodată și totuși va fi întotdeauna. Are atîtea versuri pentru că e cu totul clar, cu totul limpede. Manifestele tale de la Rosa Croce nu sînt nici clare, nici limpezi, erau o sferică și făgăduiau un secret. De aceea atîția au încercat să le facă adevărate, și fiecare a găsit în ele ceea ce vrea el. În Homer nu există nici un secret. Planul vostru e plin de secrete, pentru că e plin de contradicții. De aceea ai putea găsi mii de oameni nesiguri dispuși să se recunoască în ele. Aruncați totul. Homer nu s-a prefăcut. Voi v-ați prefăcut. Vai și amar să te prefaci, te cred toți.

tare neobișnuită pentru noi, se bat cu petalele ei subțiri. Prin cărțile lui Huxley trec flori de crizanteme cu mirosuri amăru, tomnatice. Și Clarei, din Întoarcerea lui Pascal, de Dana Dumitriu, îi plăceau crizantemele albe. În 1940, în ciuda cataclismelor sociale, crizantema domnea arogantă pe umerii înalți și pe reverele late ale costumelor feminine, concurînd vulpea argintie sau strălucind în moliciunea ei, se involbura la dimensiuni impresionante pe creștelele coafate cu buclă rului. Ne am ales și noi cu ceva din „epoca de aur”, cu Crizantema de aur de la Tirgoviste. Putea fi și mai rău...

Corina Cristea

PENDULUL LUI FOUCAULT

MESAJUL DIN PROVINS

In zilele acelea, nu e o lună de-atunci, Lia a hotărât că mi-ar fi făcut bine o lună de vacanță. Ai un aer obosit, îmi spunea. Poate că Planul mă sleise. Pe de altă parte copilul, cum spuneau bunicii, avea nevoie de un aer mai curat. Niște prieteni ne împrumutaseră o căsuță la munte.

Nu am plecat numaidecât. Mai erau niște treburi de pus la punct la Milano, și apoi Lia spusese că nu e nimic mai odihnitor decât o vacanță la oraș, cînd știi că după ala pleci.

În zilele acelea am vorbit pentru prima dată cu Lia despre Plan. La început era prea preocupată cu copilul, știa că împreună cu Beldo și cu Diotallevi rezolvam un fel de cuvinte încruciate care ne scoteau din oraș zile și nopți întregi, dar nu-i spusese nimic mai mult, de cînd îmi ținuse predica sa despre psihoza asemănării. Poate că mă rușinam de ea.

În zilele acelea i-am povestit totul despre Plan, ajungînd pînă la cele mai mici amănunte. Ea știa despre boala lui Diotallevi, și eu mă simțeam oarecum vinovat, ca și cum aș fi făcut ceva care nu trebuia și încercam să spun doar ceea ce era toată povestea, doar un joc de bravură.

Și Lia îmi spusese :

— Pim, povestea ta nu-mi place.

— Nu e frumoasă ?

— Și sirenele sînt frumoase. Ascultă, ce știi tu despre subconștientul tău ?

— Nimic. Nici măcar dacă există.

— Asta e. Acum inchiuie-ți că un glumeț vienez, ca să-și amuze prietenii s-ar fi distrat inventînd toată povestea lui Es și a lui Oedip și niște mici Hans pe care nu-i văzuse niciodată... Și pe urmă ce s-a întimplat ? Că au apărut milioane de persoane gata să dăvină nevrotice cu adevărat și alte mii gata să le exploateze.

— Lia, tu ești paranoică.

— Eu ? Tu.

— Om fi noi paranoici, dar măcar un lucru trebuie să recunoști : Am pornit de la textul lui Ingulf. Iartă-mă, te afli în fața unui mesaj al Templierilor, îți vine pofta să-l descifrezi pînă la capăt. Poate că exagerezi ca să-i botjorești pe descifраторii de mesaje, dar mesajul există.

— Totuși tu știi doar ceea ce ți-a spus acel Ardenti, care după cite îmi spui era un aiurit inveterat. Și-apoi acest mesaj mi-ar place să-l văd și eu.

Nimic mai ușor, îl aveam în hirtiiile mele. Lia a luat hirtia, a privit-o pe față și pe dos, a strîmbat din nas, și-a ridicat bucla de pe ochi ca să vadă mai bine prima parte, cea cifrată. A întrebat :

— Asta e tot ?

— Nu-ți ajunge ?

— Ba-mi ajunge și-mi și rămîne. Dă-mi două zile să reflectez.

Cînd Lia îmi cere două zile ca să re-

Un presupus colonel Ardenti, fanatic susținător al Planului Templierilor, propune editurii Manuzio o lucrare care dă la iveală niște mesaje inedite ale cavalerilor în care se pare că se ascund secrete importante. Colonelul vrea de fapt să atragă prin publicarea cărții pe cei care știu mai multe despre aceste secrete, să comunice cu ei și, împreună, să purceadă la cucerirea lumii. Mesajele sînt descoperite de colonel în casa unui oarecare Ingulf, dragon în armia franceză, care pe la începutul secolului descoperă în beciurile unei biserici din Provins, Champagne, o cutiuță cu lucrătură artistică în care se găsește niște inscripții. Ingulf, subjugat și el de istoria cavalerilor Rosa-Croce și Templieri, confundă hirtiiile găsite cu vechile mesaje ale cavalerilor amintiți, socotește că a găsit Planul, cifrează textele ca să le ascundă de ochii nepoștii și pleacă la Paris ca să-și găsească asociații inițialiți și să aplice, spre folosul său, Planul. Ardenti găsește mesajele în vechea bibliotecă a lui Ingulf, în căsuța din Provins, unde fiica lui, bătrînă acum, mai trăia.

Belbo, Diotallevi și Casuabon, amăgiți de lecturile eronate ale hirtiiilor și excitați de frumusețea jocului — care se dovedește pînă la urmă fatal — se implică în această mare combinație (care-i place atît de mult lui Eco !) și se străduiesc, cu o pasiune care frizează nebunia, să completeze Planul.

Lia, simbolul firescului, al căldurii și al luminii care persistă în carte, descoperă adevărul textelor și adevăratul lor sens.

Dar prea tîrziu, Cum și de ce se va vedea în secvențele următoare.

flecteze o face ca să-mi demonstreze că sînt prost. O invinovătesc întotdeauna de asta și-mi răspunde : „Dacă înțeleg că ești prost sînt sigură că te iubesc cu adevărat. Te iubesc și dacă ești prost. Nu te liniștește asta ?”

Timp de două zile nu ne-am atins de subiectul acesta, și pe de altă parte ea era mereu plecată de-acasă. Seara o vedeam ghemuită într-un colț luîndu-și note și rupînd foaie după foaie.

Cînd am ajuns la munte copilul a alergat toată ziua pe o pașiște, Lia a pregătit cina, mi-a spus să mîninc fiindcă slăbisem ca un țîr. După masa de seară mi-a cerut să-i pregătesc un whisky dublu, cu multă gheață și puțin sifon, a aprins o țigară, cum făcea doar în momente importante, mi-a spus să iau loc și-mi-a explicat.

— Fii atent, Pim, pentru că îți demonstrez că explicațiile cele mai simple sînt întotdeauna cele mai adevărate. Colonelul acela al vostru v-a spus că a găsit un mesaj la Provins, și eu nu pun asta la îndoială. S-a coborît în subterană și probabil că a găsit acolo o cutiuță cu acest mesaj, și ciocănea cu degetele pe versulețele franțuzești. Nimeni nu ne spune că a găsit o cutiuță bătută cu diamant. Singurul lucru pe care vi l-a povestit colonelul este că, după notițele lui Ingulf, se vinduse o cutiuță ; și de ce nu, era un lucru foarte vechi, avea să scoată ceva bani pe el, dar de fapt nimeni nu ne spune că s-a întreținut din asta. El trebuie să fi avut o moștenire de la tatăl său.

— Și de ce cutiuța trebuia să fie un lucru fără preț ?

— Pentru că mesajul ăsta este o notă de cumpărături. Deci să citim din nou :

a la „Saint Jean
36 p charrete de fein
6... entiers avec sail
p... les blanc mantiaux
L... s... chevaliers de Pruins pour la... J. nc

6 fois 6 en 6 places
chascune fois 20 a... 120 a...
iceste est lordonation
al donjon li premiers
it li secunz joste iceus qui... pans
it al refuge
it a Nostre Dame de laltre part de l'iau
it a l'ostel des popelicans
it a la pierre
3 fois 6 avant la feste... la Grant Pute

— Da, și ?

— Dar, pentru Dumnezeu, nu v-a dat prin minte să vă uitați pe un ghid turistic al Provinsului ăstuia ? Și descoperi numaidecît că Grange-aux-Dimes unde a fost găsit mesajul era un loc unde se adunau negustorii, pentru că Provins era centrul bilciurilor din Champagne. Și că Grange se află pe strada, rue, St. Jean. La Provins se făcea comerț cu de toate, dar mai ales aveau căutare bucățile de stofă, draps sau dras cum se scria pe atunci, și orice bucată avea pe ea o mărcă de garanție, un soi de sigiliu. Al doilea produs căutat la Provins erau rozele, trandafirii, pe care cruciații le aduseseră din Siria. Atît de frumoase încît cînd Edmond de Lancaster s-a căsătorit cu Blanche d'Artois și și-a luat și titlul de conte de Champagne, pune roza roșie pe armele sale, și aici războiul celor două roze, țînînd seama că familia York avea ca semn o roză albă.

— Și cine ți-a spus asta ?

— O cărțuție de două sute de pagini editată de Oficiul de turism din Provins, pe care am găsit-o la Centrul francez. Dar nu e gata. La Provins este o stîncă numită Donjon, este acolo și o Porte-aux-Pains, erau, cum se obișnuiește, și tot felul de biserici care se numeau Notre Dame de și de, erau și mai sînt și acum o rue Pierre Ronde, unde se afla și o pierre de cens, pe care supușii contelui se duceau să lase banii zeciuiei. Și apoi o rue des Blancs Manteaux și o stradă numită Grande Pute Muce, pentru motive lesne de ghicit, sau pentru că era o stradă de lupanare.

— Și popelicanii ?

— La Provins fuseseră niște catari, care pînă la urmă fuseseră arși, și marele inchișitor era un catar pocăit, pe care-l chema Robert le Bougre. Deci nimic ciudat că exista o stradă sau o zonă care era încă socotită ca locul unde fuseseră catarii, chiar dacă nu mai erau catari.

— Totuși în 1344...

— Dar cine ți-a spus că documentul ăsta este din 1344 ? Colonelul tău a citit 36 de ani după căruța cu fin (36 p charrete de fein) dar ia seama că pe vremea aceea un p făcut într-un anumit fel cu un soi de apostrof însemna post, adică după, dar un p fără apostrof vrea să spună pro, pentru. Autorul acestui text e un pașnic negustor, care și-a făcut citeva însemnări de livrare pentru afacerile pe care le făcea la Grange, adică pe rue St. Jean, nu în noaptea de Sfîntul Ion, și a înregistrat un preț de 36 de bani, dinari sau cum s-or fi numit pentru fiecare căruță de fin.

— Și cei, o sută douăzeci de ani ?

— Nici vorbă de ani ! Ingulf a găsit ceva care a transcris cu 120 a... Cine a spus că ar fi de fapt o literă a ? Am controlat pe un tabel de abreviațiuni care se folosea pe vremea aceea și am găsit că pentru bani, denier sau dinarium, se foloseau semne ciudate, unul care semăna cu delta, altul cu teta, un soi de cerc tăiat în stînga. Serie-l rău sau în grabă și ea un biet negustor, și iată cum un exaltat precum colonelul poate lua drept un a acest semn, pentru că citise deja în altă parte povestea celor 120 de ani ; tu-mi spui că putea s-o citească în oricare istorie Rosa-Croce și el voia să găsească ceva care să semene cu post 120 annos patebo ! Și-atunci ce-mi face el ? Mî-l găsește pe it și-l citește drept iterum. Dar iterum se prescurtează itm în timp ce it vrea să spună item, adică de asemenea, și este anume folosit pentru lucrurile care se repetă. Negustorul nostru își socotește cît îi aduc aceste comenzi pe care le-a primit, și face lista livrărilor. Trebuie să livreze buchetele de trandafiri din Provins, iată ce vrea să spună r... s... chevaliers de Pruins, și acolo unde colonelul citea vainjance (poate că îi avea în cap pe cavalerii Kadosch), trebuie citit jonché, adică flori presărate pe stradă. Trandafirii foloseau ori pentru a fi flori la pălărie, sau pentru covoare de flori, cu ocazia diferitelor sărbători. Și astfel iată cum trebuie citit mesajul de la Provins :

**În strada sfîntului Ion
36 bani pentru căruța de fin.
Șase postavuri noi cu sigiliu
în strada Blancs Manteaux.
Trandafiri de cruciați pentru a face o
jonchés :
șase buchete de cite șase în locurile
care urmează :
fiecare de cite 20 deniers, ceea ce face
total 120 deniers.**

Iată în ce ordine :
Primele flori la Stîncă

Prezentare și traducere de
Florin Chirișescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Final de partidă

Am scris în acest final de pagină, vreme de un an și jumătate, despre bridge. Cei care au avut curiozitatea și răbdarea de a-mi citi aceste texte își vor fi dat fără îndoială seama că bridge-ul era, de fapt, un pretext pentru aducerea în discuție a unor teme și probleme legate de viața politică

românească de după decembrie '89. Era, ca să zic așa, un fel de bridge politic în care, pe baza unor situații și exigențe proprii acestui joc extraordinar, formulam un punct de vedere asupra diverselor situații și exigențe ale fenomenului politic actual. Așadar, prin analogie. Iată că, după mai mult de șaptezeci de săptămîni, am ajuns la capătul acestui excurs esopic prin lumea bridge-ului despre lumea politică. Nu că n-ar mai fi nimic de spus dar tot ce aveam esențial de spus în materie am spus. Mai departe n-ar fi decît repetare — deci redundantă — și, eventual, perpetuă reconstituire caleidoscopică — deci manierism. Pentru a nu termina însă într-un alt registru decît cel în care s-a aflat, număr de număr, această rubrică, voi discuta acum despre ci-

teva situații de final de partidă din... bridge (cu tot suplimentul analogic cuvenit). E vorba, firește, de astă dată numai despre situațiile de final din partida liberă, întrucît partida de competiție pune altfel de probleme și, în fond, ea nici nu are propriu-zis un final.

Există, — repet, în partida liberă — trei categorii de finaluri : finalul grăbit, finalul oportun și finalul tardiv. Primul e caracteristic acelor partide în care declarantul avînd de realizat un contract ce nu ridică nici un fel de probleme, joacă levată fără să stea prea mult pe gînduri, oarecum automat, întrucîtva plictisit și, în orice caz, dornic să termine mai repede un joc care nu-l solicită. Al doilea e specific partidelor în care declarantul are de făcut

față unor anume dificultăți dar cunoaște și căile de depășire a acestora, drept pentru care se grăbește încet căutînd să se apropie pas cu pas de final, sine irat et studio. Al treilea definește partidele în care declarantul are dificultăți în realizarea contractului și nu prea știe cum să le rezolve, bîjbîind în căutarea soluției și prlungînd, astfel, timpul de joc pînă la un final de multe ori eșuat, cu soluția descoperită prea tîrziu. În ce mă privește, prefer finalul oportun, chiar dacă la capătul partidei iru am realizat marelă slem. Nu l-am realizat dar nici nu l-am licitat. Am realizat doar cît am licitat. Nici mai mult dar nici mai puțin. Asta e tot.

Laurențiu Ulici